

Selim Mehmeti

SELIM MEHMETI, lindi në vitin 1969 në Krasmiroc të Skënderajt. Shkollën fillore e kreu në fshatin Gradicë, gjimnazin në Drenas, ndërsa studimet e rregullta dhe studimet master në Fakultetin Filozofik, dega e Pedagogjisë në Universitetin e Prishtinës.

Në vitet 1996 – 2001 ka punuar mësimdhënës dhe pedagog në Gjimnazin “Gjergj Kastrioti – Skënderbeu” në Drenas. Nga marsi i vitit 2001 deri në gusht të vitit 2007 ka punuar në pozita të ndryshme në Ministrinë e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë.

Është autor dhe bashkautor i një numri të konsiderueshëm të punimeve, artikujve dhe hulumtimeve të botuara në vend. Ka ndjekë shumë trajnime, vizita studimore dhe konferenca arsimore brenda dhe jashtë vendit, si në Shqipëri, Mal të Zi, Itali, Zvicër, Skoci, Angli dhe Suedi. Ka prezantuar në disa konferenca me karakter ndërkombëtar, si në Kosovë, Mal të Zi dhe Shqipëri. Është trajner i certifikuar për të gjitha nivelet në shkallë vendore në programin për udhëheqje arsimore.

Veprimtaria e tij profesionale mund të përmblihet si vijon:

- Autor në dhjetë punime dhe artikuj të botuar në revista dhe gazeta në Kosovë;
- Bashkautor i librit: Partneriteti Shkollë – Familje – Komunitet – sfida vijanoze;
- Bashkautor i shtatë moduleve për programin e trajnimit për udhëheqje arsimore;
- Recensent në gjashtë tekste të ndryshme;
- Bashkpunëtor i angazhuar nga Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë në procesin e zhvillimit të kurrikulave;
- Bashkautor në tetë raporte të hulumtimeve të botuara në revistat dhe botimet e veçanta nga Instituti Pedagogjik i Kosovës.

Aktualisht është hulumtues për standarde dhe vlerësim në Institutin Pedagogjik të Kosovës.

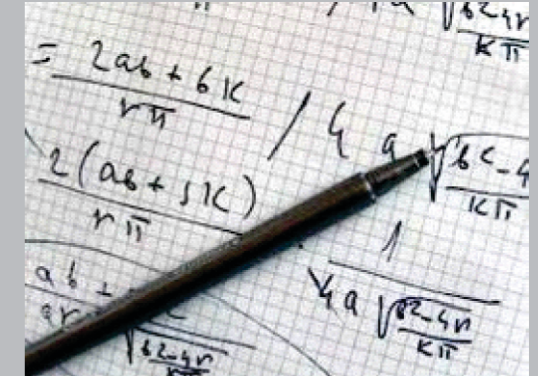
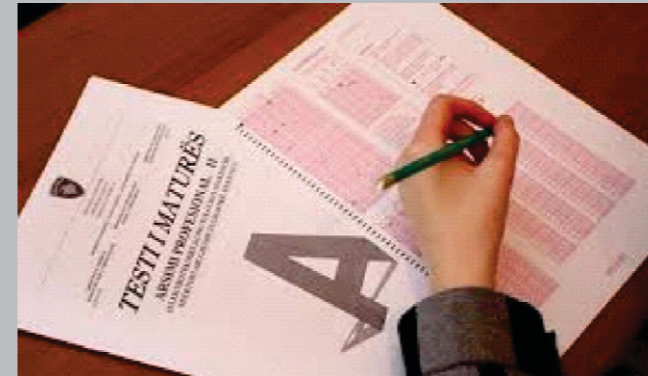
ISBN 978-9951-591-18-8

PROVIMI I MATURËS NË KOSOVË

Selim Mehmeti

PROVIMI I MATURËS NË KOSOVË

IK INSTITUTI
PEDAGOGJIK
I KOSOVËS

Prishtinë, 2014

Selim Mehmeti

***PROVIMI I MATURËS
NË KOSOVË***

 **INSTITUTI
PEDAGOGJIK
I KOSOVES**

Prishtinë, 2014

Botues

Instituti Pedagogjik i Kosovës

Për botuesin

M. sc. Ismet Potera

Recensentë

Dr. Naser Zabeli, profesor i Fakultetit Filozofik, UP

Dr. Hajrullah Koliqi, profesor i Fakultetit Filozofik, UP

Lektor

Sabit Jaha

Korrektore letrare

Mr. sc. Hajrije Devetaku - Gojani

Përgatitja teknike

Blerton Mehmeti

Shënim

Ky botim është punim i studimeve master pa asnjë ndryshim (me përjashtim të modifikimit teknik).

P Ë R M B A J T J A

Shkurtesat	7
Parathënie	9
I. HYRJE	11
Reformat në arsimin parauniversitar	12
II. PROVIMI I MATURËS – ASPEKTET TERMINOLOGJIKE	19
2.1. Provimi përfundimtar, matura shtetërore dhe testi i standardizuar	19
2.2. Administrimi i provimit të maturës, kriteret dhe vlerësimi	25
III. PROVIMI I MATURËS NË KOSOVË DHE PËRVOJAT NDËRKOMBËTARE	29
3.1. Qëllimi, organizimi dhe realizimi i provimit të maturës në Kosovë	29
3.2. Një vështrim i përgjithshëm i rezultateve të provimit të maturës në Kosovë	36
3.3. Provimi i maturës – përvojat ndërkombëtare	38
3.4. Disa krahasime të maturës në Kosovë dhe përvojave ndërkombëtare	53
IV. METODOLOGJIA	59
4.1. Objekti, qëllimi dhe objektivat e hulumtimit	59
4.2. Rëndësia, hipotezat dhe mostra e hulumtimit	60
4.3. Metodot, teknikat dhe instrumentet e hulumtimit	67
4.4. Përpunimi statistikor i të dhënave	70
4.5. Realizimi i hulumtimit dhe rezultatet e tij	73

V. REZULTATET DHE INTERPRETIMI I TYRE	77
5.1. Informimi me procesin e maturës shtetërore dhe me rezultatet e arritura	77
5.2. Përgatitjet për provimin e maturës	92
5.3. Rezultatet e provimit të maturës në Kosovë 2006-2009	99
5.4. Provimi i maturës në Kosovë shikuar nga këndi i vlerësimit të subjekteve të përfshirë në hulumtim	109
5.5. Përmirësimi i cilësisë së maturës	122
VI. PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME	129
VII. REZYME	139
SAMMARY	142
BURIMET DHE LITERATURA	145
SHTOJCA	151
Shtojca 1. Disa vendime të MASHT-it lidhur me maturën	152
Shtojca 2. Llogaritja e Hi katrorit (χ^2) dhe vlerat kritike (kufitare) për Hi katrorin	156
Shtojca 3. Disa përparësi, mangësi dhe rekomandime për provimin e maturës që janë evidentuar nga subjektet e përfshirë në hulumtim	166
Shtojca 4. Statistikat krahasuese të arritjeve të nxënësve në provimin e maturës 2006, 2007, 2008 dhe 2009	175

SHKURTESAT

AQV	Agjencia Qendrore e Vlerësimit
BB	Banka Botërore
DKA	Drejtoria Komunale e Arsimit
EALTA	European Association for Language Testin gand Assessment (Shoqata Evropiane për testin dhe vlerësimin e gjuhës)
IBE	Zyra Ndërkombëtare për Arsim e UNESCO-s
IPK	Instituti Pedagogjik i Kosovës
ISCED	Klasifikimi standard ndërkombëtar i arsimit
KKK	Korniza e Kurrikulës së Kosovës
KQSHM	Komisioni Qendror Shtetëror i Maturës
KSHKK	Këshilli Shtetëror për Kurrikula i Kosovës
MASHT	Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë
OECD	Organizata për bashkëpunimin ekonomik dhe zhvillimin
PIRLS	Institucioni Ndërkombëtar për vlerësimin e leximit
PISA	Programi i OECD-së për Vlerësimin Ndërkombëtar të Nxënësve
TIMSS	Institucioni Ndërkombëtar për vlerësimin e matematikës dhe shkencave
UNESKO	Organizata e Kombeve të Bashkuara për Edukim, Shkencë dhe Kulturë
UNICEF	Fondi i Fëmijëve i Kombeve të Bashkuara
UNMIK	Kombet e Bashkuara, Misioni i përkohshëm në Kosovë
UP	Universiteti i Prishtinës

PARATHËNIE

Në studimet master 2008 - 2010, në programin e Departamentit të Pedagogjisë - Drejtimi: Menaxhimi i Arsimit, kemi ndjekur kursin Plani i Zhvillimit të Shkollës. Gjatë ndjekjes së kursit, duke u mbështetur në metodën e Kornizës Logjike të hartimit të projekteve, kemi hartuar projekt-plane zhvillimore që lidhen me punën e institucioneve arsimore në Kosovë. Në grupin punues në të cilin unë kam marrë pjesë, kemi hartuar projektin me titull: Menaxhimi cilësor i provimit të maturës. Ky aktivitet ka bërë që unë të nxitem më shumë për studimin më gjithëpërfshirës të Provimit të Maturës në Kosovë dhe pas konsultimeve me mentorin Dr. sc. Naser Zabeli të përcaktohem për këtë fushë studimi në temën e masterit, rezultat i të cilit është ky botim i veçantë.

Angazhimet e mia për studimin Provimi i Maturës në Kosovë, paraqesin një përpjekje praktike dhe profesionale për të dhënë disa konkluzione krahasuese ndërkombëtare, të cilat supozohet se do të ndikojnë në reformimin e sistemit të maturës në Kosovë. Ashtu siç është e re përvoja e Provimit të Maturës Shtetërore në Kosovë, ashtu janë të pakta edhe studimet dhe publikimet për të. Gjithsesi ky studim nuk është i pari dhe sigurisht që nuk do të jetë i fundit, sepse duke u bazuar në kompleksitetin e fushës, problemit të studimit, presim që të ketë edhe studime të veçanta dhe specifike, të cilat do ta plotësojnë dhe begatojnë problemin e studimit.

Për ta realizuar këtë studim më ka ndihmuar përvoja ime e fituar viteve të fundit gjatë punës në Zyrën Rajonale të Arsimit – MASHT, në cilësinë e ekspertit për standarde dhe vlerësime, si dhe në Institutin Pedagogjik të Kosovës, në cilësinë e hulumtuesit për standarde dhe vlerësime. Kjo më ka bërë të mundur që aktivisht të merrem me studime në fushën e vlerësimit, të marrë pjesë në seminare, punëtori, konferenca dhe vizita studimore ku është trajtuar

fusha e vlerësimit në përgjithësi, dhe me këtë të begatoj përvojën time në këtë fushë dhe të krijoj konceptin për mënyrën dhe qasjen e studimit të fushës së hulumtimit.

Po ashtu kontaktet e vazhdueshme me bartësit e vlerësimeve të jashtme në Kosovë, zyrtarët dhe ekspertët e arsimit, mësimdhënësit dhe drejtuesit e shkollave në Kosovë, komisionarët dhe administruesit e provimit të maturës në Kosovë, më kanë ndihmuar në njohjen e kontekstit të problemeve që lidhen më provimin e maturës në Kosovë dhe në orientimin në çështje të veçanta që duhet studiuar në kuadër të studimit: Provimi i maturës në Kosovë.

Për përfundimin me sukses të këtij studimi, pata përkrahjen dhe ndihmën e shumë njerëzve, të cilët dua që t'i falënderoj në mënyrë të sigurtë, veçmas dua të falënderoj:

- *anëtarët e familjes sime, shokët dhe miqtë që në forma të ndryshme më inkurajuan dhe ndihmuar gjatë gjithë punës sime;*
- *subjektet e përfshirë në hulumtim si: nxënësit, mësimdhënësit, drejtuesit e shkollave, zyrtarët dhe ekspertët e arsimit, për kontributin e dhënë përmes anketimit dhe intervistimit në fushën e studimit;*
- *kolegët nga Instituti Pedagogjik i Kosovës dhe Divizioni për Standarde, Vlerësim dhe Monitorim në MASHT;*

Në mënyrë të veçantë i shpreh mirënjohjen time më të sigurtë, mentorit tim, Prof. Dr. Naser Zabeli, i cili me përkrahje dhe sugjerime të ngushta profesionale, me ofrimin e literaturës dhe botimeve të tij profesionale ka kontribuar shumë në ngritjen e cilësisë së këtij studimi. Përveç konsultimeve, këshillave dhe sugjerimeve profesionale, studimi i mentorit tim “ Strategjitë psiko – pedagogjike për reduktimin e sjelljes së papërshtatshme në klasë”, ishte pikë referimi për mua në ndjekjen e hapave të studimit në përgjithësi dhe të metodologjisë hulumtuese në veçanti.

I. H Y R J E

Studiues të shumtë kanë analizuar mënyrat për të përcaktuar cilësinë e arsimit. Shumica prej tyre kanë arritur në përfundim se cilësia e arsimit, suksesi dhe mospuksesi i nxënësve dhe i sistemit arsimor në një vend, në mënyrën më të mirë, përcaktohen nga procesi i vlerësimit, nëpërmjet të cilit sigurohen argumente të shumta për gjendjen në të gjitha komponentët e sistemit të arsimit, pra edhe për komponentin e arritjeve të nxënësve.

Në vitet e fundit, vlerësimi i jashtëm ndërkombëtar prezantohet si një vlerësim më i avancuar dhe më objektiv, prandaj shumë vende aktualisht janë pjesë e disa institucione ndërkombëtare që merren me vlerësime të arritjeve të nxënësve në fusha të ndryshme, si: PISA - Programi i OECD-së për Vlerësimin Ndërkombëtar të Nxënësve, PIRLS - Institucioni Ndërkombëtar për vlerësimin e leximit, TIMSS - Institucioni Ndërkombëtar për vlerësimin e matematikës dhe shkencave, EALTA - European Association for Language Testin gand Assessment (Shoqata Evropiane për testin dhe vlerësimin e gjuhës), etj.

Krahas vlerësimeve ndërkombëtare, shumë vende të rajonit dhe Evropës, kanë vendosur si vlerësim kombëtar edhe provimin e maturës.

Në Kosovë, Provimi i Maturës Shtetërore, për herë të parë filloi të zbatohet në vitin shkollor 2005/2006. Vendosja në sistem të vlerësimit e Maturës Shtetërore, konsiderohet një arritje në arsim dhe njëkohësisht një sfidë për shkak të procesit mjaft kompleks të maturës. Deri më tani ende nuk është bërë ndonjë studim i veçantë për Provimin e Maturës në Kosovë, andaj rëndësia e studimit është e shumanshme dhe pritet të reflektojë pozitivisht në procesin e përgatitjes dhe organizimit të Provimit të Maturës në të ardhmen.

Provimi i Maturës tani është një detyrim ligjor nga i cili varet diplomimi i nxënësve të shkollës së mesme të lartë dhe e ardhmja e nxënësve për përfshirje në studimet universitare, andaj pesha e hulumtimit të kësaj fushe është e veçantë.

Studimi është i orientuar në përcaktimin e kornizës orientuese/rekomandimeve për rishikimin, ndryshimin dhe përmirësimin cilësor të provimit të maturës, duke përfshirë edhe aspektet e përgatitjes (para-përgatitjes) së nxënësve dhe mësimdhënësve për provimin e maturës, të cilat do të ndihmojnë në menaxhimin më të mirë të provimit të maturës dhe në arritjen e shkallës më të lartë të arritshmërisë së maturanëve.

Për ta trajtuar në plotësi fushën e përzgjedhur për studim, kam shqyrtuar literaturë në fushën e vlerësimit, ligje dhe rregullore të maturës shtetërore, raporte, analiza dhe rezultate të maturës, si dhe kam zbatuar metodologji të hulumtimit me qasje hulumtuese kuantitative dhe kualitative. Të dhënat janë mbledhur përmes analizës së procesit të zbatimit të provimit të maturës në Kosovë, analizës së raporteve teknike të maturës në vite, anketimit të mësimdhënësve, nxënësve dhe drejtuesve të shkollave, intervistimit të zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit. Me kujdes të veçantë i kam përpunuar, analizuar dhe interpretuar të dhënat e mbledhura. Rezultatet nga ky hulumtim, përfundimet dhe rekomandimet, do të jenë një ndihmë modeste për të gjithë ata që drejtpërdrejt apo tërthorazi lidhen me procesin e Provimit të Maturës Shtetërore.

1.1. Reformat në arsimin parauniversitar

Reformat në fushën e arsimit udhëhiqen nga synime dhe objektiva të veçanta, të cilat lidhen me zhvillimin dhe përparimin e shoqërisë dhe të ardhmes së saj. Fillimi i reformimit të sistemit arsimor në përgjithësi dhe atij parauniversitar në Kosovë në veçanti, paraqet një objektivë të rëndësishme për shoqërinë kosovare dhe njëkohësisht një sfidë për përmbushjen e saj.

Reformat në sistemin arsimor të Kosovës nga viti 1999 e këndeje janë të karakterizuara me mbështetje të institucioneve të ndryshme ndërkombëtare. Ato ishin domosdoshmëri e kohës me qëllim që edhe sistemi ynë arsimor të jetë pjesë e zhvillimeve arsimore bashkëkohore. Reformës arsimore i parapriu faza e konsolidimit të institucioneve arsimore vendore dhe atyre ndërkombëtare të vendosura në Kosovë në qershor të vitit 1999, me përpjekje dhe angazhime në tejkalimin e pasojave të luftës, mbarimin e vitit shkollor 1998/1999, i cili ishte ndërprerë në mars të vitit 1999 dhe fillimin e vitit të ri shkollor 1999/2000. Kurse viti 2000/2001 “ishte një vit përpjekjesh për stabilizimin e gjendjes dhe për fillimin e projekteve zhvillimore në arsim, siç ishin trajnimi i mësuesve, arsimi special, arsimi profesional etj.”¹

Në vitin 2000 u morën vendime të rëndësishme për reformimin e sistemit të arsimit parauniversitar në Kosovë. Po në këtë vit, filluan diskutimet në lidhje me strukturën e re të sistemit arsimor në Kosovë dhe “në gusht të vitit 2000 u mor vendim për strukturën e re 5+4+3 të sistemit të arsimit. Modeli i ri 5+4+3 zëvendëson strukturën ekzistuese 4+4+4”². Modeli i strukturës së re të sistemit arsimor në Kosovë pasqyrohet në draft dokumentin: Korniza e Kurrikulit të Ri të Kosovës (Libri i bardhë për diskutim - 2001). Dokumenti u hartua në kohën administrimit të UNMIK-ut në Kosovë me mbështetje të zyrës së UNICEF-it në Kosovë dhe UNESCO - IBE. Me gjithë pjesëmarrjen e gjerë në procesin e hartimit të Kornizës së Kurrikulit 2001, asnjëherë nuk është miratuar zyrtarisht. Edhe pse i pazyrtaizuar, dokumenti ka qenë bazë mbështetëse e hartimit të programeve mësimore dhe aftësimit të mësimdhënësve. Instituti për Arsim në Londër, në vitin 2005 vuri në pah cilësinë dhe vlerën e dokumentit për ngritjen e përgjithshme të mësimdhënies cilësore dhe rezultateve mësimore në Kosovë, duke i inkurajuar autoritetet

¹ Koliqi, Hajrullah (2004): Sistemi i arsimit në Kosovë, Libri Shkollor, Prishtinë, fq. 53.

² Departamenti i Arsimit dhe Shkencës (2001): Korniza e Kurrikulit të Ri të Kosovës, libri i bardhë për diskutim, Prishtinë, fq. 23.

kosovare të arsimit të marrin veprime të duhura për rishikimin dhe zbatimin e saj në harmoni me zhvillimet e reja që kanë ndodhur që prej vitit 2001³. Rishikimi i Kornizës së Kurrikulit ka filluar në gjysmën e dytë të vitit 2008, këto ditë është në diskutim publik drafti i dytë i Kornizës së Kurrikulumit të Kosovës, sipas së cilës pritet që arsimit parauniversitar të jetë 13 vite, duke përfshirë edhe moshën 5-6, klasën parafillore, vlerësimi i jashtëm i nxënësve të bëhet në fund të shkollëve kyçe dhe në fund të nivelit të shkollimit.⁴

Procesi i reformës së arsimit parauniversitar në Kosovë është gjithëpërfshirës, paraqet një proces kompleks dhe shumëdimensional duke përfshirë ndryshimin e strukturës arsimore dhe organizative, hartimin e kornizës së kurrikulit, ndryshimin e planeve dhe programeve mësimore, ndryshimin e metodologjisë së mësimdhënies, arsimin me nevoja të veçanta, aftësimin dhe trajnimin e mësimdhënësve, trajnimin e udhëheqësve arsimorë për qeverisje dhe menaxhim efikas të institucioneve arsimore, vendosjen e sistemit të ri të vlerësimit të jashtëm, sigurimin e teksteve shkollore dhe literaturës bashkëkohore, sigurimin e legjislacionit të ri arsimor, hartimin e strategjisë për zhvillimin e arsimit etj.

Kompleksiteti dhe dimensionaliteti i çështjeve kryesore të reformës së arsimit parauniversitar në Kosovë kërkonte përkrahje dhe ekspertizë ndërkombëtare. Për këtë nga Departamenti i Arsimit dhe Shkencës dhe më vonë nga MASHT u angazhuan agjenci të specializuara për fusha të veçanta të reformës arsimore në Kosovë, si: Banka Botërore, e cila ndihmoi krijimin e Grupit për Standarde dhe Vlerësim; UNICEF-i ndihmoi formimin dhe zhvillimin e Grupit Bërthamë për Zhvillimin e Kurrikulit. “Më vonë Agjencitë tjera si GTZ (Bashkëpunimi Teknik Gjerman), CIDA/ KEDP (Projekti Kanadez

³ Më gjerësisht shih, Institute of Education, University of London (2005): Plan dhe programet kombëtare në Kosovë – Vlerësim i hapave të parë, Londër.

⁴ Më gjerësisht shih: Korniza e Kurrikulumit të Kosovës për arsimin parashkollor, fillor dhe të mesëm, Drafti i dytë – prill 2010, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe e Teknologjisë.

për Aftësimin e Mësimdhënësve Kosovarë), FSDEK (Programi Finlandez për Mbështetjen e Arsimit Special në Kosovë) etj., ndihmuan arsimin kosovar në fusha të ndryshme arsimore”⁵. Disa nga Agjencitë e angazhuara edhe sot ndihmojnë procesin e reformave të arsimit në Kosovë.

Në shtator të vitit 2002, praktikisht klasa e nëntë u bë pjesë e arsimit të detyrueshëm. Kjo klasë filloi “punën pa përgatitje paraprake, madje edhe pa plane dhe programe definitive, dhe pa tekste e mjete të tjera të domosdoshme”⁶. Në vitin 2003 reforma arsimore në Kosovë, në bazë të strukturës së re të arsimit, pati shtrirje në tri nivelet e arsimit, në shkollën fillore – klasa e parë, në shkollën e mesme të ulët – klasa e gjashtë, dhe në shkollën e mesme të lartë – klasa e dhjetë. Në këtë vit u publikuan edhe planet dhe programet mësimore për këto tri klasë, të cilat përmbanin edhe udhëzimet për zbatimin e planit dhe programit mësimor, duke përfshirë edhe udhëzimet metodologjike dhe ato të vlerësimit, të cilat mund të themi se janë të rëndësishme, por sipërfaqësore, sidomos udhëzimet për procesin e vlerësimit.

Procesi i vlerësimit të arritjeve të nxënësve përbën një nga sfidat më të mëdha të reformës në arsim në Kosovë. Grupi për Standarde dhe Vlerësim⁷, i krijuar me ndihmën e Bankës Botërore⁸, në fillim të punës së tij analizoi gjendjen në fushën e vlerësimit dhe duke e parë nivelin e vlerësimit të brendshëm, si një sistem të vetëm të vlerësimit dhe në rrethanat e zhvillimeve bashkëkohore i pamjaftueshëm për të matur cilësinë e arsimit, filloi nismat për vendosjen e vlerësimit të

⁵ Salihu, Arbër (2008): Zhvillimet në arsimin fillor dhe të mesëm në Kosovë gjatë viteve 2000-2006. Tezë e magjistraturës – e pabotuar, Fakulteti Filozofik, nr. 1294/1, datë 11.09.08, Prishtinë, fq.16.

⁶ Koliqi, Hajrullah (2004): Sistemi i arsimit në Kosovë, Libri Shkollor, Prishtinë, fq.119.

⁷ Tani në MASHT vepron Divizioni për Standarde, Vlerësim dhe Monitorim.

⁸ Banka Botërore edhe në ditët e sotme vazhdon të mbështesë zhvillimin e kapaciteteve vendore në fushën e vlerësimit. Aktualisht përmes ndihmës së Bankës Botërore, MASHT është duke hartuar Kornizën e Vlerësimit të klasës së pestë të shkollës fillore.

jashtëm në sistem të arsimit parauniversitar, i cili fillimisht u zbatua në vitin 2002 me nxënësit e klasës së katërt – me sistem të vjetër të arsimit. Testi i jashtëm i klasës së katërt i organizuar në këtë vit shkollor, ishte organizuar vetëm në disa shkolla dhe në disa paralele të klasave të katërta të këtyre shkollave⁹. Vlerësimi i jashtëm në nivelin e parë të arsimit, në shkollën fillore do të zbatohet posaçërisht në vitin 2008. Deri në kohën e studimit tonë, vlerësimi i jashtëm në nivelin e parë të arsimit, përfshin vetëm klasën e pestë dhe ka karakter pilotimi.

Në vitin shkollor 2002/2003 filloi zbatimi i testit të arritshmërisë në klasën e nëntë të shkollës së mesme të ulët, i cili ishte vlerësim i jashtëm dhe rezultatet e tij së bashku me suksesin e nxënësve nga klasa 6 - 9 orientonin nxënësit në regjistrim të shkollës së mesme të lartë, duke u bazuar në kriteret gjegjëse. Me qasje organizative përafërsisht të njëjta dhe me qëllime të njëjta, edhe sot vazhdon të zbatohet vlerësimi i jashtëm, testi i arritshmërisë në fund të klasës së nëntë. Kurse provimi i maturës për herë të parë filloi të implementohet në vitin shkollor 2005/2006. Dhe, me ndryshime të vogla ka vazhduar në vitet vijuese.

Në ndërkohë janë hartuar disa udhëzime administrative në fushën e vlerësimit, si: Udhëzimi administrativ për vlerësimin e shkollës së arritshmërisë së nxënësve; Udhëzimi administrativ për organizimin dhe vlerësimin e provimit të maturës në shkollën e mesme të lartë; Udhëzimi administrativ për organizimin dhe vlerësimin e provimit përfundimtar për shkollat e mesme të larta profesionale – niveli i dytë etj., dhe së fundi Ligji për Provimin Përfundimtar dhe Provimin e Maturës në Kosovë.

⁹ Lidhur me këtë nuk ekziston ndonjë botim i veçantë në të cilin do të prezantoheshin rezultatet dhe orientimet për zhvillimin e reformës në shkollën fillore, duke pasur parasysh se në këtë fazë hartoheshin programet për shkollën fillore dhe për nivelet tjera të arsimit parauniversitar.

Pra, provimi i maturës është një aspekt i veçantë në procesin e reformës së sistemit të arsimit në Kosovë. Është proces në përpjekje për të ngritur cilësinë, barazinë dhe transparencën në arsim, aspekte këto, të cilat janë objektiva strategjike të sistemit të arsimit parauniversitar në Kosovë.

Duke pasur parasysh se provimi i maturës është një prej proceseve më të rëndësishme në sektorin e arsimit në Kosovë, u vendos që në fokus të këtij studimi të trajtohet procesi i fillimit të zbatimit të provimit të maturës në Kosovë, aspektet e informimit dhe përgatitjeve për provimin e maturës, duke u fokusuar në pyetjen kryesore të studimit: *Deri në çfarë shkalle ka kontribuar Provimi i Maturës Shtetërore në Kosovë, informimi dhe përgatitjet për maturë në përmirësimin e cilësisë së të nxënësve dhe në ngritjen e shkallës së arritshmërisë së nxënësve?*

II. PROVIMI I MATURËS – ASPEKTET TERMINOLOGJIKE

Aspektet terminologjike të provimit të maturës janë pjesë përbërëse e terminologjisë shkencore – profesionale të sistemit arsimor. Lidhen kryesisht me arsimin e mesëm të lartë dhe me procesin e vlerësimit të nxënësve në fund të këtij niveli të arsimit. Disa nga aspektet e veçanta terminologjike të provimit të maturës janë: provimi përfundimtar, matura shtetërore, testi i standardizuar, administrimi i provimit të maturës, kriteret, vlerësimi, arritshmëria dhe kalueshmëria.

2.1. Provimi përfundimtar, matura shtetërore dhe testi i standardizuar

2.1.1. *Provimi përfundimtar*

Sipas Ligjit për Provimin Përfundimtar dhe Provimin e Maturës Shtetërore në Kosovë, provimi përfundimtar është vlerësim i brendshëm i përfundimit të një niveli arsimor me të cilin verifikohet arritshmëria e njohurive dhe shkathtësive për përcaktimin e arritjeve përfundimtare në shkollat profesionale¹⁰. Provimit përfundimtar i nënshtrohen kandidatët në kushte dhe kriteret të njëjta, në pjesën teorike dhe praktike, sipas profilit të caktuar arsimor. Provimi përfundimtar organizohet nga këshilli i provimeve dhe komisioni vlerësues i shkollës. Provimi përfundimtar organizohet në fund të vitit mësimor, para provimit të maturës. Kandidati i cili nuk ka kryer provimin përfundimtar nuk i lejohet të hyjë në provimin e maturës. Provimet përfundimtare përdoren për qëllime të ndryshme. Sipas dr. Shpresa Petrela (2001), provimet mund të përdoren:

- Për të krahasuar arritjet e një kandidati me anë të kandidatëve të tjerë që provohen për të njëjtën temë ose lëndë.
- Për të krahasuar përmbushjen nga ana e një kandidati të kriterëve specifike të arritjeve.

¹⁰ Ligji për Provimin Përfundimtar dhe Provimin e Maturës në Kosovë, nr. 03/L-018, 2008, fq.2 (neni 2 – përkufizimet).

- Nëpërmjet provimeve mund të kryhet matja e arritjeve relative dhe absolute.
- Rezultatet e provimeve përdoren për të përcaktuar mundësitë e së ardhmes së një individi.
- Provimet reflektojnë qëllimet e sistemit arsimor, megjithëse është vështirë të vlerësosh të gjitha qëllimet me të tilla provime.
- Provimet shërbejnë për të zbuluar sa më mirë natyrën dhe shtrirjen e të nxënit të nxënësve që përputhet me qëllimet dhe objektivat e tij.
- Të sigurojë një motivim më të madh të të nxënit.
- Për të marrë vendime të ndryshme pedagogjike për individin dhe mësimdhënien.
- Për qëllime diagnostifikuese.
- Për të informuar të interesuarit për çështjet e arsimit rreth arritjeve arsimore.
- Për të informuar mësuesit për të marrë vendime për nxënësit e tyre.
- Për të informuar prindërit rreth përparimit të fëmijëve të tyre në shkollë.
- Për të mundësuar vlerësimin e efektshmërisë së mësimdhënies dhe të të nxënit.
- Për të krahasuar arritjet e nxënësve të mësuar nga mësues të ndryshëm.
- Për të vlerësuar mësuesit.
- Për të siguruar informacion dhe për të krahasuar shkollat.
- Për të siguruar informacion dhe për të vlerësuar arritjet e arsimit në nivel kombëtar.

2.1.2. *Matura shtetërore*

Maturë-a f. (lat. matures – i pjekur) pjekuri. Provimet përfundimtare që jep një nxënës, kur mbaron shkollën e mesme¹¹. Viti shkollor kur nxënësi mbaron maturën varet nga sistemi shkollor në të cilin ai e vijon shkollimin. Në shumicën e sistemeve shkollore të shteteve

¹¹ Ndreca, Mikel (1986): Fjalor fjalësh e shprehjesh të huaja, Rilindja, Prishtinë, fq. 455.

evropiane provimi i maturës pason pas katër viteve të shkollës së mesme, për suksesin në provimin e maturës jepet diploma. Quhet matura shtetërore për faktin se institucioni përgjegjës për zhvillimin e procesit të maturës është institucion i shtetëror – Ministria e Arsimit ose institucion i jashtëm, i licencuar nga Ministria e Arsimit për zhvillimin e procesit të maturës.

Matura shtetërore organizohet për të gjithë nxënësit e një shteti, në të njëjtën kohë, me të njëjtin instrument të vlerësimit dhe me përmbajtje programore të njëjtë, si dhe mënyrë të njëjtë administrimi. Sipas Ligjit për Provimin Përfundimtar dhe Provimin e Maturës Shtetërore në Kosovë, Matura Shtetërore është provim përfundimtar i standardizuar, monitoruar dhe vlerësuar, që vërteton mbarimin e shkollës së mesme të lartë dhe dëshmon shkallën e aftësisë të kandidatit për punë dhe vazhdimin e studimeve në universitet, në përputhje me kriteret përkatëse të pranimit¹². Në një numër të madh të shteteve të Evropës, është kusht i regjistrimit në shkolla të larta dhe fakultete, por edhe kusht i punësimit në nivele më të ngritura të ekonomisë dhe administrimit.

Provimet e diplomës, të njohura si matura shkollore, karakterizoheshin me vlerësim të brendshëm gojor dhe me shkrim. Vlerësimi me gojë dhe me shkrim mbrohej para komisionit të brendshëm të shkollës, në lëndën në të cilën ishte përgatitur punimi shtëpiak - provimi me shkrim. Ndërsa provimi i maturës shtetërore dallon përkundrajt diplomimit me vlerësim të brendshëm sepse testimi, administrimi dhe vlerësimi janë të standardizuar dhe menaxhohet nga institucionet shtetërore. Testi i provimit të maturës shtetërore përbëhet nga lëndët e përgjithshme dhe nga lëndët zgjedhore, provimi i maturës aktualisht përbëhet vetëm me shkrim dhe përmes pyetjeve me alternativa të shumëfishta, rezultatet e provimit të maturës kanë vlerë të veçantë të poentimit për regjistrim në arsimin universitar.

¹² Ligji për Provimin Përfundimtar dhe Provimin e Maturës në Kosovë, nr. 03/L-018, 2008, fq. 2 (neni 2 – përkufizimet).

Provimi i maturës shtetërore ka shumë ndryshime nga matura shkollore. Në vijim do t'i paraqesim ndryshimet kryesore:

- Matura shkollore organizohet dhe vlerësohet në shkollën, në të cilën nxënësi i ka ndjekur mësimet, që do të thotë se vlerësimi i nxënësve është bërë nga mësimdhënësit e njëjtë, të cilët i kanë mësuar nxënësit gjatë shkollimit, ndërsa sukseksi i nxënësve në maturën shkollore është i krahasuar vetëm në nivel të shkollës. Për dallim nga matura shkollore, matura shtetërore organizohet dhe vlerësohet nga institucioni i jashtëm i vlerësimit. Matura shtetërore siguron objektivitet më të madh në vlerësimin e arritjeve të nxënësve, sepse njohuritë e nxënësve vlerësohen në bazë të kriterëve të vlerësimit të jashtëm në raport me të gjithë nxënësit në Republikën së Kosovës.
- Sukseksi i nxënësve në maturën shkollore ka pasur asnjë ndikim ligjor për regjistrim në njësitë akademike të universitetit, apo më mirë të themi ndikimi i suksesit në maturën shkollore ka qenë në marrjen e diplomës së shkollës së mesme, e cila ka shërbyer si dokument zyrtar për aplikim në regjistrim në universitet. Ndërsa aktualisht sukseksi i nxënësve në maturën shtetërore, përveç që kushtëzon me marrjen e diplomës, përfshin edhe 50% të pikëve për regjistrim në universitet dhe nga viti shkollor 2011/2012 sukseksi i nxënësve në maturën shtetërore do të jetë përcaktuesi kryesor për regjistrim në ndonjë fakultet apo degë të universitetit.
- Rezultatet e nxënësve në provimin shtetëror të maturës sigurojnë tregues të matshëm për të krahasuar të arriturat e të gjithë nxënësve në Republikën e Kosovës.
- Përgatitja për provimin e maturës shtetërore zgjat gjatë gjithë shkollës së mesme të lartë, respektivisht testi i provimit shtetëror të maturës përgatitet nga përmbajtjet programore të lëndëve gjegjëse nga të gjitha klasat: 10, 11, 12, 13.

Provimi i maturës shtetërore është i obliguar për nxënësit, të cilët e kryejnë gjimnazin dhe shkollën profesionale – klasa e 13-të. Pas kryerjes me sukses të provimit shtetëror të maturës, nxënësi merr diplomën për kryerjen e shkollës së mesme të lartë. Pa kryerjen me sukses të provimit të maturës shtetërore konsiderohet se nxënësi nuk

e ka kryer arsimin e mesëm të lartë, respektivisht nuk mund të marrë diplomën për kryerjen e shkollës së mesme të lartë.

2.1.3. *Test i standardizuar*

Testi është instrument ose mjet që përdoret për matjen e njohurive, aftësive e karakteristikave të individëve ose grupmoshave të caktuara. Ndërsa, procedura e vlerësimit gjatë të cilës përdoren testet quhet testim. Me teste të standardizuara maten rezultatet e përgjithshme në nivel kombëtar dhe mbështeten në standardet kombëtare të arritjes. Për dallim prej testeve të përgatitura nga mësuesit, testet e standardizuara janë të cilësisë dhe besueshmërisë më të lartë, shkruhen nga specialistë lëndorë, pilotohen dhe përzgjidhen në bazë të rezultateve të analizës së pyetjeve. Pra, vlefshmëria dhe besueshmëria e testeve janë çështje kyçe të testeve të standardizuara.

Koncepti i vlefshmërisë së testeve lidhet me përmbajtjen që vlerësohet dhe ndërtimin e testeve të përshtatshme për atë që kërkohet të vlerësohet. Koncepti i vlefshmërisë përkufizohet si “masa në të cilën testi i shërben qëllimit, për të cilin është krijuar”¹³. Profesor Kozma Grillo në Fjalorin e Edukimit (2002), besueshmërinë e përkufizon: metodë matjeje që tregon saktësinë me të cilën mat një karakteristikë. Besueshmëria e testeve paralele është “qëndrueshmëria e bazuar në korrelacionin e rezultateve të matjeve me dy metoda ekuivalente të matjes”¹⁴. Dhe, përkufizimi i autorëve të tjerë: “Besueshmëria përkufizohet si shkalla në të cilën testi jep të njëjtin rezultat në raste të ndryshme”¹⁵.

Testi i standardizuar është instrumenti kryesor i vlerësimit të nxënësve në provimin e maturës. Testet përbëhen nga një numër i caktuar i kërkesave/pyetjeve, numri caktohet varësisht nga qëllimi dhe objektivat e testimit. Në literaturën profesionale të viteve të

¹³ Grup autorësh (2002): Si të hartojmë një test?, Tiranë, fq. 52.

¹⁴ Grillo, prof. dr. Kozma (2002): Fjalor Edukimi (Psikologji–Sociologji–Pedagogji), “Drita 2000”, Prishtinë, fq. 36.

¹⁵ Grup autorësh (2002): Si të hartojmë një test?, Tiranë, fq. 55.

fundit pasqyrohen shpjegime të përkufizimit të termit “kërkesë ose pyetje e testit”. Në manualin në ndihmë të hartuesve të testeve objektive të Dr. Shpresa Petrela, jepe një përkufizim për këtë të autorit Osterilind (1990), sipas të cilit një “kërkesë ose pyetje testi në një ekzaminim të zhvillimit mendor, është një njësi e matjes me një formë stimuluese dhe përkruese për përgjigje; ajo ka si qëllim për të dhënë nga kandidati një përgjigje nga e cila nxirret një përfundim për dituritë, aftësitë, predispozitat apo tiparet e tij”. Pra, termi “kërkesë e testit” është më i gjerë, për faktin se në të përfshihen kërkesa pyetëse dhe kërkesa jopyetëse.

Testet e arritjes ndahen në dy kategori kryesore: testet e bazuara në normë dhe testet e bazuara në kritere. Testet e bazuara në normë, përkruajnë arritjet e një nxënësi në raport me arritjet e një grupi të nxënësve dhe ndihmojnë “renditjen e nxënësve sipas rezultatit të tyre”¹⁶, ndërsa testet e bazuara në kritere përkruajnë të zotëruarit e aftësive të veçanta nga ana e një nxënësi, “një nxënës kalon apo mbetet në bazë të një kriteri absolut”¹⁷. Testet e maturës përfshijnë aspektet e të dy llojeve të testeve, në radhë të parë bazohen në kritere, sepse përcaktojnë nxënësit që kalojnë apo nuk kalojnë provimin e maturës. Po ashtu bazohen në normë, që nënkupton se mund të krahasohen rezultatet e një nxënësi në raport me rezultatet e nxënësve të tjerë, sidomos gjatë regjistrimit në universitet.

Edhe disa të dhëna që lidhën me përkufizimin e standardeve. Standardi është “qëllim, objektiv ose kriter, sipas të cilit gjykohen dhe vlerësohen komponentët përbërës të edukimit; udhëzues për hartimin e kurrikulave për rritjen e efektivitetit të mësimdhënies dhe mësimnxënies.....; mjete që ndihmojnë në rritjen e cilësisë së edukimit”¹⁸. Fjala standard, rrjedh nga fjala angleze që shërben si normë, rregull, masë, bazë, parim i punës etj. Pra, standardi është një “normë” për të matur dhe kontrolluar një aktivitet, veprimtari, në një

¹⁶ Grup autorësh (2002): Si të hartojmë një test?, Tiranë, fq. 47.

¹⁷ Po aty, fq. 47.

¹⁸ Grillo, prof. dr. Kozma (2002): Fjalor Edukimi (Psikologji – Sociologji – Pedagogji), “Drita 2000”, Prishtinë, fq. 282.

fushë të caktuar. Standardi është tërësia e kërkesave që paraqiten për diçka, e cila duhet t'i përgjigjet një shkalle të arritur ose një niveli të caktuar¹⁹. Vendosja dhe respektimi i standardeve siguron atë që quhet standardizim.

Testi i standardizuar dallon prej testit të pastandardizuar për faktin se hartohet sipas procedurave të parapara në kushte plotësisht të standardizuara duke përfshirë “planifikimin e testit, përpilimin e kërkesave, format ekuivalente, administrimin, pikëzimin dhe interpretimin e rezultateve”²⁰. Pra, testi i standardizuar është i hartuar në pajtim me karakteristikat e testeve që janë sajuar nga një institucion i profesionalizuar për hartimin e testeve të tilla. Në rastin e Maturës Shtetërore në Kosovë nga DSVM dhe bashkëpunëtorët profesionalë të angazhuar në hartimin e kërkesave të testit.

Katalogët. Paraqesin programet orientuese për provimin e maturës shtetërore dhe shërbejnë si ndihmë e madhe për përgatitjen e nxënësve për provimin maturës shtetërore, si dhe për hartuesit e kërkesave të testit të maturës. Katalogëve iu bashkëngjiten edhe modelet e testeve të maturës shtetërore, të publikuara në faqet e internetit nga institucionet që e organizojnë maturën shtetërore.

2.2. Administrimi i provimit të maturës, kriteret dhe vlerësimi

2.2.1. Administrimi i provimit të maturës

Është procesi i zbatimit të provimit të maturës në qendra të testimit. Kryesisht administrimi i provimit të maturës është i rregulluar me rregulla të administrimit, të cilat bëhen publike për të gjithë administruesit e përfshirë në procesin e administrimit të provimit të maturës dhe kërkohet respektimi i tyre. Administrimi i provimit të maturës përfshin pjesën përgatitore të sallave të testimit me qëllim të sigurimit të mjedisit të volitshëm për realizimin e provimit të maturës, vendosjen e nxënësve në sallat e testimit, shpërndarjen e testeve dhe

¹⁹ Ndreca, Mikel (1986): Fjalor fjalësh e shprehjesh të huaja, Rilindja, Prishtinë, fq. 656.

²⁰ Zeneli, Isuf (2003): Bazat e standardizimit dhe vlerësimit në arsim, Libri Shkollor, Prishtinë, fq. 48.

udhëzimeve për plotësimin e shënimeve të identifikimit të nxënësve, mbajtjen e rendit dhe disiplinës, respektimin e kohës së plotësimit të testit, grumbullimin e testeve, dorëzimin e testeve te komisioni i qendrës së testimit dhe përgatitja e raportit të administrimit të provimit të maturës²¹. Matura shtetërore menaxhohet nga një qendër e specializuar për vlerësimin e jashtëm. Në rastin e Provimit të Maturës Shtetërore në Kosovë, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë është autoriteti shtetëror përgjegjës për organizimin e provimit të maturës në bashkëpunim me: Komisionin Qendror Shtetëror të Maturës (KQSHM); Qendrën e Vlerësimit²²; Drejtorinë Komunale të Arsimit (DKA); Komisionet e Qendrave të Testimit; Komisionet e vlerësimit në shkolla; dhe Këshillin e provimeve të shkollës.

DVSM në raport me provimin e maturës shtetërore, përgatit dhe publikon materiale ndihmëse për provimin e maturës, harton teste të standardizuara në mbështetje të planeve dhe programeve shkollore të miratuara nga MASHT, propozon dhe trajnon anëtarët e komisioneve si dhe individë të tjerë të përfshirë në zhvillimin e provimeve të maturës, bën përgatitjen teknike të testit, shumëfishimin, paketimin, shpërndarjen dhe grumbullimin e materialeve për provimin e maturës shtetërore nën përcjelljen dhe sigurinë policore, mbikëqyr tërë procesin e zhvillimit të provimit të maturës, bën kontrollimin dhe përpilimin e të dhënave të kandidatëve, shpall rezultatet e arritjeve të çdo kandidati në provimet e maturës dhe arkivon çdo material të provimit sipas ligjit të arkivimit dhe i ruan ato për 6 muaj në mjediset e institucionit, përgatit raportin për ecurinë e testit të maturës dhe raportin teknik mbi arritjet e kandidatëve në provimet e maturës dhe për këtë e informon MASHT-in, krijon dhe procedon mënyrën e informimit rreth shpalljes dhe dokumenteve tjera për provimin e maturës në faqen elektronike dhe në media, etj.

²¹ Më gjerësisht për rregullat e administrimit të provimit të maturës, shih Ligjin për Provimin Përfundimtar dhe Provimin e Maturës Shtetërore në Kosovë nr. 03/L-018 2008, në veçanti nenet 8, 9, 10, 11 dhe 12 të Ligjit.

²² Aktualisht rolin e Qendrës së Vlerësimit e kryen Divizioni për Standarde, Vlerësime dhe Monitorim në MASHT.

2.2.2. Kriteret e provimit të maturës

Matura shtetërore kriter bazë ka vlerësimin objektiv të nxënësve nën kushte të njëjta dhe në mënyrë të njëjtë për të gjithë nxënësit që përfshihen në testim. Kriteret që lidhen me provimin e maturës ndahen në tri lloje të kriterëve:

1. Kriteret për hartimin e testeve të maturës
2. Kriteret për administrimin e procesit të provimit të maturës, dhe
3. Kriteret për vlerësimin e arritjeve të nxënësve, të cilat janë të rregulluar me ligjin për maturën.

Sipas Ligjit për Provimin Përfundimtar dhe Provimin e Maturës Shtetërore në Kosovë, për çdo kandidat që i nënshtrohet provimit të maturës, pragu i kalueshmërisë është 50% nga rezultati i përgjithshëm i arritshmërisë së pikëve të provimit të maturës. Kandidati, i cili e arrin kriterin e kalueshmërisë 50% , shpallet i diplomuar i shkollës së mesme të lartë dhe arrin kushtin e përgjithshëm për të vazhduar shkollimin e mëtutjeshëm. Me këtë nënkuptojmë se kalueshmëria është pragu minimal i arritjes së rezultateve në një aktivitet vlerësimi në raport me kriterin e vlerësimit, ndërsa arritshmëria është shkalla mesatare e arritjeve në një proces vlerësimi - bazuar në shkallën maksimale të pritjes dhe shkallën e fituar.

2.2.3. Vlerësimi i provimit të maturës

Vlerësimi i nxënësit është një segment mjaft i rëndësishëm i procesit të mësimdhënies dhe nxënies. Zhvillimi i provimit të maturës është i lidhur ngushtë me procesin e matjes dhe vlerësimit të arritjeve të nxënësve. Matja është “mbledhja e informacionit mbi bazën e shpeshhtësisë dhe sasisë së diçkaje”²³, ndërsa vlerësimi është “ dhënia e një gjykimi rreth shkallës së meritës dhe vlefshmërisë së informacionit të mbledhur”²⁴.

²³ Mita, Dr. Nikoleta – redaktor shkencor (2009): Vlerësimi i nxënësit- Manual për mësuesin , Instituti i Kurrikulës dhe i Trajnimit, Tiranë, fq.11.

²⁴ Po aty, fq.12.

Vlerësimi është proces mjaft i ndërlikuar gjatë të cilit sigurohen informata të sakta për atë që kemi për qëllim të vlerësojmë. “Vlerësimi mund të bëhet ndërmjet krahasimit: a) krahasimi me nxënës të tjerë; b) në bazë të standardeve të vendosura – sa nxënësi përmbush standardin e përcaktuar dhe në cilin nivel, etj.”²⁵, dhe në bazë të standardeve të vetëpërcaktuara. Pra, ajo që matet nëpërmjet testimit dhe instrumenteve të tjera, duhet të vlerësohet. “Vlerësimi tregon rezultatet që kanë arritur nxënësit përkundrejt objektivave mësimorë, duke dhënë përfundime nga ky krahasim”.²⁶

Në literaturën profesionale “vlerësimi” përkufizohet si proces i vrojtimit dhe i grumbullimit sistematik, sasior e cilësor të informacioneve arsimore si dhe i gjykimit të vlerave të këtij informacioni. Vlerësimi për të qenë i saktë, duhet të bazohet në matje objektive, të vlefshme dhe të besueshme. Pra, vlerësimi kërkon kriteret mbi të cilat bëhet gjykimi.

Në literaturën shqipe, përdoret vetëm termi “vlerësim”, ndërsa në literaturën angleze përdoren dy terma të veçantë që shprehin vlerësimin: “assessment” dhe “evaluation”. Në rastin e parë përfshihen procedurat për përcaktimin e arritjeve në një aspekt të caktuar etj. Ndërsa, në rastin e dytë kemi të bëjmë me gjykimin dhe marrjen e vendimit rreth shkallës së arritshmërisë së nxënësve në një periudhë të caktuar, në përputhje me kriteret e përcaktuara. Të dy aspektet i përgjigjen vlerësimit të provimit të maturës në Kosovë.

²⁵ Grillo, prof. dr. Kozma (2002): Fjalor Edukimi (Psikologji – Sociologji – Pedagogji), “Drita 2000”, Prishtinë, fq.334.

²⁶ Sholla, Eglantina (2008): Vlerësimi nëpërmjet testit, Agjencia Qendrore e Vlerësimit të arritjeve të nxënësve, Tiranë, fq.131.

III. PROVIMI I MATURËS SHTETËRORE NË KOSOVË DHE PËRVOJAT NDËRKOMBËTARE

Provimi i Maturës Shtetërore është një aspekt i veçantë i reformës së sistemit të arsimit në Kosovë. Vendimi për vendosjen në sistem të provimit të maturës shtetërore është marrë nga MASHT, pas vlerësimit se “mënyra e deritashme e diplomimit të maturantëve në shkollat e mesme të larta (gjimnaze) –përmes hartimit dhe mbrojtjes së një punimi të diplomës, në një lëndë të caktuar, sipas zgjedhjes së nxënësit, tashmë është tejkaluar dhe formalizuar tej mase”²⁷. Provimi i Maturës Shtetërore në Kosovë, përkatësisht procesi i organizimit, rezultatet e nxënësve, janë çështje shumë të rëndësishme për t’u analizuar. Andaj në këtë kapitull do të bëjmë përpjekje të paraqesim procesin e organizimit dhe realizimit të maturës në Kosovë, një vështrim të përgjithshëm të rezultateve të provimit të maturës, si dhe do të prezantojmë disa përvoja të vendeve të Rajonit dhe më gjerë në organizimin e Provimit të Maturës.

3.1. Qëllimi, organizimi dhe realizimi i provimit të maturës në Kosovë

Nga viti 1994 deri në vitin 2005 organizimi i maturës në shkollën e mesme është rregulluar me rregulloren e *Kumtarit të Arsimit 1: Për organizimin e provimeve përfundimtare dhe të maturës në shkollën e mesme*. Sipas kësaj rregulloreje provimi i maturës përbëhej nga lëndët e obligueshme mësimore²⁸ dhe pjesa zgjedhore – tema e diplomës. I gjithë procesi i maturës në shkollën e mesme në këto vite është organizuar nga shkolla.

²⁷ Ismaili, Fehmi (2006): Vlerësimi i parë objektiv i maturës, MASHT – Botimi i veçantë për Procesin e hartimit të Strategjisë së Arsimit Parauniversitar, Prishtinë, fq. 89.

²⁸ Në këtë rregullore nuk janë specifikuar se cilat janë lëndët e obligueshme mësimore të cilat duhet të jenë pjesë e provimit të maturës. Dhe, praktikisht lëndët e obligueshme mësimore nuk janë përfshirë në provimin e maturës. Nxënësi që ka përfunduar me sukses të gjitha vitet e shkollës së mesme, e ka përfunduar temën e maturës vetëm me mbrojtjen e temës së diplomës para Këshillit provues të shkollës.

Pikënisje për projektimin e Provimit të Maturës Shtetërore ishte Korniza e Kurrikulit të Ri të Kosovës. Me Kornizën e Kurrikulit të Ri të Kosovës ishte parashikuar që vlerësimi i jashtëm i nxënësve të kryhet në shkallë kombëtare në fund të çdo niveli të arsimit, përkatësisht në fund të klasës së pestë, klasës së nëntë (testi i arritshmërisë) dhe në mbarim të shkollës së mesme të lartë /klasa e 12-të ose 13-të (provimi i maturës). Po me këtë kornizë ishte parashikuar që rezultatet e provimit të maturës duhet të merren parasysh për regjistrim në arsimin universitar. Dokumenti i parë ligjor për organizimin e Provimit të maturës në Kosovë është Udhëzimi Administrativ MASHT nr.1/2006 për organizimin dhe vlerësimin e provimit të maturës në shkollën e mesme të lartë. Me këtë udhëzim është organizuar provimi i maturës për tri vite shkollë: 2005/2006, 2006/2007 dhe 2007/2008. Sipas Udhëzimit Administrativ kriteri i kalimit të provimit të maturës ishte pragu prej 40% nga rezultati i përgjithshëm i pikëve të provimit të maturës.

Ndërkohë, në vitin shkollor 2008/2009 provimi i maturës është organizuar në bazë të Ligjit nr. 03/L-018 për Provimin Përfundimtar dhe Provimin e Maturës në Kosovë, të miratuar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës. Ligji për maturën rregullon mënyrën e organizimit, përmbajtjen, kushtet, kriteret dhe procedurat e provimit përfundimtar dhe provimit të maturës shtetërore. Sipas Ligjit për maturën, pragu i kalueshmërisë është 50% nga rezultati i përgjithshëm i arritshmërisë së pikëve të provimit të maturës.

Neni 20 i Ligjit të maturës precizon se të gjitha Institucionet e Arsimit të Lartë, janë të obliguara që t'i pranojnë rezultatet e vlerësimit të brendshëm (20%), vlerësimit të jashtëm – provimit të maturës shtetërore (50%). Më dispozitat kalimtare dhe të fundit të Ligjit për maturën, është precizuar se: Rezultatet e Provimit të Maturës Shtetërore merren për bazë për pranim në Institucionet e Arsimit të Lartë gjatë vitit akademik 2011/2012. Kjo nënkupton se njësitë akademike më nuk do të organizojnë vlerësimin e kandidatëve konkurrentë, por pranimin e tyre do ta bëjnë mbi bazën e rezultateve nga vlerësimi i brendshëm me bazë shkolle dhe vlerësimi

i jashtëm – Provimi i Maturës Shtetërore. Gjithnjë duke respektuar kriteret e njësive akademike.

Sipas Udhëzimit Administrativ MASHT nr.1/2006, për organizimin dhe vlerësimin e provimit të maturës në shkollën e mesme të lartë, provimi i maturës synon: *të mobilizojë gjeneratën e të rinjve që mbarojnë arsimin e mesëm të lartë për të përballur sfidat e ndryshme arsimore; MASHT të matë rezultatet e punës në arsim si përgjegjësi e një shërbimi publik; t'i orientojë të rinjtë për integrim të suksesshëm në tregun e punës dhe të shërbejë për pranimet në universitet, bazuar në rezultate të besueshme.* Kurse, sipas raportit të NJVS “ Vlerësimi i maturës 2007”, qëllimi i organizimit të provimit të maturës është “.....përdorimi i rezultateve për hyrje në universitet”²⁹ , ndërsa objektivat e vlerësimit të maturës janë³⁰:

- Për MASHT-in vlerësimi i arritjeve për nivel të tretë të shkollimit (shkolla e mesme e lartë) në nivel vendi;
- Për hartuesit e programeve mësimore, sa është i përshtatshëm plani dhe sa janë përmbushur objektivat udhëzuese mësimore;
- Për hartuesit e standardeve, përcaktimi i kriterëve për standardet e arritjes, se çka nxënësit duhet të dinë, të kuptojnë dhe të jenë në gjendje të bëjnë;
- Për përpiluesit e teksteve, sa janë funksionale dhe sa janë në përputhje me standardet;
- Për hartuesit e doracakëve për mësimdhënës, identifikimi se çka është e nevojshme në mësimdhënie;
- Për mësimdhënësit, se çka dhe si duhen t'i përmbushin objektivat udhëzuese në mësimdhënie dhe nxënie;
- Për nxënësit informatë për nivelin e arritjeve në mbarim të shkollimit;
- Për publikun, ndërgjegjësimi për çështje të arsimit;

²⁹ Raport: Vlerësimi i Maturës 2007, Njësia për Standarde dhe Vlerësim – MASHT, Prishtinë, 2007, fq. 5

³⁰ Po aty, fq.5.

- Për orientimin e nxënësit në profilet e shkollimit të mëtutjeshëm në universitet;
- Për prindër dhe komunitetin, sigurimi i një numri informatash për veprim të mëtutjeshëm;
- Për të krahasuar rezultatet e shkollave, komunave dhe regjioneve;
- Për krahasimin e rezultateve ndërmjet gjeneratave.

Ndërsa, në raportin teknik të Provimit të maturës 2008, janë radhitur disa qëllime:³¹

- Njohja me gjendjen reale të njohurive të nxënësve të shkollave të mesme të larta;
- Identifikimi i mangësive dhe përparësive të mësimdhënies dhe mësimnxënies në kuadër të arsimit të mesëm të lartë në Kosovë.
- Ndriçimi i nevojave për fokusimin e vëmendjes dhe punës për përmirësimin e arsimit të mesëm të lartë në Kosovë;
- Certifikimi i njohurive të nxënësve dhe orientimi i tyre për/dhe integrimin në tregun e punës;
- Klasifikimi dhe rangimi i kandidatëve potencialë për vazhdimin e studimeve universitare;
- Përmirësimi i vet mënyrës së vlerësimit të jashtëm të maturës në mënyrë që në një të ardhme sa më të afërt i njëjti do të shërbente edhe për regjistrim në Institucionet e Arsimit të Lartë.

Aspekti më i rëndësishëm i organizimit të maturës është standardizimi i procesit. Në të njëjtën ditë dhe në të njëjtën kohë, me kushte përafërsisht të njëjta në të gjithë Kosovën organizohet provimi i maturës. Të gjithë maturantët në aspektin organizativ janë të trajtuar njëjloj, mund të jenë të diskriminuar në raport me përmbajtjen e testit maturantët që nuk kanë pasur cilësi në mësimdhënie dhe mësimnxënie në shkollat e tyre dhe që nuk e kanë realizuar programin mësimor në aspektin kualitativ, etj.

³¹ Raporti teknik: Provimi i maturës – Matura 2008, DVSM në bashkëpunim me KQSHM- MASHT, Prishtinë, 2008, fq. 8.

Organizimi i Provimit të Maturës bëhet nga zyrtarët e DVSM në koordinim të ngushtë me KQSHM, zyrtarë dhe përfaqësues të tjerë të MASHT-it, DKA, drejtorë të shkollave, anëtarë të komisioneve të administrimit të maturës, mësimdhënës administrues dhe vëzhgues në salla të testimit, etj. Problemet me të cilat më së shumti është duke u ballafaquar matura shtetërore në Kosovë janë mënyra e administrimit të procesit, kodet e identifikimit të shkollave dhe komunave të cilat në të shumtën e rasteve marrin kohë të madhe në vendosjen e tyre dhe në disa raste janë ndikuese në koncentrimin e nxënësve për punë në librin e testit.

3.1.1. Çfarë vlerësohet me provimin shtetëror të maturës?

Përmes provimit të maturës shtetërore synohet të vlerësohen njohuritë kyçe të fituara nga nxënësit në shkollën e mesme të lartë në lëndët e obligueshme dhe lëndët me zgjedhje të maturës nxënësve. Lëndët e obligueshme të provimit të maturës shtetërore në Kosovë janë: Gjuha amtare, Matematika dhe Gjuha angleze, ndërsa lëndët zgjedhore janë lëndët mësimore që lidhen me drejtimin, profilin përkatës të shkollës³². Testi i provimit të maturës shtetërore përgatitet në mënyrë që të vlerësojë njohuritë e nxënësve që lidhen me përmbajtjet programore, ku do të kontrollohen katër nivele të dijes³³:

- Njohja (15%): e termeve, fakteve specifike, metodave, procedurave, koncepteve dhe parimeve të çdo lënde që vlerësohet në provimin e maturës.
- Kuptimi (30%): i fakteve, parimeve, ndryshimi i informacionit, përkthimi i materialit, interpretimi i grafikeve, interpretimi i tabelave dhe interpretimi i hartave, arsyetimi i metodës dhe procedurës së çdo lënde që vlerësohet.

³² Shembull: Në maturën e vitit 2009, lëndë zgjedhore për gjimnazin shoqëror kanë qenë lëndët: informatikë, histori dhe gjeografi. Pavarësisht se quhen lëndë zgjedhore, institucioni shtetëror ka marrë vendim për vendosjen e tyre në lëndë zgjedhore dhe jo nxënësit, për të cilët organizohet provimi i maturës.

³³ Programet orientuese për provimin e maturës shtetërore –Matura 2009, MASHT, Komisioni Qendror Shtetëror i Maturës, Prishtinë 2009, fq. 5.

- Zbatimi (30%): i fakteve dhe parimeve në situata të reja, zbatimi i ligjeve dhe teorive në situata praktike, zbatimi i metodave dhe procedurave, zgjedhje problemore.
- Mendimi kritik (25%): zbërthimi i informacionit në pjesë, lidhjet dhe ngjashmëritë midis tyre, identifikim i supozimeve, kombinim i ideve, identifikim i të gjykuarit dhe i konkluzionit, identifikim i informatave relevante dhe jo relevante, të analizuarit e përfundimeve të dhëna, krijimi i kriterëve ku do të bazohet gjykimi etj.

3.1.2. Si realizohet provimi i maturës shtetërore në Kosovë?

Anëtarët e DVSM në bashkëpunim të ngushtë me KQSHM hartojnë dinamikën vjetore të provimit shtetëror të maturës, që kryesisht përfshin periudhën janar – shtator. Sipas raporteve të tyre, fillimisht caktohet qëllimi i vlerësimit, pastaj angazhohen ekspertët për përpilimin e kërkesave të testit të maturës. Realizimi i provimit të maturës për një vit shkollor kryesisht bëhet në shtatë faza:

- Në fazën e parë, në muajin janar rishikohen dhe plotësohen rregullat e administrimit të testit
- Në fazën e dytë, në muajt shkurt-prill, formohen grupet e ekspertëve, përpilohen kërkesa për test, formohet banka e kërkesave³⁴, përzgjidhen kërkesat për test, bëhet formimi i formave ekuivalente të testit dhe informohen nxënësit për procesin e maturës.
- Në fazën e tretë - muaji maj, bëhet përgatitja teknike, dizajni dhe printimi i testit.

³⁴ Banka e kërkesave është një familje kërkesash - pyetjesh të ndërtuara sipas një dimensionit të vetëm, i cili ruhet gjatë përdorimit, gjë që mundëson krijimin e një mjeti shkencor, të ndërtuar qartë dhe me mundësi të gjerë përdorimi.

-
- Në fazën e katërt – muaji qershor, realizohet provimi i maturës shtetërore në qendrat e testimit që paraprakisht janë planifikuar dhe caktuar në bashkëpunim me DKA dhe shkolla.
 - Në fazën e pestë – qershor, bëhet futja e fletëpërgjegjeve për leximin optik, përpunohen të dhënat dhe bëhet publikimi i rezultateve të nxënësve.
 - Në fazën e gjashtë – korrik dhe gusht, përgatitet dhe realizohet provimi i maturës shtetërore për afatin e gushtit. Ky afat është i paraparë me Ligjin për Maturën dhe u dedikohet nxënësve të cilët nuk kanë pasur sukses në afatin e qershorit, apo për ndonjë arsye tjetër nuk iu kanë nënshtruar testit të maturës në afatin e qershorit.
 - Në fazën e shtatë – shtator, bëhet analiza e rezultateve dhe përgatitet raporti teknik³⁵.

Vlerësimi i njohurive dhe aftësive të maturanëve realizohet me teste të një shkalle të lartë të besueshmërisë, vlefshmërisë dhe objektivitetit. Testet e maturës përfshijnë në një doracak lëndët e obligueshme dhe lëndët zgjedhore. Pyetjet/kërkesat janë vetëm me alternativa të shumëfishta. Koha e testimit është e planifikuar në bllok për të gjitha lëndët e përfshira në provimin e maturës, respektivisht 180 minuta dhe pa pushim ndërmjet lëndëve.

Në ditën e testimit, nxënësit maturanë janë të obliguar që t'i respektojnë rregullat për provimin e maturës, si: të vijnë në qendrën e testimit një orë para fillimit të testit; të kenë me vete letërnjoftimin; të marrin me vete një laps grafit HB; të pranojnë udhëzimet e administruesit se si të ulen dhe si ta plotësojnë testin; të plotësojnë me kujdes të dhënat në fletëpërgjegjet; të mos kopjojnë apo mos komunikojnë me të tjerët gjatë provimit; të mos kenë celular gjatë testimit; të mos ndërrojnë sallën e caktuar për testim etj.

³⁵ Më gjerësisht për fazat e realizimit të provimit të maturës, shih raportet teknike të provimit të maturës të hartuara nga DVSM – MASHT.

Provimi i maturës administrohet nga administratorët dhe vëzhguesit e përzgjedhur dhe të trajnuar për administrimin e provimit të maturës. Administrues dhe vëzhgues të testit të maturës përzgjidhen mësimdhënësit e shkollave të mesme të larta, të cilët e administrojnë provimin e maturës në sallat e testimit të komunave të tjera, p.sh. mësimdhënësit e shkollave të mesme të Prishtinës administrojnë provimin e maturës në Podujevë, Drenas apo gjetiu dhe anasjelltas. Pas përfundimit të provimit të maturës, komisionet në salla të testimit dhe në qendra të testimit e plotësojnë raportin sipas modelit të përgatitur nga zyra e vlerësimit, nëpërmjet të cilit pasqyrojnë ecurinë e procesit të testimit në salla të testimit dhe në qendër të testimit.

Grupet e ekspertëve që i përpilojnë kërkesat/pyetjet e testit të maturës përbëhen nga profesorët e universitetit dhe mësimdhënësit e shkollave të mesme të larta. Grupet koordinohen nga zyrtarët e vlerësimit të DVSM, sipas fushave lëndore³⁶.

Testi i Provimit të Maturës, përgatitet në tri gjuhë: gjuhë shqipe, gjuhë turke dhe gjuhë boshnjake. Kjo nënkupton se nxënësit e minoriteteve testin e kanë në gjuhën e tyre amtare. Kërkesat/pyetjet nga gjuha amtare, histori dhe gjeografi përpilohen nga ekspertët e minoriteteve.

3.2. Një vështrim i përgjithshëm i rezultateve të provimit të maturës në Kosovë

Në pjesën *organizimi dhe realizimi i provimit të maturës në Kosovë*, kemi bërë përpjekje që të përshkruajmë gjithë procesin e organizimit të maturës në vite, ndërsa në pjesën në vijim do të pasqyrojmë një përmbledhje të shkurtër të vështrimit mbi rezultatet e provimit të maturës në Kosovë. Të dhënat për rezultatet e maturës janë siguruar nga publikimet zyrtare që janë bërë menjëherë pas përfundimit të maturës në afatet gjegjëse, nga publikimet në internet të rezultateve

³⁶ Më gjerësisht për përbërjen e grupit të ekspertëve që i hartojnë kërkesat/pyetjet për testin e maturës, shih raportet teknike të Provimit të Maturës 2007 dhe 2008.

të maturantëve në 2008 dhe 2009, si dhe nga raportet teknike për maturën të DVSM dhe KQSHM.

Një vështrim i përgjithshëm i rezultateve të nxënësve në provimin e maturës, në secilin vit prej organizimit të maturës, sjell përfundim se shkalla mesatare e arritjeve të nxënësve në provimin e maturës është e ulët. Derisa në vitin e parë, të dytë dhe të tretë të maturës, kalueshmëria në shkallë vendi e maturantëve arrin mbi 50% deri në 66%, në vitin 2009, kalueshmëria e nxënësve në shkallë vendi nuk arrin në 50%. Po ashtu edhe arritjet mesatare shënojnë shkallë të ulët në nivel vendi dhe deri tek nxënësit individual. Rezultatet nuk nxjerrin numër të pritur të nxënësve që arrijnë pikë të larta (mbi 80 apo mbi 90%) në testin e maturës. Kalueshmëria e nxënësve në provimin e maturës dhe arritjet mesatare të tyre nuk përafrohen me suksesin e nxënësve në shkollë, analizat e suksesit të pasqyruara në pasqyrëzat e suksesit të nxënësve në vite shkollore tregojnë rezultate të larta të kalueshmërisë së nxënësve, deri në 95% dhe arritje të lartë të mesatares, në provimin e maturës ndodh e kundërta. Duke pasur parasysh se provimi i maturës është vlerësim i jashtëm, nuk priten përputhshmëri të rezultateve, mirëpo nuk priten edhe diferenca kaq të mëdha.

Rezultatet e provimit të maturës, nuk reflektojnë vetëm arritjet e nxënësve, por ato janë edhe një dëshmi e cilësisë së programeve mësimore, mësimdhënies dhe menaxhimit të sistemit të arsimit dhe shkollave në këto vitet e fundit. Gjetja e shkaktarëve kryesorë të rezultateve të ulëta në Provimin e Maturës, nuk është e lehtë. Duhet kohë dhe analizë e detajuar e gjithë procesit të maturës, e rezultateve të çdo komune, çdo shkolle, çdo lënde mësimore. Mirëpo, duke pasur parasysh se rezultatet e provimit të maturës janë vetëm një aspekt i trajtimit të temës së hulumtimit, ne do të provojmë që në kapitullin e pestë të sjellim disa tregues të rezultateve, por pa u thelluar shumë në analizën e rezultateve, sepse mendojmë se analiza detaje e rezultateve të provimit të maturës mund të jetë një temë e veçantë e hulumtimit.

3.3. Matura shtetërore – përvojat ndërkombëtare

Për të sjellë në këtë studim përvojat ndërkombëtare dhe qasjet e tyre për Maturën Shtetërore, kemi shfrytëzuar botime të veçanta për maturën, ueb faqet e internetit të vendeve të ndryshme dhe raporte të provimeve të maturës të publikuara dhe botuara.

Provimet e maturës organizohen në mënyra të ndryshme në vende të ndryshme të rajonit dhe Evropës. Qasjet ndryshojnë varësisht nga mënyrat e rregullimit me ligj apo rregullore të veçantë. Ka vende në të cilat shkollat në mënyrë individuale i administrojnë provimet e maturës, ka vende ku në mënyrë të kombinuar administrohen provimet e maturës, po ashtu ka vende në të cilat provimet e maturës administrohen tërësisht nga niveli kombëtar ose rajonal dhe zakonisht rezultatet e provimeve të maturës përdoren për të hyrë në arsimin universitar. Ndryshimet e bëra në sistemet shkollore evropiane kanë ndodhur me qëllim orientimi më të saktë të nxënësve në studime.

Aktualisht disa vende janë në faza të reformimit të provimit të maturës, disa kanë fituar përvojë të mirë zbatimit të maturës dhe vazhdojnë me sukses zbatimin në praktikë të maturës shtetërore, disa vende të tjera kanë vendosur për të futur provimin e maturës në sistem të arsimit dhe janë në faza të ndryshme përgatitore, duke përfshirë fazat pilot, kurse disa vende janë në procesin e analizës së sistemit arsimor dhe në identifikimin e qasjes optimale për provimet e maturës.

Pas hulumtimeve të përgjithshme, jemi përcaktuar që në këtë studim të sjellim përvojat e gjashtë shteteve që janë në faza të ndryshme të zbatimit të provimit të maturës dhe të cilat në një mënyrë kanë lidhje me sistemin arsimor në Kosovë: Kroacia, Franca, Italia, Sllovenia dhe Shqipëria. Mirëpo në rastin e krahasimit të provimeve të maturës, do të parafrazojë edhe përvojën e ndonjë vendi tjetër, si Maqedonisë, Bullgarisë, Hungarisë etj.

Matura në Kroaci. Janë dy arsye kryesore pse e kemi përzgjedhur Kroacinë për të sjellë përvojat e tyre në Maturën Shtetërore janë:

- *E para:* Kroacia në këtë vit shkollor do ta zbatojë maturën shtetërore në shkallë vendi. Deri te ky moment janë bërë aktivitete të shumta duke i përfshirë aktivisht edhe universitetet në shkallë vendi. Kjo përvojë gjithsesi do të shërbejë në hapat në vijim të zbatimit të maturës në Kosovë, ku së shpejti provim i maturës pritet të jetë vlerësim i vetëm për hyrje në universitet.
- *E dyta:* Në ueb faqen e maturës në Kroaci, ekziston një përmbledhje e përvojave në maturë të disa shteteve që më parë e kanë vendosur të sistem të arsimit maturën shtetërore, përmbledhje e cila më ka ndihmuar edhe mua në gjetjen e ueb faqeve zyrtare të maturës së këtyre shteteve në përcaktimin e kornizës së përvojave të vendeve të ndryshme që duhet t'i veçojmë në studimin tonë.

Sipas Ligjit për Maturën në Kroaci, Matura shtetërore definohet si grumbull provimesh nga lëndët e caktuara mësimore të cilat nxënësi i ka mësuar gjatë shkollimit të tij, por provimet nuk i zbatojnë dhe notojnë arsimtarët e shkollës, por institucioni publik - Qendra nacionale për vlerësimin e jashtëm të arsimit. “Shkollat janë të detyruara të përdorin rezultatet e provimeve kombëtare dhe tregues të tjerë të performancës së punës edukative, analizave dhe vetëvlerësimit të vazhdueshëm për të përmirësuar cilësinë e shkollave”³⁷.

Vendimi mbi futjen e maturës shtetërore në sistemin e arsimit në Kroaci është nxjerr në bazë të kërkimeve dhe qëndrimeve të bartësve të programeve shkollore që i zbatojnë shkollat, universitetet dhe shkollat e larta në Republikën e Kroacisë. Procesi i kërkimeve ka zgjatur nga janari deri në gusht të vitit 2008. Lidhur me këtë të gjitha shkollat e larta dekanët, prodekanët, udhëheqësit dhe bartësit e

³⁷ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Republika Hrvatska Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, VIII. Vanjsko vrednovanje i samovrednovanje školskih ustanova, Članak 88.4. Zagreb, 2008.

programeve studimore në detaje janë njoftuar me propozimin për futjen e maturës shtetërore dhe me detajet lidhur me zbatimin e saj.

Paraprakisht në Kroaci janë zbatuar provimet nacionale në nivele të ndryshme të arsimit. Provimet nacionale kanë filluar të zbatohen nga viti shkollor 2005/2006. Gjenerata e nxënësve të klasës së parë të shkollës së mesme të lartë, e vitit 2006/2007 filloi me provimet nacionale në lëndë mësimore të ndryshme, si gjuhë amtare, matematikë, gjuhë angleze etj., dhe në këtë vit shkollor 2009/2010 kjo gjeneratë do ta ketë maturën e parë shtetërore të obligueshme. Në vitin paraprak 2008/2009 janë mbajtur provimet përfundimtare të cilat kryesisht organizohen në shkollat dhe në mbikëqyrje nga qendra e vlerësimit dhe Ministria e Arsimit.

Provimet nacionale, të cilat janë zbatuar dhe do të zbatohen në shkollat e mesme, shërbejnë si përgatitje e llojit të vet të nxënësve për dhënien e maturës shtetërore si dhe për të njoftuar nxënësit për procedurën dhe mënyrën e dhënies së provimeve prej lëndëve të caktuara mësimore. Kur nxënësi i merr rezultatet që i ka fituar në provimet nacionale, ai e kupton se sa din në krahasim me moshatarët e tij dhe sa angazhime duhet të bëjë për të arritur rezultate më të mira. Provimet nacionale, megjithatë, nuk shërbejnë vetëm si përgatitje e nxënësve për maturën shtetërore dhe si pasqyrë e të arriturave të nxënësit. Ato u shërbejnë arsimtarëve të lëndëve të përfshira në provimet nacionale dhe vetë shkollës, që të shohin vendin e tyre në krahasim me të tjerët. Në këtë mënyrë të gjithë e kanë informatën kthyesë mbi suksesin. Nxënësi mund ta dijë sa është i mirë në krahasim me të tjerët në shkollën e tij, por sa vërtet është i mirë, mund ta dijë vetëm duke u krahasuar me nxënësit e shkollave të tjera.

Provimet e obliguara që jepen në maturën shtetërore janë provime nga lëndët e arsimit të përgjithshëm, të cilat nxënësi i ndjek gjatë shkollimit të mesëm, e ato janë: gjuha kroate, matematika dhe gjuha e huaj. Ndërsa provimet me zgjedhje janë të gjitha lëndët tjera mësimore të cilat nxënësi i ka mësuar në shkollë. Secili nxënës do të përcaktohet për të dhënë provimin nga lënda me zgjedhje, një ose më

shumë lëndë, varësisht nga orientimet për studime. Për provimet e dhëna në lëndën/lëndët e përzgjedhura nxënësi merr vërtetim të veçantë. Vendimin mbi lëndën e përzgjedhur nxënësi e bie pasi të shikojë kërkesat e programeve të studimeve, të cilat dëshiron t'i regjistrojë, për çka do të informohet nga institucionet e shkollimit të lartë. Për shembull, nëse fakulteti i caktuar "X", dega e universitetit ose studimet në shkollën e lartë në programet e studimeve nuk kërkojnë provime të tjera, përveç maturës shtetërore, atëherë nxënësi nuk ka nevojë të japë provimet nga lënda/et e përzgjedhura.

Provimet e maturës shtetërore, nga pjesa e obliguar (lëndët e obliguara), është planifikuar të fillojnë në gjysmën e dytë të gjysmëvjetorit të dytë të klasës përfundimtare, në shkurt, e deri në fund të majit, sipas orarit të aprovuar. Provimet nga lënda ku kërkohet shkrimi i eseve (gjuha kroate, gjuhët e huaja) do të jetë në dy pjesë, esetë do të shkruhen në muajin prill. Të gjitha provimet tjera do të mbahen në periudhën prej 15 deri më 30 maj. Provimet nuk do të zgjasin më shumë se 180 minuta.

Lëndët mësimore të obliguara për provimet e maturës shtetërore, nxënësi mund të japë në dy nivele, fillestare dhe të lartë. Dallimi është në vështirësitë e pyetjeve/kërkesave dhe në përfshirjen e programit mësimor. Nivelet rregullohen me katalogët e provimeve. Katalogët e provimeve, sipas përmbajtjeve mësimore për të gjithë nxënësit, përgatiten nga profesorët e shkollave të mesme dhe nga universitetet.

Matura shtetërore është e obliguar për nxënësit të cilët e kryejnë gjimnazin dhe nxënësit e shkollave profesionale, që planifikojnë të vazhdojnë studimet universitare. Pas kryerjes me sukses të katër viteve të gjimnazit dhe dhënies me sukses të maturës shtetërore nxënësi e merr dëftesën për kryerjen e shkollës së mesme. Pa dhënien e provimit të maturës shtetërore konsiderohet se nxënësi nuk e ka kryer arsimin e mesëm. Përfundimisht, Kroacia është njëri nga vendet e fundit të rajonit që do ta zbatojë provimin e maturës shtetërore me përgatitje gjithëpërfshirëse³⁸.

³⁸ Më gjerësisht për përgatitjet e Kroacisë për provimin e maturës shtetërore, shih në ueb faqen: <http://drzavnamatura.skole.hr>

Matura në Francë. Dy janë arsyet kryesore pse e kemi përzgjedhur Francën për të sjellë përvojat e tyre në Maturën Shtetërore:

- *E para:* Franca, ka pasur bashkëpunim me institucionet arsimore në Kosovë në hartimin e planeve dhe programeve të gjuhës frënge. Ndërsa në vitet e fundit është nënshkruar memorandumi i bashkëpunimit të dy shteteve në fushën e Inspeksionit në Arsim.
- *E dyta:* Përveç shfrytëzimit të ueb faqes zyrtare të Francës për maturën, kam arritur të zhvilloj një intervistë me z. Bardhyl Dobrën, student nga Kosova në Francë, i cili në vitin 2005 në Paris ka përfunduar gjimnazin e shkencave, i cili më ka ofruar të dhëna mjaft relevante për Provimin e Maturës në Francë.

Në Francë, shkollat e mesme ndahen në shkolla të mesme të përgjithshme, teknologjike dhe profesionale. Në fund të shkollës së mesme, përkatësisht në qershor të gjithë nxënësit hyjnë në provimin e maturës (baccalaureat), i cili është i nevojshëm për kryerjen e arsimit të mesëm dhe është kualifikim i standardizuar për arsimin e lartë ose jetën profesionale.

Ekzistojnë tri lloje të provimeve të maturës (bakaleurata): provimi i maturës së përgjithshme, provimi i maturës në teknologji dhe provimi i maturës profesionale. Matura e gjimnazit të përgjithshëm ndahet në tri seri dhe lëndët mësimore që përfshihen në maturë kanë rol të madh, sipas serisë të cilës i përkasin³⁹, dhe rrjedhimisht kjo nënkupton se koeficientet përcaktojnë rëndësinë e çdo lënde.

S – shkencat natyrore (fizika, matematika, kimia dhe biologjia),

ES – ekonomia dhe shkencat sociale,

L – seria letrare (letërsia franceze, filozofia, historia e gjeografia dhe gjuhët e huaja).

³⁹ Secila lëndë mësimore e ka koeficientin e vet : filozofia në serinë S ka koeficient 3 kurse në atë L ka koeficient 8.

Nota e nevojshme për kalueshmëri është 10 e sipër, pra 50% e hapësirës së notimit duke pasur parasysh se kjo e fundit është nga 0 deri 20. Ekzistojnë katër nivele të notave për të marrë një titull meritë, varësisht nga numri i pikëve. Nëse nxënësi merr notën 8 ose 9 mund të bëjë përpjekje që përmes përgjigjeve me gojë të kalojë në një afat shtesë⁴⁰. Afati i dytë mbahet dy ose tri ditë pas shpalljes së rezultateve zyrtare dhe janë të thirrur të marrin pjesë të gjithë ata nxënës që kanë mesataren nga 8 deri në 10, sepse duke u bazuar në konceptin e koeficienteve është e pamundur të arrihen më shumë pikë se sa ato që rrisin mesataren për vetëm dy pikë. Nëse nxënësi nuk e jep bakaleurat në afatin e parë dhe ka mesatare nën 8, nxënësi e përsërit vitin e fundit të shkollës së mesme.

Për regjistrime në studime universitare duhet bakaleurat të arrihen me minimum 10 pikë. Krahas kësaj, për disa fakultete pranimi bëhet përmes provimit pranues apo dhe sipas dosjes shkollore, mesatares së viteve të fundit të shkollës së mesme dhe komenteve të profesorëve të cilat gjinden në dosjen e çdo nxënësi dhe që u shpërndahen në fund të shkollës se mesme nga administrata e shkollës.

*Lidhur me organizimin*⁴¹. Provimi i maturës është i njëjtë për të gjithë nxënësit e drejtimeve përkatëse. Bëhet kujdes i veçantë në ruajtjen e pyetjeve dhe në menaxhimin e procesit të maturës. I pari që e hap

⁴⁰ Ky diskriminim pozitiv bëhet për këtë grup të nxënësve, duke pasur parasysh se notat në Francë janë nga 0 deri 20, nota 10 është mesatarja, d.m.th me 10 e më shumë kalon, ndërsa më me pak se 10 nuk kalon, por nga 8 dhe deri në 10, llogaritet që ky grup i nxënësve mësojnë, por mund të kenë pasur ndonjë “aksident” në provim dhe nuk kanë arritur që të tregojnë atë që realisht e zotërojnë.

⁴¹ Detajet për organizimin, lëndët, pyetjet, kohëzgjatjen e provimeve për lëndë, mesataren e notave dhe elemente të tjera të rëndësishme për maturën në Francë janë marrë përmes intervistës me z. Bardhyl Dobrën, i cili ka përfunduar gjimnazin shkencor në Francë në vitin 2005. Dhe, aktualisht është student në Master Ekonomi Aplikative në “Université de Reims Champagne-Ardenne” në Reims. Po ashtu të dhënat nga intervista janë plotësuar dhe krahasuar me të dhënat që janë publikuar në ueb faqen zyrtare të maturës në Francë: <http://www.education.gouv.fr/cid143/le-baccalaureat.html>.

paketën e pyetjeve në shkollë është drejtori i shkollës ose personi tjetër zyrtar i lartë, hapja bëhet para nxënësve disa minuta para se të fillojë provimi. Nxënësit marrin numrin identifikues dhe numrin e ulëses, ku vendosen për të punuar në testim. Në salla të testimit qëndrojnë dy ose tre mbikëqyrës të cilët në asnjë mënyrë nuk lidhen me nxënësit që janë në atë sallë. Distanca në mes të bankave është e tillë sa që nuk krijon mundësi për të kopjuar nxënësit në mes vete. Në raste të kopjimit është në autonomi të mbikëqyrësve që të ndërmarrin masa në përputhje me rregulloren për mbikëqyrjen e provimeve të jashtme. *Vlen të theksohet se në rast nxënësi zihet duke kopjuar në provimin e maturës, dënimet janë shumë të rrepta: i hiqet e drejta për të hyrë në çdo provim shtetëror, në provim për patentë shofer dhe mundësia për t'u punësuar në çdo institucion shtetëror, dhe kjo për pesë vite.*

Pyetjet në provimin e maturës kryesisht janë të hapura. Numri i pyetjeve në provimin e maturës varet prej lëndëve. P.sh. në lëndën e filozofisë jepet zakonisht një fjali filozofike dhe pastaj mbi bazën e udhëzimeve bëhet një disertacion për katër orë mësimore, përkatësisht shkrim i ndërtuar sipas një plani zhvillimor të temës. Në matematikë zakonisht jepen pesë ose gjashtë detyra dhe nxënësi punon në zgjidhjen e detyrave problemore po ashtu për katër orë mësimore, afërsisht në kohë dhe në detyra punohet edhe për lëndët fizikë dhe kimi, si dhe biologji. Në gjuhën angleze dhe në gjuhën gjermane jepet një tekst me disa paragraf për ta studiuar dhe mbi bazën e tij jepen disa pyetje të cilave nxënësi duhet t'u përgjigjet dhe në fund të shkruajë një ese. Në lëndët histori – gjeografi, ka një hartë për gjeografinë për ta plotësuar dhe duhet bërë nga një disertacion me shkrim për histori dhe për gjeografi. Pra, në shumicën e lëndëve koha e caktuar është katër orë, përveç në gjuhët e huaja dhe në ndonjë opsion/zgjedhje që mund të ketë marrë nxënësi sipas dëshirës së tij. Në rastin konkret, z. Bardhyl Dobra kishte marrë si opsion/zgjedhje “gjuhë të rralla” dhe konkretisht gjuhën shqipe, ku duhej hyrë në provim pa përgatitje mësimore gjatë vitit, dhe nota që merrej kishte rol bonusi, në asnjë mënyrë nuk e dëmtonte mesataren, sepse nëse

mesatarja ishte nën 10, bonusi nuk llogaritej fare, ndërsa mbi 10 ndihmonte mesataren të rritej. Të tjerë mund të merrnin ndonjë sport apo instrument muzikor që e zotëronin në jetën e përditshme.

Me rastin e notimit në provim të maturës, ruhet anonimiteti i nxënësit, që do të thotë se vlerësuesi kurrë nuk e din se provimin e kujt po e noton. Notimin e bëjnë arsimtarët, por në asnjë mënyrë punimet e nxënësve të cilëve u kanë dhënë mësim. Punimet i vlerësojnë profesorët e shkollave të mesme të përgatitur për formën e tillë të vlerësimit.

Sistemi i publikimit të notimit në provimin e maturës është shumë i hapur, nxënësi që e arrin mesataren mbi 12, në Francë merr urim të veçantë, i cili është i shkallëzuar në disa nivele: "goxha mirë" për notën nga 12 deri 14, "mirë" nga nota 14 deri 16, "shumë mirë" mbi 16 dhe "shkëlqyeshëm" për rastet e rralla që mund të kenë afër 20. Në maturë, janë të mundur deri në "shumë mirë", vetëm një numër i vogël në tërë Francën arrin të marrë vlerësimin *shkëlqyeshëm*. Kurse në fakultet kush kalon notën 14 shquhet si student i dalluar. Rezultatet përfundimtare në provimin e maturës së vitit 2009, për shkollat e përgjithshme kalueshmëria 88.8%, për teknologji 79%, për shkollat profesionale 87%. Të gjitha detajet⁴² për provimin e maturës në Francë, duke përfshirë edhe rezultatet, publikohen në fillim të vitit shkollor në çdo shkollë dhe në ueb faqen zyrtare:

<http://www.education.gouv.fr/cid143/le-baccalaureat.html>

Matura në Itali. Ashtu si për dy vendet paraprake, edhe për përzgjedhjen e Italisë janë dy arsye kryesore që jemi përcaktuar për të sjellë përvojat e saj në zbatimin e Maturës Shtetërore:

Arsyeja e parë: Italia, ka një bashkëpunim të ngushtë me institucionet arsimore në Kosovë, në fusha të ndryshme, duke përfshirë edhe bashkëpunimin në themelimin dhe zhvillimin e Institutit Pedagogjik të Kosovës.

⁴² Detajet përfshijnë kalendarin e provimeve, katalogët e provimeve dhe udhëzime shtesë se si t'i sigurojnë informatat për maturën dhe kujt t'i drejtohen për informata.

Arsyeja e dytë: Personalisht kam pasur fatin që në Itali, në vitin 2007 dhe në vitin 2010, të marrë pjesë në seminare intensive në fushën e hulumtimeve në arsim, ku kam ndjekur disa ligjërata në fushën e vlerësimit nga hulumtues dhe ekspertë të vlerësimit.

Në shkollat italiane nga viti shkollor 2007/08 është bërë e obligueshme që përmes provimeve nazionale të vlerësohet sukcesi i nxënësve nga gjuha italiane, matematika dhe shkenca. Provimet nazionale zbatohen në klasën e dytë dhe pestë të shkollës fillore, në klasën e parë dhe tretë të shkollës së mesme të ulët, pastaj në klasën dytë dhe pestë të shkollës së mesme të lartë. Shkollat e mesme ndahen në shkollën e përgjithshme akademike të shkollës së mesme të lartë (liceo classico), shkollën e mesme të lartë të drejtimit shkencor (liceo scientifico), tipe të ndryshme të shkollave artistike (liceo artistico or instituti d'arte), etj. Zgjatja e ndjekjes së mësimimit në shkollat e mesme të larta varet nga tipi i shkollës e më së shpeshti zgjat prej tre deri në pesë vjet.

Në Itali provimi i maturës shtetërore jepet në fund të shkollës së mesme të lartë dhe ai është parakusht për regjistrim në fakultet-universitet. Lëndët të cilat përfshihen në maturë janë: gjuha italiane, matematika dhe shkenca. Matura përbëhet prej tri provimeve me shkrim (dy provimeve të tipit të eseve dhe një multidisiplinar) dhe një provim me gojë. Provimi i parë me shkrim vlerëson njohuritë e gjuhës italiane, ndërsa provimi i dytë me shkrim shkruhet nga njëra prej lëndëve kryesore të shkollës përkatëse të mesme. *Provimi i tretë është multidisiplinar dhe mbulon të gjitha lëndët, të cilat nxënësi i ka pasur gjatë vitit të fundit të shkollimit.* Në provimet me shkrim është e angazhuar Ministria e Arsimit. Punimet e nxënësve vlerësohen nga komisioni vlerësues me të cilin udhëheq një ligjërues i fakultetit, drejtori i shkollës ose arsimtari nga shkolla e mesme e lartë. Provimin e tretë interdisiplinar e mban komisioni provues i shkollës përkatëse. Numri maksimal i pikëve nga testet me shkrim në maturën shtetërore është 45, respektivisht për secilin prej tri provimeve mund të fitohen 15 pikë. Provimi me gojë mund të sjellë maksimalisht 35

pikë. Secili nxënës që me sukses e jep provimin e maturës ka të drejtë të regjistrohet në secilin fakultet⁴³.

Matura në Slloveni. Arsyet pse e kemi përzgjedhur Slloveninë për të sjellë përvojat e tyre në Maturën Shtetërore:

- Sllovenia, që nga fillimi i Reformës së Arsimit në Kosovë (nga viti 2001 e këndej), ka ndihmuar MASHT-in dhe ekspertët vendorë në hartimin e planeve dhe programeve mësimore. Përveç kësaj, Sllovenia është shteti i parë nga ish-Jugosllavia që në sistem të arsimit ka vendosur Maturën Shtetërore dhe është duke e mbajtur me mjaft sukses.

Matura në Slloveni është çështje e centralizuar që menaxhohet nga Qendra Kombëtare e Provimit në Slloveni. Qendra Kombëtare e Provimit i harton kërkesat/pyetjet e provimit të maturës, i emëron administruesit në shkallë kombëtare, i kontrollon dhe vlerëson testet e provimit të maturës dhe i dërgon rezultatet e provimit të maturës në universitete, ku kandidatët aplikojnë për regjistrim. Provimi i maturës organizohet në kushte të barabarta për të gjithë nxënësit, në të njëjtën kohë, sipas procedurave dhe rregullave të njëjta, si dhe me kritere të njëjta të vlerësimit.

Provimi shtetëror i maturës në Slloveni daton që nga viti shkollor 1994/1995⁴⁴. Me vendosjen në sistem të provimit të maturës, ndryshon edhe mënyra e regjistrimit në universitet, që nënkupton se rruga e vetme për universitet bëhet provimi i maturës shtetërore. Në ndërkohë, Sllovenia ka kryer edhe fazën e reformimit të provimit të maturës. Gjatë vitit 2006 në Slloveni ka qenë një debat i ndezur rreth maturës shtetërore, ku ka pasur kërkesa edhe për heqjen e maturës nga sistemi, mirëpo me vendimin Ministrisë së Arsimit të Sllovenisë,

⁴³Më gjerësisht për provimin e maturës në Itali, shih në ueb faqen zyrtare: <http://www.invalsi.it/snv0910/documenti/direttiva>

⁴⁴ Sergij Gabrøoek & George Bethell (1996): Matura Examinations in Slovenia Case Study of the Introduction of an External Examinations System for Schools, National Examinations Centre, Ljubljana, Slovenia, fq.16.

provimi i maturës shtetërore vazhdon të jetë mënyrë e vetme e përfundimit të arsimit të mesëm dhe regjistrimit në universitet. Aktualisht në Slloveni ekzistojnë dy lloje të maturës shtetërore: e përgjithshme⁴⁵ dhe profesionale⁴⁶. Dallimi në mes të maturës së përgjithshme dhe maturës profesionale lidhet me regjistrimet në universitet. Kandidatët që e përfundojnë maturën e përgjithshme mund të regjistrohen në të gjitha programet e arsimit të lartë dhe kolegjet universitare, ndërsa kandidatët që e përfundojnë maturën profesionale mund të regjistrohen vetëm në kolegje dhe kolegje profesionale, e jo në programe të universiteteve.

Matura shtetërore në Slloveni jepet në dy afate: afati i parë është në pranverë (maj/qershor), ndërsa fati i dytë është në vjeshtë (shtator). Lëndët e obliguara të cilat jepen në maturën e përgjithshme shtetërore janë:

- *gjuha sllovene* (nxënësit shkruajnë një ese me rreth 1000 fjalë dhe analizojnë një tekst nga një gazetë ose revistë përmes 30 kërkesave/pyetjeve, përmes të cilave testohen aftësitë e nxënësve për të lexuar, interpretuar dhe kuptuar tekstin),
- *matematika* (në testin e matematikës, nxënësit kanë rreth dhjetë detyra, përmes të cilave vlerësohen njohuritë e tyre të fushave të ndryshme të matematikës) dhe
- *gjuha e huaj* (gjuhë angleze, gjuhë frënge, gjuhë hungareze, gjuhë gjermane, gjuhë spanjolle, gjuhë italiane, gjuhë ruse ose gjuhë latine).

Ndërsa prej numrit të përgjithshëm të lëndëve të ofruara (kimi, fizikë, biologji, gjeografi, histori (ose histori e arsimit), sociologji, psikologji, filozofi, ekonomi, muzikë, art, teknologjia e informacionit dhe një gjuhë të huaj të dytë), përzgjidhen dy ose tri lëndë mësimore.

⁴⁵ Matura e përgjithshme është e destinuar për gjimnazet e Sllovenisë.

⁴⁶ Matura profesionale është e destinuar për shkollat profesionale.

Shkollat profesionale kanë maturën shtetërore e cila përfshin katër lëndë prej të cilave të obligueshme janë gjuha sllovene dhe një lëndë bazike teorike – profesionale. Lënda e tretë përzgjidhet prej pesë të ofruarve, ndërsa lënda e katërt është pjesë e natyrës praktike. Matematika dhe gjuha e huaj mund të jepen në dy nivele, ndërsa gjuha sllovene notohet në mënyrë të veçantë dhe jepet vetëm në nivelin e lartë. Provimet e maturës organizohen së paku katër në ditë të veçanta. Rezultatet në provimin e maturës në Slloveni vlerësohen me notat prej 1 deri 5. Në maturë mund të fitohen 34 pikë, nxënësit që fitojnë mbi 30 pikë i uron kryetari i Sllovenisë⁴⁷.

Matura në Shqipëri. Arsyet pse e kemi përzgjedhur Shqipërinë për të sjellë përvojat e tyre në Maturën Shtetërore janë:

- Shqipëria, në të njëjtin vit me Kosovën ka filluar vendosjen e Maturës Shtetërore në sistem të arsimit të mesëm të përgjithshëm.
- Po ashtu përzgjedhja është bërë për shkak të synimeve të dy shteteve tona për të bashkëpunuar ngusht drejt integritit të arsimit kombëtar në sistemin evropian të arsimit, si dhe për arsye të shfrytëzimit të literaturës dhe raporteve të maturës në gjuhën amtare.

Provimet e Maturës Shtetërore në Shqipëri filluan të organizohen në vitin shkollor 2005/2006, të cilat zëvendësuan Provimet e Pjekurisë të organizuara nga shkollat, në përpjekje për të bërë kategorizimin e nxënësve sipas vlerave. “Në Shqipëri i tërë procesi i pranimit të provimit të maturës si provim pranues në universitet u zhvillua brenda një viti. Në të njëjtin vit ishte shfuqizuar sistemi i vjetër i maturës. Kjo është bërë e mundur për shkak të rolit të fortë udhëheqës të ndërmarrë nga Ministri i Arsimit, si dhe me mbështetje të arritur

⁴⁷ Më gjerësisht për maturën shtetërore në Slloveni, shih në ueb faqen <http://www.sngng.edus.si/gimnazija/matura>

nga mbarë vendi”⁴⁸. Ministria e Arsimit dhe Shkencës dhe Agjencia Qendrore e Vlerësimit (AVA) janë bartësit kryesorë të maturës. AVA me ndihmën e projektit të Bankës Botërore për Reformën Arsimore në Shqipëri, zhvilloi Kornizën e Maturës Shtetërore, në të cilën përfshihen të gjitha aspektet e maturës: dizajnimi, zhvillimi dhe zbatimi i instrumenteve të ndryshme të vlerësimit; krijimin e një sistemi të logjistikës për dizajnimin e testit të maturës, administrimit dhe raportimit; hartimin dhe kryerjen e fushate të informimit publik.

Çdo vit shkollor nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës nxirret rregullorja për zhvillimin e provimeve të maturës shtetërore në Republikën e Shqipërisë dhe vlen vetëm për një vit shkollor, e cila publikohet në ueb faqen zyrtare dhe në Gazetën “ Mësuesi”, e cila botohet nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës. Sipas rregullores për zhvillimin e provimeve të maturës shtetërore në Republikën e Shqipërisë, Matura Shtetërore është një standard i njësuar dhe i përgjithshëm provimesh, të detyruara dhe me zgjedhje që vërtetojnë mbarimin e shkollës së mesme dhe japin të drejtën për të hyrë në shkollat e larta, në përputhje me procedurat përkatëse të pranimit⁴⁹. Rregullorja për zhvillimin e provimeve të maturës shtetërore, parasheh formimin e tri komisioneve të përkohshme (për një vit shkollor): Komisioni për hartimin e programeve orientuese lëndore të Maturës; Komisioni i Maturës Shtetërore dhe Komisioni Shkollor i Maturës Shtetërore.

Matura Shtetërore në Shqipëri është e detyrueshme. Ajo përfshin dy lëndë të detyrueshme: gjuhë shqipe e letërsi dhe matematikë.

⁴⁸ Petrela, Dr. Shpresa (2006): Provimi i Maturës Shtetërore në Shqipëri, Prezantim në seminarin ERI SEE: Assessment and Evaluation – Important Tools for Promoting Quality in Education, Zagreb, Croatia 3-4 November 2006.

⁴⁹ Republika e Shqipërisë, Ministria e Arsimit dhe Shkencës (2008): Rregullorja për zhvillimin e provimeve të maturës shtetërore në Republikën e Shqipërisë, nr.729 Prot, Tiranë, më 1.2.2008.

Provimet e maturës zhvillohen në tri ditë të veçanta, zakonisht në qershor/korrik, ato zhvillohen vetëm me shkrim. Dy ditët e para janë për secilin prej lëndëve të detyrueshme, ditën e tretë është për dy provimet shtesë. Provimet shtesë, apo provimet me zgjedhje, janë kusht për nxënësit që dëshirojnë të pranohen në ndonjërin nga universitetet e Shqipërisë. Nxënësit duhet të marrin dy provime shtesë që ata vetë i zgjedhin nga një listë prej tetë lëndëve mësimore: kimi, biologji, fizikë, gjuhë angleze, histori, gjeografi, sociologji, filozofi – ekonomi. Provimet me zgjedhje zhvillohen vetëm një herë në vit, ndërsa provimet e detyruara dy herë në vit.

Nxënësi për të fituar të drejtën e hyrjes në provimet me zgjedhje, duhet ta arrijë pragun e kalueshmërisë prej 50%, në secilën prej lëndëve të obligueshme. Vlerësimi në maturë është numerik dhe i shkallëzuar deri në 10/ nota maksimale. Testet e maturës i vlerësojnë vlerësuesit e jashtëm të cilët emërohen nga AQV, sepse kërkesat/pyetjet janë me alternativa të shumëfishta dhe me shtjellim të argumentuar, ese etj. Secila lëndë mësimore e përfshirë në provimet e maturës ka nga 25 kërkesa/pyetje, të cilat vlerësohen maksimalisht me 50 pikë.

Rreth 60% e kërkesave të provimeve të maturës mbështeten në programet orientuese të miratuara nga Komisioni për hartimin e programeve orientuese lëndore të Maturës. Raportet për maturën 2007, 2008 dhe 2009, tregojnë se rezultatet e provimeve të maturës shënojnë dallime të dukshme nga rezultatet e nxënësve të fituara në shkolla, po ashtu raportet tregojnë se rezultatet më të ulëta në provimet e maturës janë në provimin e matematikës dhe se është një numër modest i nxënësve që arrijnë të marrin notat 10 në provimet e maturës. Në statistikat krahasuese të arritjeve të nxënësve për maturën 2007 – lënda letërsi, “mesatarja e notës vjetore në nivel kombëtar, për të gjithë nxënësit e shkollave të mesme të përgjithshme është 6.66, ndërsa mesatarja e notës së maturës në nivel kombëtar

është 5.64⁵⁰. Ndërsa në statistikat krahasuese të arritjeve të nxënësve për maturën 2007 – lënda matematikë “ mesatarja e notës vjetore për të gjithë nxënësit e shkollave të mesme të përgjithshme, është 6.11, kurse mesatarja e notës së maturës në nivel kombëtar është 5.35⁵¹.

Agjencia Qendrore e Vlerësimit të Arritjeve të Nxënësve, organizon teste të standardizuara të vlerësimeve me kampionim. Qëllimi kryesor i studimeve të tilla është “vlerësimi i arritjeve të nxënësve të vitit të fundit të arsimit të mesëm të përgjithshëm dhe të profilizuar në disa prej lëndëve bazë të cilat janë pjesë përbërëse në testin me zgjedhje të provimeve të maturës”⁵².

Matura Shtetërore në Shqipëri, në vitin e parë të saj, është vlerësuar si hap i madh reformues i shkollës dhe arsimit në vend. Ndërkohë, nga debatet e shumta, nga publikimet në Gazetën “Mësuesi” dhe nga shkrimet tjera, mësojmë se për Maturën Shtetërore në Shqipëri mbetet shumë për të përmirësuar, sidomos aspektin e vlerësimit, ku mbizotërojnë shkrimet për subjektivizëm në vlerësimin e provimeve të nxënësve, jo besueshmërinë e rezultateve, pastaj aspektin e administrimit të procesit dhe ruajtjen e sekretit të provimeve. Dr.Shpresa Petrela, ish drejtoreshë e Qendrës Kombëtare Arsimore të Vlerësimit të Provimeve, hedh idenë se duhet bërë një studim për kalueshmërinë e studentëve në universitete, gjatë semestrit të parë, “për të vënë në dukje faktin se sa përputhet cilësia e tyre, me degët që ata kanë zgjedhur”.

Në vitet vijuese të maturës shtetërore, ueb faqja zyrtare e maturës në Shqipëri është mjaft e pasur me publikime të ndryshme, duke përfshirë rregullore të provimit të maturës, modele të testeve dhe skema të vlerësimit të provimeve të maturës, që tregon së bëhet përpjekje e vazhdueshme në përmirësimin e procesit të maturës⁵³. Në

⁵⁰ Agjencia Qendrore e Vlerësimit të Arritjeve të Nxënësve (2008): Raporte – Matura Shtetërore 2007, Tiranë fq. 26.

⁵¹ Po aty, fq.71.

⁵² Agjencia Qendrore e Vlerësimit të Arritjeve të Nxënësve (2008): Teste të standardizuara të vlerësimeve me kampionim 2007-2008, Tiranë, fq. 67.

⁵³ Më gjerësisht për Maturën Shtetërore në Shqipëri, shih në ueb faqen:

veçanti në vitet 2008 dhe 2009 janë botuar nga Agjencia Qendrore e Vlerësimit të Arritjeve të Nxënësve botime të veçanta për vlerësimin e arritjeve të nxënësve, raporte të maturës shtetërore, teste të standardizuara, etj.

3.4. Përmbledhje e krahasimeve të provimit të maturës në Kosovë me përvojat ndërkombëtare

Nga sa kemi arritur që të sigurojmë tregues të ndryshëm, për procesin e fillimit të maturës në Kosovë, kemi arritur në konkluzion se përgjithësisht mungojnë raportet për modelin e projektuar të Maturës Shtetërore në Kosovë, mirëpo, lirisht mund të themi se nuk kemi të bëjmë me një model krejtësisht të ri, sepse paraprakisht në disa vende të Evropës kishte filluar të zbatohet prej vitesh matura shtetërore, përvojat e së cilës ndikuan edhe në procesin e fillimit të maturës në Kosovë. Në kohën kur kishte filluar implementimi i maturës shtetërore në Kosovë, në shumë vende të Evropës organizoheshin debate, seminare dhe konferenca për përmirësimin e cilësisë së maturës dhe zhvillimin e arsimit.

Sistemi i provimit të maturës shtetërore në Kosovë përfshin lëndët e obligueshme që janë gjuha amtare, matematika dhe gjuha angleze, si dhe lëndët me zgjedhje, në bazë të drejtimit profesional – tri deri në pesë lëndë mësimore. Pavarësisht prej numrit të lëndëve të obligueshme dhe lëndëve me zgjedhje, provimi i maturës shtetërore në Kosovë organizohet vetëm në një raund për afatin gjegjës. Kjo praktikë nuk është në shtetet tjera, as në ato fqinje, Shqipëri⁵⁴ dhe Maqedoni. Testi i provimit të maturës shtetërore në Kosovë, përbëhet prej 100 pyetjeve/kërkesave, 60% prej tyre janë nga lëndët e obligueshme dhe 40% nga lëndët me zgjedhje. Kjo ka bërë që disa lëndë mësimore të përfshira në testin e maturës të kenë vetëm nga

<http://www.mash.gov.al/matura/> dhe në http://www.mash.gov.al/gazeta_mesuesi (2007)

⁵⁴ Matura shtetërore në Shqipëri ka filluar të zbatohet në vitin shkollor 2005/2006.

pesë pyetje nëpërmjet të cilave është përfaqësuar e tërë lënda mësimore⁵⁵.

Modeli aktual i maturës shtetërore, përmbledh në një doracak pyetjet/kërkesat e lëndëve të obligueshme dhe lëndëve zgjedhore. Koha e testimit është e planifikuar në bllok për të gjitha lëndët e përfshira në provimin e maturës, respektivisht 180 minuta dhe pa pushim ndërmjet lëndëve. Është vetëm një format i pyetjeve/kërkesave - me katër alternativa. Sipas këtij modeli, nxënësi është i orientuar ta lexojë me kujdes tringun e pyetjes/kërkesës dhe pas analizës e shfrytëzimit të përvojës personale, të japë njëherë nga përgjigjet alternative. Format i pyetjeve ka krijuar mundësinë që leximi dhe vlerësimi i rezultateve të bëhet me ndihmën e lexuesit optik⁵⁶, i cili ka zëvendësuar faktorin njeri dhe ka bërë që të mos ketë subjektivizëm në vlerësimin e arritjeve të nxënësve.

Për dallim nga modeli i Maturës Shtetërore në Kosovë, në disa vende të rajonit dhe më gjerë - në Evropë, provimit të maturës shtetërore i ka paraprirë hartimi i Kornizës së Maturës, në të cilën kryesisht janë përfshirë qëllimet e provimit të maturës, qëllimet e standardeve, zhvillimi i standardeve për lëndët e obligueshme të maturës, përshkrimi i standardeve për fushat dhe nivelet e dijes, shembujt e kërkesave/pyetjeve të testeve të provimit të maturës, etj. Përveç këtyre elementeve, Korniza e Maturës ka përcaktuar edhe fazat e zhvillimit të maturës.

⁵⁵ Më gjerësisht shih modelet e testeve të maturës 2008 dhe 2009 në ueb faqen e MASHT-it.

⁵⁶ Lexuesi optik është një makinë elektronike, e cila punon në bazë të programit për leximin e të dhënave në mënyrë elektronike. Nxënësit në ditën e provimit të maturës përveç që punojnë në librin e testit, përgjigjet në pyetje dhe shënimet personale i bartin në një formular – fletëpërgjigjeje. Formulari është i lexueshëm për lexuesin optik. Në bazë të programimit të çelësit të përgjigjeve, të dhënat barten në programin Excel për secilin nxënë, pastaj përgatitet raporti me rezultatet e të gjithë nxënësve pjesëmarrës në provimin e maturës shtetërore dhe publikohen rezultatet. Mënyra e tillë e përpunimit të të dhënave është objektive.

Po ashtu, për dallim nga modeli i Maturës Shtetërore në Kosovë, në vendet tjera provimi i maturës organizohet në dy, tri raunde për afatin gjegjës, si dhe me formate të ndryshme të pyetjeve/kërkesave. Kryesisht i kanë të ndara provimet nga lëndët e obligueshme prej atyre me zgjedhje. P.sh. në Shqipëri janë dy lëndë të obligueshme, gjuha dhe letërsia shqipe dhe matematika, kurse lëndët me zgjedhje vetë nxënësit i përcaktojnë, në bazë të orientimeve të tyre për regjistrim në arsimin universitar. Për lëndën e gjuhës shqipe dhe letërsisë, provimi i maturës organizohet për një ditë të vetme, në ditën tjetër për lëndën e matematikës, kurse provimet për lëndët me zgjedhje organizohen në një ditë të veçantë.

Ngjashëm ndodh edhe në Maqedoni, Slloveni⁵⁷, etj. Ka shtet, siç është Bullgaria që ka vetëm një lëndë të obligueshme për maturën shtetërore – gjuhë dhe letërsi bullgare, ndërsa lëndët zgjedhore mund të përzgjidhen ndërmjet disa lëndëve të miratuara nga organet shtetërore. Në Maqedoni, provimi i maturës shtetërore nuk është i obligueshëm, vlen vetëm për nxënësit që janë paraqitur për t'u përfshirë në të dhe që dëshirojnë të regjistrohen në universitete. Një nga qëllimet e provimit të maturës në Maqedoni është: Përmirësimi i cilësisë së arsimit të mesëm. Struktura e provimit të maturës në Maqedoni përfshin gjuhën amtare si lëndë të obligueshme dhe lëndët zgjedhore nga matematika dhe gjuha e huaj, si dhe vlerësimi i brendshëm i një projekti të nxënësve të zgjedhur nga njëra prej lëndëve kryesore në drejtimin përkatës. Rezultatet e provimit të maturës përdoren për regjistrim në universitete në vlerë prej 40% të pikëve, kurse 60% e pikëve grumbullohen nga suksesi në arsimin e mesëm. Paraprakisht secili fakultet listën e provimeve që janë të nevojshme për regjistrim në njësitë akademike dhe mbi këtë bazë nxënësit përcaktohen për lëndët zgjedhore në provimin e maturës⁵⁸.

⁵⁷ Sllovenia ishte ndër vendet e para të ish-Jugosllavisë që kishte filluar të zbatojë maturën shtetërore, që në vitin 1995.

⁵⁸ Më gjerësisht për provimin e maturës në Maqedoni, shih në ueb faqen: www.matura.gov.mk

Në Hungari ekzistojnë dy nivele të maturës: themelore dhe e përparuar. Në nivelin themelor jepen provimet me shkrim dhe me gojë. Për këto provime notimi bëhet brenda shkollës d.m.th. notimin e bëjnë arsimtarët e shkollës, e udhëzimet për notim janë të përcaktuara nga niveli shtetëror. Niveli i përparuar i maturës vlerësohet nga jashtë, në mënyrë të centralizuar. Temat, kërkesat/pyetjet për të dhënë provimin në nivelin e përparuar përgatiten në nivelin shtetëror, nga ana e qendrës nacionale për vlerësim.

Në Itali provimi i maturës karakterizohet me tri teste të shkruara dhe një me gojë⁵⁹. Dy testet e para me shkrim organizohen nga Ministria e Arsimit. Testi i parë ka për qëllim të vërtetojë zotërimin e gjuhës italiane, të aftësive e shprehive logjike-gjuhësore. Testi i dytë organizohet nga lënda e matematikës dhe përbëhet prej detyrave me problema matematikore. Testi i tretë me shkrim dhe me gojë organizohet nga shkolla, në të marrin pjesë edhe vlerësuesit e jashtëm.

Në Kroaci matura shtetërore ka tre afate: afatin veror, vjeshtor dhe dimëror. Lëndë të obliguara janë vendosur të jenë gjuha kroate, matematika dhe gjuha e huaj. Provimet nga lëndët ku kërkohet të shkruhet ese, si gjuha kroate dhe gjuha e huaj, ndahen në dy pjesë: në muajin prill shkruhen esetë, ndërsa pjesa e dytë mbahet në fund të muajt maj.

Në Bosnje dhe Hercegovinë zhvillimi i maturës është bërë në katër faza: në fazën e parë – në vitin 2005 është miratuar Korniza e Maturës dhe janë hartuar standardet e arritjes për gjuhë amtare dhe matematikë; në fazën e dytë – në vitin 2006 është miratuar Ligji për maturën, janë miratuar udhëzime për maturën dhe janë hartuar katalogët e provimeve; në fazën e tretë – në vitin 2007 është bërë pilotimi i maturës në disa shkolla; dhe në fazën e katërt - në vitin 2008 matura ka pasur shtrirje në shkallë vendi. Qëllimi i maturës në

⁵⁹ Augustino Miele: Testi i maturës në Itali. Ligjëratë e mbajtur për hulumtuesit e Institutit Pedagogjik të Kosovës në Milano – Itali, 2007.

Bosnjë dhe Hercegovinë është dhënia e certifikatave që reflektojnë cilësinë e të mësuarit në shkollat e Bosnjës dhe Hercegovinës. Qëllimi i maturës karakterizohet, përveç të tjerash edhe me arritjen e certifikatave të diplomave të krahasueshme ndërkombëtarisht me ato të Bashkimit Evropian⁶⁰.

Të gjitha vendet, që provimet e maturës i kanë në sistem të arsimit, janë duke u ballafaquar me debate dhe probleme të ndryshme. Edhe Kosova ka probleme të konsiderueshme me organizimin dhe menaxhimin e provimet të maturës, mirëpo në Kosovë ka më pak debate për tejkalimin e problemeve. Problemet me të cilat më së shumti është duke u ballafaquar matura shtetërore në Kosovë janë mënyra e administrimit të procesit, kodet e identifikimit të shkollave dhe komunave të cilat në shumtën e rasteve marrin kohë të madhe në vendosjen e tyre dhe në disa raste janë ndikuese në koncentrimin e nxënësve për punë në librin e testit. Mësimdhënësit administrues - edhe pse nuk kanë interes të drejtpërdrejtë për rezultatet e nxënësve që i mbikëqyrin, në raste të shumta të kopjimit të nxënësve, bëhen pjesë e organizimit të kopjimit së bashku me nxënës.

Rreziku i lënies anash të lëndëve mësimore që nuk janë pjesë e programit të maturës shtetërore, është një problem në vete. Sigurisht që përpjekjet e nxënësve për t'i rregulluar notat me mësimdhënësit e këtyre lëndëve në shkollë nuk do të mungojnë, pasi që sukcesi i përgjithshëm i shkollimit të rregullt përfshin 20% të pikëve për regjistrim në universitet. Veçmas kërkohet punë dhe angazhim me çdo gjeneratë të maturanëve për të njohur në thelb procesin e maturës në mënyrë që të ndodhë një mobilizim i nevojshëm që siguron një minimum të rezultateve, kalueshmëri më të lartë në provimin e maturës dhe që motivon në mësimin aktiv edhe të lëndëve tjera mësimore që nuk janë pjesë e programit të maturës shtetërore.

⁶⁰ Më gjerësisht për maturën në Bosnjë dhe Hercegovinë, shih: Framework Matura in Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, November 2005.

IV. METODOLOGJIA E STUDIMIT

Studimi “*Provimi i Maturës në Kosovë*” është projektuar për të zbatuar një qasje të përgjithshme të metodologjisë së studimit, duke u bazuar në shqyrtimin e literaturës profesionale në fushën e vlerësimit – provimit të maturës, në shqyrtimin e dokumentacionit ligjor që e rregullon procesin e organizimit dhe zbatimit të provimit të maturës, në përvojat ndërkombëtare në zbatimin e maturës, në raportet teknike të maturës në Kosovë, në rezultatet e provimit të maturës 2006-2009 dhe në veçanti në përpunimin e rezultateve të hulumtimit të realizuara nëpërmjet intervistimit dhe anketimit të faktorëve të përfshirë në hulumtim.

4.1. Objekti, qëllimi dhe objektivat e hulumtimit

Objekti i hulumtimit. Objekt i hulumtimit ishte Provimi i Maturës në Kosovë - aspektet e informimit, përgatitjes, organizimit dhe menaxhimit të provimit shtetëror të maturës, si dhe ndikimi i tyre në rezultatet e provimit të maturës.

Qëllimi i hulumtimit. Qëllimi i hulumtimit i përgjigjet objektit të hulumtimit dhe është i orientuar në përcaktimin e kornizës orientuese/rekomandimeve për rishikimin, ndryshimin dhe përmirësimin cilësor të provimit të maturës, duke përfshirë edhe aspektet e informimit dhe përgatitjes (parapërgatitjes) së nxënësve dhe mësuesve për provimin e maturës, të cilat do të ndihmojnë në menaxhimin më të mirë të provimit të maturës dhe në arritjen e rezultateve më të larta të nxënësve në provimin e maturës.

Objektivat e hulumtimit. Qëllimin e hulumtimit kemi synuar ta realizojmë përmes këtyre objektivave:

- Shqyrtimi dhe analiza e aspekteve të përgjithshme të maturës - përvojat në Kosovë, përvojat ndërkombëtare dhe rezultatet.
- Mbledhja e të dhënave nga krahasimi i rezultateve të maturës 2006-2009, me fokus të veçantë në Rajonin e Prishtinës (Komunat: Prishtinë, Podujevë, Drenas, F. Kosovë dhe Obiliq).
- Grumbullimi i të dhënave përkitazi me aspektet e informimit me procesin dhe rezultatet e provimit të maturës, përgatitjes së nxënësve dhe mësimdhënësve për provimin e maturës, sipas dëshmimeve dhe mendimit të respondentëve të përfshirë në hulumtim dhe konstatimi për ndikimin e tyre në rezultatet e provimit të maturës.
- Analiza dhe interpretimi i të dhënave të fituara nga hulumtimi dhe paraqitja e tyre përmes procedurave statistikore.
- Nxjerrja e përfundimeve, rekomandimeve për efektet pozitive të përgatitjes së nxënësve dhe mësimdhënësve për provimin e maturës në ngritjen e shkallës së arritshmërisë së nxënësve.
- Propozimi i masave për adresimin e drejtë të Provimit të Maturës Shtetërore, bazuar në përfundimet e hulumtimit.

4.2. Rëndësia, hipotezat dhe mostra e hulumtimit

Rëndësia e hulumtimit. Provimi i Maturës Shtetërore në Kosovë, është sfidues për të gjithë faktorët e përfshirë në këtë proces. Nxënësit dhe mësimdhënësit, krahas vlerësimit të brendshëm, tani në mënyrë të veçantë sfidohen edhe me vlerësimin e jashtëm, bartës i të cilit është MASHT. Provimi i Maturës, është një detyrim ligjor nga i cili varet diplomimi i nxënësve të shkollës së mesme të lartë dhe e ardhmja e nxënësve për përfshirje në studimet universitare, andaj pesha e hulumtimit të kësaj fushe është e veçantë.

Hulumtimet në edukim çdoherë janë të nevojshme, ato ofrojnë ekspertiza të ndryshme dhe alternativa të reja të mbështetura në fakte teorike, praktike dhe shkencore. Në përgjithësi hulumtimet në fushën e vlerësimit mungojnë, veçanërisht ato në gjuhën shqipe. Pra, mungojnë edhe hulumtimet dhe studimet për provimin e maturës, si alternativë e re në fushën e vlerësimit të jashtëm. Prandaj, jemi të bindur se rëndësia e këtij hulumtimi është shumë dimensionale. Hulumtimi i përgjigjet aktualitetit, është relevant dhe mjaft sfidues.

Hulumtimi është i orientuar në përcaktimin e kornizës orientuese për përmirësimin e cilësisë së maturës, me fokus të veçantë aspektet e informimit me procesin e maturës dhe rezultatet e arritura/pritura; dhe për aspektet e përgatitjes (parapërgatitjes) për provimin e maturës, të cila do të ndihmojnë në menaxhimin më të mirë të provimit të maturës dhe në shkallë më të lartë të arritshmërisë së maturantëve.

Hipotezat e hulumtimit. Bazuar në rezultatet e përgjithshme të provimit të maturës 2006-2009 në Kosovë, në raportet teknike të DVSM në MASHT, si dhe në përvojën time në cilësinë e hulumtuesit për standarde dhe vlerësime, kemi formuluar hipotezat në vijim:

Hipoteza kryesore:

Provimi i Maturës Shtetërore në Kosovë në masë të konsiderueshme ka ndihmuar në përmirësimin e cilësisë së të nxënësve dhe në ngritjen e shkallës së arritshmërisë së nxënësve.

Hipotezat ndihmëse:

- *Aspektet e informimit dhe përgatitjes së nxënësve dhe mësimit ndihmësve për provimin e maturës janë ende të mangëta dhe jo efektive.*
- *Përmirësimi i cilësisë së maturës vlerësohet si mundësi për ngritjen e cilësisë së arsimit të mesëm të lartë.*

Mostra e hulumtimit. Në procesin e Provimit të Maturës Shtetërore janë të përfshirë faktorë të ndryshëm, si DVSM, KQSHM, DKA, Shkollat e mesme të larta, Hartuesit e kërkesave/pyetjeve për testin e provimit të maturës, Komisionet e administruesit e maturës, si dhe ekspertë të tjerë. Që hulumtimi të jetë sa më objektiv dhe mostra të jetë sa më reprezentative, kemi përfshirë katër lloje të mostrave. Mostrën e parë e përbëjnë 125 nxënës të klasave përfundimtare në gjimnazet e Rajonit të Prishtinës (Prishtinë, Podujevë, Drenas, Fushë Kosovë dhe Obiliq), të cilët i nënshtrohen provimit të maturës, mostrën e dytë e përbëjnë 41 mësimdhënës dhe 12 drejtues të gjimnazeve (drejtorë dhe zv.drejtorë) të përfshira në hulumtim, mostrën e tretë e përbëjnë 38 zyrtarë dhe ekspertë të arsimit (zyrtarë nga MASHT, zyrtarë nga DKA dhe ekspertë – hartues të kërkesave/pyetjeve për testin e provimit të maturës, ndërsa mostrën e katërt e përbëjnë gjashtë zyrtarë dhe ekspertë të arsimit të intervistuarit për temën e hulumtimit. Mostrat e popullacionit janë zgjedhur në bazë të metodës së probabilitetit, ku zgjedhja e mostrës është bërë në mënyrë të rastësishme, në mënyrë sistematike dhe në mënyrë të shtresuar, por në bazë të kriterit minimal për numrin e përcaktuar për secilin subjekt të synuar për ta përfshirë në hulumtim.

Mostrën e parë dhe të dytë të hulumtimit, 125 nxënësit e klasave përfundimtare në gjimnazet e Rajonit të Prishtinës dhe 41 mësimdhënësit e 12 drejtuesit e gjimnazeve të përfshira në hulumtim, përfaqësojnë grupet reprezentative nga baza – shkolla, të cilët janë përzgjedhur në mënyrë të rastësishme. Numri i nxënësve maturantë në gjimnazet e Rajonit të Prishtinës, që pritet t'i nënshtrohen provimit të maturës është 2896, ndërsa numri i nxënësve të përfshirë në hulumtim përfaqëson rreth 4.50% të nxënësve maturantë të këtyre gjimnazeve. Numri i mësimdhënësve të përfshirë në hulumtim përfaqëson 30% të mësimdhënësve që japin mësim në klasën e 12/13 të gjimnazit. *Si e kemi nxjerr përqindjen e përfaqësimit në hulumtim të mësimdhënësve?* Në këtë vit shkollor, në gjimnazet e rajonit të Prishtinës janë 77 paralele me nxënës maturantë, e kemi shumëzuar numrin e paraleleve me 1.5 mësimdhënës dhe kemi arritur në

përfundim se 116 mësimdhënës japin mësim në klasat përfundimtare të gjimnazeve. Ndërsa numri i drejtuesve të shkollave - gjimnazeve të përfshirë në hulumtim përfaqëson 80% të drejtuesve të shkollave.

Jemi përcaktuar për mostrën e nxënësve, mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave me qëllim të verifikimit të hipotezës kryesore dhe dy hipotezave ndihmëse, të cilat kanë të bëjnë me informimin me procesin dhe rezultatet e maturës, me përgatitjet për provimin e maturës 2009/2010 dhe përgjithësisht me përmirësimin e cilësisë së maturës. Për këto aspekte të maturës, përfshirja e këtyre faktorëve është e një rëndësie të veçantë, sepse i gjithë procesi i maturës në qendër të vëmendjes ka rezultatet e nxënësve, të cilat në masë të madhe varen nga informimi dhe përgatitjet për provimin e maturës.

Grupi reprezentativ i nxënësve është i përbërë sipas drejtimeve të gjimnazit si vijon:

Tipi i gjimnazit	Numri i nxënësve		Komuna	Nr.	%
		%			
Gjimnazi i përgjithshëm	18	14.4	Prishtinë	55	44
Gjimnazi i matematikës dhe informatikës	24	19.2	Podujevë	25	20
Gjimnazi i shkencave natyrore	47	37.6	Drenas	18	14.4
Gjimnazi i shkencave shoqërore	20	16	Fushë Kosovë	15	12
Gjimnazi i gjuhëve	16	12.8	Obiliq	12	9.6
Gjithsej	125	100	Gjithsej	125	100

Grupi reprezentativ i mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave përfaqëson këto karakteristika personale e profesionale:

Gjinia	Nr.	%	Mosha	Nr.	%	Përgatitja shkollore	Nr.	%
Femër	14	26.42	21-30 vjet	4	7.55	SHLP	2	3.77
Mashkull	39	73.58	31-40 vjet	7	13.21	Fakulteti	47	88.68
Gjithsej	53	100	41-50 vjet	15	28.3	Master – magjistër	2	3.77
			51-60 vjet	21	39.62	Doktor shkence	2	3.77
			Mbi 60 vjet	6	11.32			

Përvoja e punës	Nr.	%	Pozita aktuale	Nr.	%	Komuna	Nr.	%
0-1 vjet	1	1.89	Mësimdhënës	41	77.3 6	Prishtinë	24	45.2 8
2- 10 vjet	5	9.43	Drejtorë	7	13.2	Podujevë	10	18.8 7
11 – 20 vjet	13	24.53	Zv.drejtorë	4	7.55	Drenas	8	15.1
Mbi 20 vjet	34	64.15	Psikologë/ pedagogë	1	1.89	Fushë Kosovë	6	11.3 2
						Obiliq	5	9.43
						Gjithsej	53	100

Mostra e tretë e përbërë prej 38 zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit është përzgjedhur me qëllim të verifikimit të hipotezës kryesore dhe dy hipotezave ndihmëse. Po për të njëjtin qëllim është përzgjedhur edhe mostra e katërt, e përbërë po ashtu nga zyrtarë dhe ekspertë të arsimit, nëpërmjet të cilëve kemi synuar fuqizimin më të madh të nxjerrjes së të dhënave përmes metodës kualitative dhe kuantitative të hulumtimit. Mostra e popullacionit të zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit të anketuar është përzgjedhur në mënyrë sistematike, duke u bazuar në numrin e përcaktuar për përfshirje në hulumtim për njësi dhe departamente të arsimit. Të gjitha njësitë dhe departamenteve në MASHT, që lidhen drejtpërdrejt apo indirekt me provimin e maturës

ua kemi dërguar 35 pyetësorë në dy mënyra, në zarfe dhe me elektronikë. Ndërsa kemi marrë përgjigje pozitive prej 27 zyrtarëve dhe drejtuesve të arsimit në MASHT. Në të njëjtën mënyrë i kemi dërguar pyetësorët edhe subjektet tjerë, inspektorët e arsimit në rajone, zyrtarët e arsimit në komuna, hulumtuesit dhe bashkëpunëtorët profesionalë. Nga 20 pyetësorët e dërguar në rajone dhe komuna, kemi marrë përgjigje pozitive prej 11 subjekteve.

Grupi reprezentativ i zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit të anketuar përfaqëson këto karakteristikat personale e profesionale:

Gjinia	Nr.	%	Përgatitja shkollore	Nr.	%
Femër	14	36.84	SHLP	0	0
Mashkull	24	63.16	Fakulteti	23	60.53
Mosha	Nr.	%	Master – magjistër	14	36.84
21-30 vjeç	1	2.63	Doktor	1	2.63
31-40 vjeç	10	26.32	shkence		
41-50 vjeç	12	31.58	Përvoja e punës	Nr.	%
51-60 vjeç	11	28.95	0-1 vjet	0	0
Mbi 60 vjeç	4	10.53	2- 10 vjeç	9	23.68
			11 – 20 vjeç	10	26.32
			Mbi 20 vjeç	19	50

Pozita aktuale	Nr.	%
Drejtor i DKA në komunë	2	5.26
Udhëheqës i njësisë në MASHT	7	18.43
Hulumtues i arsimit	6	15.79
Zyrtar i arsimit në MASHT	17	44.74
Zyrtar i arsimit në komunë	1	2.63
Bashkëpunëtor profesional i MASHT	2	5.26
Këshilltar politik të Ministri të Arsimit	1	2.63
Shef i zyrës së inspeksionit të arsimit	2	5.26

Grupin reprezentativ të ekspertëve dhe zyrtarëve të arsimit të intervistuar e kemi përzgjedhur në bazë të mostrës shtresore përmes këtyre kriterëve të përfshirjes: KQSHM, DVSM, DKA dhe ekspertëve me përvojë në provimin e maturës. Nga tetë subjektë të planifikuar për t'i intervistuar, janë intervistuar gjashtë prej tyre. Në kohën kur u realizuan intervistat, të intervistuarit mbanin pozita kyçe në arsim dhe ishin pjesëmarrës aktiv në proceset e zhvillimit të maturës në Kosovë:

1. *Halim Hyseni*: Bashkëpunëtor profesional në Qendrën për Arsim të Kosovës – KEC, në projektet për ndryshimet në arsim. Për disa vite me radhë ka qenë këshilltar në Entin Pedagogjik të Kosovës. Lidhur me provimin e maturës ka bërë disa vizita studimore jashtë vendit, si në Slloveni, Maqedoni dhe ka qenë anëtar i komisionit për hartimin e Ligjit për Maturën në Kosovë.
2. *Kujtim Rrahmani*: Këshilltar shkencor në Institutin Albanologjik të Prishtinës. Për disa vite me radhë ka qenë hartues i testeve nga lënda e gjuhës dhe letërsisë shqipe për testin e arritshmërisë – klasa e 9 dhe për provimin e maturës.
3. *Luljeta Demjaha*: Mësimdhënëse në Kolegjin universitar 'AAB Rinvest' në Prishtinë dhe konsultante e pavarur për arsim (anëtare e grupit teknik të kurrikulit). Paraprakisht ka qenë zyrtare e përkohshme e kurrikulit dhe udhëheqëse e arsimit profesional.
4. *Remzi Salihu*: Ishte drejtor i Drejtorisë së Arsimit në komunën e Prishtinës. Për disa vite me radhë ka punuar në MASHT në Zyrën e trajnimit të mësimdhënësve dhe në Projektin e Bankës Botërore për Përmirësimin e Pjesëmarrjes në Arsim. Ka shërbyer si kryetar i Komisionit në Qendrat e administrimit të provimit të maturës.
5. *Mustafë Kadriu*: Udhëheqës i Sektorit për Vlerësim, Standarde dhe Monitorim në MASHT. Ka marrë pjesë në komisionin për hartimin e udhëzimit administrativ për provimin e maturës, në komisionin për hartimin e Ligjit për Maturën Shtetërore dhe po ashtu ka marrë pjesë në organizimin e maturës, në disa raste edhe kryetar i Komisionit të Maturës në qendra të testimit.

-
6. *Nizafete Bardhi*: Zyrtare për standarde dhe vlerësim në Sektorin për Vlerësim, Standarde dhe Monitorim në MASHT. Lidhur me maturën, ka koordinuar grupin e ekspertëve të gjuhës shqipe dhe ka shërbyer në organizimin e maturës, në disa raste edhe kryetare e Komisionit në Qendra të testit të maturës.

4.3. *Metodat, teknikat dhe instrumentet e hulumtimit*

Për të arritur qëllimin dhe objektivat e hulumtimit kemi shfrytëzuar qasje hulumtuese sasiore dhe cilësore, duke përdorur metoda, teknika dhe instrumente të ndryshme të hulumtimit. Përdorimi i tyre është bërë në faza të ndryshme të hulumtimit, të karakterizuara nga synimi për të fituar informata dhe njohuri më të thella në:

- fushën e vlerësimit dhe koncepteve themelore që lidhen me provimin e maturës,
- përvojat vendore dhe ndërkombëtare me provimin e maturës, dhe
- hulumtimin e çështjeve kryesore të provimit të maturës - me përfshirjen në hulumtim të faktorëve të bashkëpunimit që lidhen me maturën

4.3.1. *Metodat e hulumtimit*

Metoda e analizës teorike. Përmes kësaj metode kam analizuar punime shkencore dhe profesionale në fushën e vlerësimit, me fokus të veçantë në vlerësimin e jashtëm, përkatësisht në vlerësimin e maturës⁶¹. Për nevojat e hulumtimit, përveç shfrytëzimit të punimeve shkencore në fushën e hulumtimit, kam shfrytëzuar edhe burime të tjera teorike që lidhen me metodologjinë e hulumtimit.

Metoda e analizës së dokumentacionit. Në përputhje me objektivat e hulumtimit, kam shfrytëzuar të gjitha dokumentacionet ligjore dhe administrative që lidhen me provimin e maturës në Kosovë dhe në

⁶¹ Në Kosovë ka mungesë të hulumtimeve, punimeve shkencore dhe profesionale për maturën. Kryesisht jam shërbyer me punime shkencore jashtë vendit. Më gjerësisht shih burimet dhe literaturën e shfrytëzuar.

vende të tjera. Një analizë të veçantë u kemi bërë raporteve teknike të provimit të maturës në Kosovë dhe Shqipëri.

Metoda përshkruese. Me ndihmën e kësaj metode është bërë përshkrimi i disa detajeve, lidhur me organizimin e maturës në Kosovë dhe në vende të tjera. Po ashtu përmes kësaj metode janë përshkruar përparësitë dhe mangësitë e provimit të maturës në Kosovë dhe janë përshkruar ide, vlerësime, rekomandime për përmirësimin e cilësisë së maturës.

Metoda krahasuese. Përmes kësaj metode kam bërë krahasimin e maturës në Kosovë me vende të tjera, kam krahasuar rezultatet midis të dhënave të fituara nga qasjet sasiore dhe cilësore të hulumtimit, përkatësisht kam krahasuar dallimet në përgjigje të fituara nga nxënësit, mësimdhënësit dhe drejtuesit e shkollave në raport me përgjigjet e zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit, për të njëjtën pyetje dhe anasjelltas. Gjithashtu, përmes metodës krahasuese janë krahasuar rezultatet e maturës 2006-2009.

Metoda statistikore. Përmes kësaj metode janë paraqitur statistikiisht rezultatet nga anketimi i zhvilluar me nxënës, mësimdhënës, drejtues të shkollave, zyrtarë dhe ekspertë të arsimit. Po ashtu, me ndihmën e kësaj metode, kemi nxjerrë tregues të ndryshëm në hulumtim, si dhe kemi bërë paraqitjen e të dhënave të hulumtimit në mënyrë tabelare dhe grafike.

4.3.2. Teknikat e hulumtimit

Teknika e anketimit. Teknikën e anketimit e kemi përdorur me qëllim të mbledhjes së të dhënave të çështjeve të vëna në fokus të hulumtimit dhe më vonë përpunimit të tyre përkitazi me qëndrimet, pikëpamjet dhe shkallën e pajtueshmërisë apo jo pajtueshmërisë së subjekteve të përfshirë në hulumtim për provimin e maturës, përkatësisht për çështje të veçanta dhe të përgjithshme të provimit të maturës. Anketimi është zhvilluar në dy faza.

Në fazën e parë kemi zhvilluar anketimin me nxënës, mësimdhënës dhe drejtues të shkollave. Anketimi është realizuar me 10 pyetje themelore të shtruara në pyetësor. Përgjigjet në pesë pyetje janë kërkuar në nivelin dy, tre dhe katër të tipit të mbyllur, kurse pesë pyetjet e tjera kanë qenë të tipit të hapur, ku pjesëmarrësit janë shprehur lirshëm për kërkesën e shtruar. Përdorimi i tipit të mbyllur dhe të hapur të pyetjeve, ka mundësuar përpunimin kuantitativ dhe kualitativ të të dhënave.

Në fazën e dytë kemi zhvilluar anketimin me zyrtarë dhe ekspertë të arsimit. Anketimi është realizuar me 9 pyetje, përgjigjet në tri pyetje janë kërkuar në nivelin katër të tipit të mbyllur, pesë pyetje kanë qenë të tipit të hapur ku pjesëmarrësit janë shprehur lirshëm për kërkesën e shtruar dhe në një pyetje janë përfshirë 14 aspekte të ndryshme të maturës, ku pjesëmarrësit e përfshirë në hulumtim kanë shprehur shkallën e pajtueshmërisë ose jopajtueshmërisë me këto aspekte të maturës.

Teknika e intervistës. Teknikën e intervistës e kemi përdorur me qëllim të mbledhjes së të dhënave nga zyrtarët dhe ekspertët e arsimit për qëllimet e provimit të maturës, ndryshimet që kanë sjellë rezultatet e provimit të maturës, arsyet e zbatimit të modelit aktual të maturës, mundësitë e ndryshimit të modelit të maturës dhe përmirësimit cilësor të saj, etj. Për intervistimin e zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit, kemi përdorur llojin e intervistës gjysmë të strukturuar.

4.3.3. Instrumentet e hulumtimit

Në funksion të metodave dhe teknikave të hulumtimit, si dhe të realizimit të hulumtimit, kemi përdor këto instrumente të hulumtimit: pyetësorët e anketimit, pyetësorin e intervistës dhe diktafonin.

Pyetësorët e anketimit. U përgatitën me lloje të ndryshme të pyetjeve dhe me përmbajtje të ndryshme. Pyetjet në pyetësor janë adresuar në dy fusha:

- 1. Pyetje për të dhënat e përgjithshme personale dhe profesionale**

2. *Pyetje përmbajtjesore të lidhura me temën e hulumtimit:*
 - a) *Pyetje lidhur me shkallën e informimit me procesin dhe rezultatet e maturës*
 - b) *Pyetje lidhur me aspektet ndikuese në rezultatet e maturës*
 - c) *Pyetje lidhur me përgatitjet për provimin e maturës 2009/2010*
 - d) *Pyetje lidhur me vlerësimin e modelit dhe strukturës së provimit të maturës*
 - e) *Pyetje për përmirësimin e cilësisë së maturës, etj.*

Pyetëtori i intervistës. Pyetjet janë bërë për të drejtuar bisedën me bashkëbiseduesit dhe për evidentimin e të dhënave. Të njëjtin pyetësor e kam realizuar me bashkëbiseduesit e drejtpërdrejtë dhe me bashkëkomunikuesit nëpërmjet internetit. Këta të fundit i kam intervistuar përmes programit qeveritar të komunikimit – Outluk.

Diktafoni. Diktafonin e kam përdor për incizimin e bisedave të zhvilluara gjatë intervistës me zyrtarë dhe ekspertë të arsimit. Të gjitha bisedat e incizuara i kam transkriptuar dhe i kam përmbledhur për analizë të mëvonshme, ku edhe i kam analizuar dhe interpretuar.

4.4. Përpunimi statistikor i të dhënave

Përpunimi statistikor i të dhënave të nxjerra nga anketimi është bërë ndaras, sipas subjekteve të përfshirë në hulumtim, si dhe janë bërë krahasimet. Për përpunimin statistikor të të dhënave të nxjerra nga anketimi dhe të dhënave të rezultateve të nxënësve në provimin e maturës, është përdorur *programi kompjuterik Microsoft Office 2007 Word dhe Microsoft Office Excel 2007*. Përpunimi statistikor i të dhënave nga mostrat e përfshira në hulumtim përmes anketimit, është realizuar përmes testit të χ^2 Hi katrorit (χ^2 “goodness of fit” test), përmes të cilit kemi nxjerrë diferencat në mes të frekuencave të vëzhguara dhe frekuencave të pritshme. Përpunimi i të dhënave të nxjerra nga anketimi është bërë përmes Hi katrorit, duke zbatuar dy formula të Hi katrorit, për faktin se ne gjatë hulumtimit jemi bazuar

në disa pyetje vetëm në një variabël dhe në disa pyetje më shumë se në një variabël. Formulatat e zbatuara për Hi katrorin:

$$\text{Formula 1: } E = \frac{RC}{T}$$

E – frekuencat e pritshme

R – totali i radhës

C – totali i kolonës

T – totali i përgjithshëm

$$\text{Formula 2: } \chi^2 = \sum_{i=1}^m \frac{(o_i - e_i)^2}{e_i}$$

χ^2 - vlera e njehsueshme

$\sum_{i=1}^m$ – shuma e vlerave

o_i – frekuencat e vëzhguara

e_i – frekuencat e pritshme

Analiza e të dhënave nuk ka identifikuar dallime në mes nxënësve, mësimdhënësve dhe subjekteve tjerë të përfshirë në hulumtim, në raport me gjininë, moshën, drejtimin e gjimnazit dhe përvojën e punës, prandaj edhe nuk është bërë ndonjë përpunim statistikor i veçantë për këto aspekte. Për të ilustruar mënyrën e llogaritjes së të dhënave të hulumtimit përmes testit të Hi katrorit, po japim një shembull:

Në pyetjen e sistemit me katër përgjigje: *A jeni të kënaqur me rezultatet e nxënësve të shkollës suaj në testin e maturës?*

Mësimdhënësit dhe drejtuesit e shkollave kanë dhënë këto përgjigje:

Tabela 4.1. Rezultatet në një nga pyetjet e sistemit me katër përgjigje

Alternativat për përgjigje	Nr.	%
Shumë	7	13.21
Mesatarisht	31	58.49
Pak	13	24.53
Aspak	2	3.77
Gjithsej	53	100

Tabela 4.2. Ecuria e zbatimit të formulës së χ^2 (Hi katrorit)

Alternativat e përgjigjeve	O_i frekuencat e vëzhguara	e_i frekuencat e pritshme	$O_i - e_i$	$(O_i - e_i)^2$	$\chi^2 = \sum \frac{(O_i - e_i)^2}{e_i}$
Shumë	7	13.25	-6.25	39.0625	
Mesatarisht	31	13.25	17.75	315.0625	
Pak	13	13.25	-0.25	0.0625	$\chi^2 =$ 36.28
Aspak	2	13.25	-11.25	126.5625	
	$\Sigma = 53$			$\Sigma (O_i - e_i)^2$ 480.75	

Kurse koeficienti i kontigjentës është llogaritur në këtë mënyrë:

$$C = \frac{\chi^2}{N + \chi^2} \quad C = \frac{36.28}{53 + 36.28} \quad C = 0.40$$

$p < 0.01$ - niveli i gjasës së rëndësishme (probabiliteti i signififikancës)

sh.l. = 3 - shkalla e lirisë

v.k. = 11.34 - vlera kritike është dhënë sipas pasqyrës tabelare për vlerat kritike;⁶²

$C = 0.40$ - koeficienti i kontigjencës

$\chi^2 = 36.28$ - vlera e njehsueshme e Hi katrorit

Ndërsa përpunimi statistikor i rezultateve të provimit të maturës është bërë përmes programit kompjuterik për statistika SPSS 11.0 – Statistika për Windows. Përpunimi statistikor i të dhënave për rezultatet e nxënësve në provimin e maturës ka identifikuar dallime të ndjeshme, sidomos në shkallën e arritshmërisë së nxënësve.

⁶² Shih, pasqyrën tabelare për vlerën kritike (kufitare) të χ^2 . Shtojca nr. 2.

Përpunimi statistikor i rezultateve është bërë duke u mbështetur në vlerat mesatare, veçmas në vlerën e mesit aritmetik \bar{X} , duke zbatuar

formulën: $\bar{X} = \frac{\sum x}{N}$. Për të ilustruar mënyrën e përpunimit statistikor të rezultateve të nxënësve në provimin e maturës, po japim një shembull në vijim, pa interpretimin e rezultateve:

Tabela 4.3. paraqet pikët e nxënësve të arritura në provimin e maturës së vitit 2009, vlerësimin me notë sipas pikëve⁶³, numrin e nxënësve që e kanë arritur pikët minimale dhe maksimale për notën gjegjëse dhe përqindjet e nxënësve për pikët e fituara.

Pikë të arritura	Nota	Numri i nxënësve	%
50 - 59 pikë	2	6286	53.94
60 - 79 pikë	3	5206	44.68
80 - 90 pikë	4	161	1.38
91 - 100 pikë	5	0	0

4.5. Realizimi i hulumtimit dhe rezultatet e tij

Hulumtimi është realizuar duke u bazuar në projektin e hulumtimit. Fillimisht janë përcaktuar objekti, qëllimi dhe objektivat e hulumtimit, pastaj janë hartuar hipotezat e hulumtimit, është përcaktuar terreni se ku do ta bëjmë hulumtimin, mënyra se si do ta realizojmë, me cilët respondentë do ta bëjmë hulumtimin dhe cilat metoda, teknika dhe instrumente të hulumtimit do të përdorim. Me përfundimin e fazës së dizajnit të metodologjisë hulumtuese, është filluar me organizimin e hulumtimit, ku është bërë plani dinamik për vizitat në shkolla dhe shpërndarja e pyetësorëve, mbledhja e të dhënave, përpunimi dhe interpretimin tyre. E gjithë metodologjia e

⁶³ Vlerësimin me notë sipas pikëve e kemi bërë në bazë të Udhëzimit Administrativ për Vlerësimin e Shkallës së Arritshmërisë së Nxënësve, MASHT [I] 50/04.

hulumtimit është mbështetur në qasjen kuantitative dhe kualitative të hulumtimit, realizimi i së cilës është bërë përmes anketimit dhe intervistimit, analizës së dokumentacionit ligjor për maturën dhe analizës së rezultateve të maturës.

Si kemi vepruar në realizimin e hulumtimit përmes teknikës së anketimit? Në çdo shkollë, përkatësisht në çdo gjimnaz të përfshirë në hulumtim, fillimisht kemi kontaktuar me drejtorin e shkollës, ku kemi bërë prezantimin e qëllimit të vizitës në shkollë dhe qëllimin e hulumtimit. Pastaj me shoqërimin e drejtorëve të shkollave kemi bërë prezantimin e qëllimit të hulumtimit para mësimdhënësve, të cilët kanë qenë prezent në sallën e mësimdhënësve dhe kemi kërkuar prej tyre që mësimdhënësit e lëndëve të përfshira në provimin e maturës në mënyrë vullnetare të përfshihen në hulumtimin tonë. Po ashtu prej tyre kemi kërkuar që nga çdo paralele të ftojnë 2-3 nxënës vullnetarë që mund të reflektojnë për provimin e maturës dhe që dëshirojnë të përfshihen në hulumtimin tonë. Në bazë të numrit të caktuar për shkollën janë shpërndarë pyetësorët për nxënës dhe mësimdhënës. Pas udhëzimeve, mësimdhënësit dhe drejtorët e shkollave në mënyrë individuale i kanë plotësuar pyetësorët dhe pas një ore mësimi i kanë dorëzuar tek unë. Kurse për nxënës, janë dhënë udhëzimet në një sallë – klasë të veçantë për mënyrën e plotësimit të pyetësorëve dhe janë monitoruar gjatë një ore mësimore për të mos lejuar ndërhyrjen e të tjerëve në punën e pavarur të tyre. Me përfundimin e punës janë mbledhur edhe pyetësorët e nxënësve dhe në ndërkohë është filluar me analizën e pyetësorëve. Kështu është vepruar në të gjitha shkollat ku është realizuar hulumtimi.

Si kemi vepruar në realizimin e hulumtimit përmes teknikës së intervistës? Pas caktimit të personave të synuar për t'i intervistuar lidhur me temën e hulumtimit, kemi vënë kontaktet e komunikimit me të gjithë, ku i kemi njoftuar përmes e-mail adresës për arsyet e përzgjedhjes së tyre për intervistë dhe kemi kërkuar konfirmimin e datës, orës dhe vendit të intervistimit. Nga tetë intervistat e planifikuara, kemi arritur t'i realizojmë gjashtë prej tyre. Intervistat janë realizuar sipas strukturës së pyetjeve të bëra paraprakisht dhe me

të përfunduar është bërë transkriptimi dhe analiza përmbajtjesore e tyre.

Si kemi vepruar me analizën e rezultateve të maturës 2006/2009? Së pari kemi analizuar rezultatet e maturës së publikuar në ueb faqen e MASHT-it, pastaj kemi analizuar raportet teknike të maturës të përgatitura nga DVSM dhe krejt në fund, me ndihmën e kolegut Fatmir Elezi, të cilin dëshiroj ta falënderoj për ndihmën e ofruar, kemi nxjerrë të dhënat e rezultateve të maturës në Rajonin e Prishtinës, përmes programit kompjuterik SPSS 11.0 – Statistika për Windows, Microsoft Office 2007 Word dhe Microsoft Office Excel 2007

Rezultatet e hulumtimit përmes anketimit, intervistës dhe analizës së rezultateve të maturës, prezantohen në kapitullin e pestë: *Rezultatet dhe interpretimi i tyre.*

V. REZULTATET DHE INTERPRETIMI I TYRE

5.1. Informimi me procesin e maturës shtetërore dhe me rezultatet e arritura

Informimi është një aspekt që ndikon në zhvillimin dhe përmirësimin e cilësisë së maturës. Informimi ka rëndësi të veçantë në të gjitha fazat e zhvillimit të maturës, gjatë përgatitjeve, gjatë procesit ashtu edhe pas tij, pas realizimit të planit dinamik të maturës dhe publikimit të rezultateve. Prandaj, për të gjithë subjektet e përfshira në hulumtim, kemi parashtruar në pyetësor pyetje të drejtpërdrejta dhe të tërthorta për informimin me procesin e maturës, rezultatet e maturës, përgjegjësitë dhe mënyrat e informimit.

Informacioni për procesin e maturës i duhet gjithë komunitetit arsimor dhe gjithë shoqërisë. DVSM dhe KQSHM bëjnë përpjekje që në faza të ndryshme të informojnë publikun e gjerë me dinamikën e maturës brenda një viti shkollor. Fillimisht mblidhen të dhënat për nxënësit maturantë, që pritet t'i nënshtrohen provimit të maturës. Pastaj, në gjysmën e dytë të gjysmëvjeçorit të dytë, organizohen takime të veçanta në të gjitha shkollat e mesme të larta në Kosovë, ku nxënësve dhe mësuesve u shpërndahen fletëpalosje informative për maturën. Përgjithësisht subjektet e përfshirë në hulumtim janë shprehur se kjo formë e informimit është e mirë, mirëpo bëhet me vonesë⁶⁴. Përveç takimeve të drejtpërdrejta me nxënës, organizohen edhe takime me drejtues të arsimit në komuna, drejtorë të shkollave dhe zyrtarë të MASHT-it. Një mënyrë tjetër e veçantë e informimit është edhe publikimi i të dhënave për maturën, procesin e maturës në ueb faqen e MASHT-i - pjesa për maturën. Duke analizuar publikimet në ueb faqen e MASHT-it për arsimin parauniversitar,

⁶⁴ Në këtë vit shkollor, informimi i nxënësve nëpër shkolla për maturën ka filluar në fillim të muajit mars.

mund të themi se ato janë të mangëta, apo janë shumë të varfëra⁶⁵, në veçanti mungojnë informacione për maturën 2009/2010. Deri në kohën e shkrimit të rezultateve të hulumtimit dhe interpretimit të tyre (gjysma e dytë e muajit prill), në ueb faqen e MASHT-it nuk ka asnjë informacion për maturën 2010. Ndërsa gjatë hulumtimit për maturën në shtete të ndryshme të rajonit dhe më gjerë, kam arritur të shoh informata të ndryshme, mjaft të specifikuar dhe të saktësuara që nga qëllimi i maturës, dinamika e maturës në vite, rregulloret e maturës, rezultatet e përgjithshme në maturë, modelet e testeve, pyetje dhe përgjigje të ndryshme për maturën, opinione dhe kritika për maturën etj⁶⁶.

Shkallën e informimit të faktorëve të interesit për procesin e maturës, e kemi hulumtuar e realizuar përmes pyetjes në pyetësor me formulim të njëjtë për të gjithë faktorët e përfshirë në hulumtim: *A jeni të informuar me procesin e Provimit Shtetëror të Maturës?* Dhe, respondentët e përfshirë në hulumtim kanë dhënë përgjigje të ndryshme, të cilat pasqyrohen në tabelën në vijim.

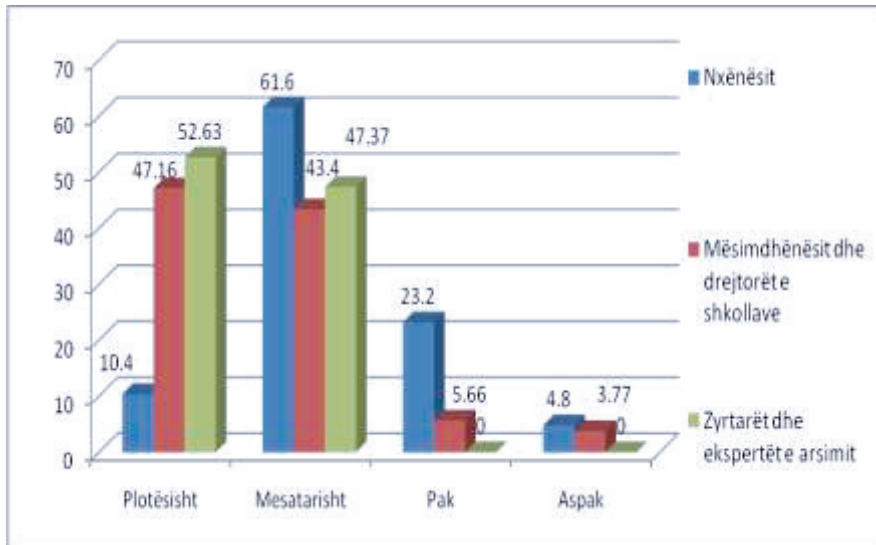
Tabela 1.1. Përgjigjet e nxënësve, mësimitdhënësve dhe drejtorëve të shkollave, zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit, sipas numrit dhe përqindjeve

Alternativat për përgjigje	Nxënësit		Mësimdhënësit dhe drejtorët e shkollave		Zyrtarët dhe ekspertët e arsimit	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
a) Plotësisht	13	10.40	25	47.16	21	52.63
b) Mesatarisht	77	61.60	23	43.40	17	47.37
c) Pak	29	23.20	3	5.66	0	0
d) Aspak	6	4.8	2	3.77	0	0
Gjithsej	125	100	53	100	38	100

⁶⁵ Në ueb faqen e MASHT-it, publikimet e para për maturën kanë filluar në vitin 2008 dhe pastaj kanë vazhduar edhe në vitin 2009. Gjatë kësaj kohe janë publikuar rezultatet e maturës dhe testet e maturës. Mungojnë të dhënat lidhur me dinamikën vjetore të maturës, lidhur me lëndët që përfshihen në testin e maturës, lidhur me procesin e organizimit dhe administrimit të maturës dhe të dhëna të tjera të cilat mund të jenë informata bazë për të gjithë ata që dëshirojnë të dinë se çfarë po ndodh me procesin e maturës në Kosovë.

⁶⁶ Më gjerësisht shih në ueb faqet e prezantuar më herët.

Grafiku 1.1. Informimi për maturën i respondentëve të përfshirë në hulumtim:

Nga të dhënat tabelare (tabela 1.1. e kapitullit V) dhe paraqitja grafike (grafiku 1.1.), shohim qartë se shumica e nxënësve janë mesatarisht të informuar për maturë dhe se ekziston një përqindje e lartë e nxënësve (23.20%) që janë pak të informuar për provimin e maturës, mësimdhënësit janë të informuar në përqindje më të lartë (47.16% - plotësisht), por në mesin e mësimdhënësve është edhe një përqindje e madhe që janë mesatarisht të informuar (43.40%), kurse zyrtarët dhe ekspertët e arsimit në përqindje më të madhe janë plotësisht dhe mesatarisht të informuar (52.63% dhe 47.37%).

Duke pasur parasysh se këtë pyetje ua kemi shtruar të gjithë subjekteve të përfshirë në hulumtim, për të parë dallimet statistikore, kemi zbatuar formulën për gjetjen e shumës së frekuencave të radhës dhe frekuencave të kolonës⁶⁷, përmes së cilës kemi gjetur dallime të rëndësishme statistikore. Vlera e χ^2 (Hi katrorit) është e barabartë me 51.23, kjo nënkupton se dallimi statistikor është i rëndësishëm

⁶⁷ Më gjerësisht për mënyrën e zbatimit të formulës për gjetjen e totalit të frekuencave të radhës dhe frekuencave të kolonës, përmes së cilave kemi gjetur Hi katrorin, shih në shtojcën nr. 1: Llogaritja e χ^2 (Hi katrorit).

dhe mund të krahasohet me cilindo nivel të signifkancës me shkallën tre të lirisë. Mirëpo koeficienti i kontingjentës është i ulët:

$$p < 0.01$$

$$\text{sh.l.} = 3$$

$$\text{v.k.} = 11.34$$

$$C = 0.19$$

$$x^2 = 51.23$$

Përkundrejt rezultateve nga të dhënat kuantitative, analiza e pyetjeve të hapura ka ndihmuar të mësojmë se informimi i nxënësve, mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave për maturën është më tepër teknik sesa përmbajtjesor. Bëhet informimi për lëndët që do të përfshihen në provimin e maturës, numrin e kërkesave për lëndë, kohën e realizimit etj., kurse mungojnë informacionet për qëllimet e maturës, pritjet e rezultateve, përgatitjet paraprake të nxënësve dhe mësimdhënësve për metodologjinë e punës me teste objektive etj.

Po ashtu edhe intervistat e zhvilluara me zyrtarë dhe ekspertë të arsimit vërtetojnë shkallë të lartë të informimit për maturën. Për të parë qasjen e përshkrimit të informatave për maturën që i kanë zyrtarët dhe ekspertët e arsimit, në vazhdim do të sjellim disa prej tyre:

I intervistuari⁶⁸ I-1: *e njoh ligjin në bazë të të cilit organizohet matura, e njoh strukturën e lëndëve që përfshihen në provimin e maturës, e njoh mënyrën se si organizohet provimi i maturës, si dhe deri diku jam i informuar edhe me rezultatet e përgjithshme të maturës.*

I intervistuari I-2: *..... Rezultati i provimit të maturës shfrytëzohet kryesisht për regjistrim të nxënësve në shkollimin universitar dhe jo për vlerësim të sistemit të arsimit në Kosovë. Universiteteve ju lejohe*

⁶⁸ Për të mos u identifikuar emri i të intervistuesve, kam bërë një përzierje të numrit të të intervistuarve nga renditja që është prezantuar në pasqyrimin e të dhënave të subjekteve të përfshirë në hulumtim. Identiteti i të intervistuarve në deklaratimet që pasqyrohen në interpretimet e rezultateve është i njohur vetëm për autorin e hulumtimit.

që të organizojnë provime pranuese me 30 % të pikëve, kurse pjesa tjetër përbëhet nga provimi i maturës dhe nga rezultati i nxënësit në shkollë.

I intervistuari I-3: Provimi i maturës ka filluar të organizohet në Kosovë vetëm disa vite më parë; iniciuar në frymën e ndryshimeve të sistemit arsimor dhe edukativ në Kosovë, pas vitit 1999, çka nënkupton edhe ndryshimin e procedurave të testimit dhe vlerësimit të njohurive të nxënësve. Sistemi i mëparshëm arsimor në Kosovë ka nënkuptuar një mënyrë tjetër (verbale) të testimit të njohurive fillore dhe të mesme.

I intervistuari I-4: Fillimisht kam lexuar se si është realizuar Provimi i Maturës dhe Provimi Përfundimtar në Kosovë, kam lexuar se si realizohet Matura në vendet e rajonit dhe në Evropë. Më pastaj kam kontribuar në përgatitjen e Udhëzimit Administrativ për procesin e Vlerësimit të Maturës Shtetërore si vlerësim i jashtëm, mbi të cilën bazë vlerësuam maturën 2006 - për herë të parë, më pastaj u hartua Ligji mbi Provimin e Maturës Shtetërore....

I intervistuari I-5: Pothuajse i posedoj të gjitha informatat që kanë të bëjnë me kriteret dhe procedurat e organizimit si dhe me formën e vlerësimit të provimit të maturës. Duke hulumtuar materialet zyrtare të shteteve të ndryshme si dhe përcjelljes së ligjëratave nga ekspertë nga Gjermania.

I intervistuari I-6: Pothuajse kam informacion të plotë për provimin e maturës, të cilat i kam siguruar në forma të ndryshme, si përmes mediave, pjesëmarrjes në debate dhe vizita studimore. Po ashtu kam dhënë edhe opinione për maturën dhe përgjithësisht për sistemin arsimor në Kosovë.

Duke pasur parasysh se zyrtarët e arsimit dhe ekspertët e arsimit të angazhuar për provimin e maturës, i kanë më shumë të njohura qëllimet e provimit të maturës, kemi kërkuar nga të intervistuarit që të na japin informacion se sa janë të njohura nga komuniteti arsimor qëllimet e provimit të maturës në Kosovë. Në përgjithësi zyrtarët e arsimit dhe ekspertët e intervistuar, janë shprehur se komuniteti arsimor ka informacione të ndryshme për qëllimin e provimit të

maturës, mirëpo ato informacione nuk janë të mjaftueshme dhe mbetet shumë për të bërë në këtë drejtim.

I intervistuari I-1, lidhur me njohjen e qëllimit të maturës nga mësimdhënësit shprehet: *Mësimdhënësit do të duhej që ta kuptonin qëllimin e provimit, mirëpo shihet se gjatë punës së tyre me nxënës, por edhe gjatë administrimit të vet testit të maturës shihet se nuk janë mjaft të vetëdijshëm për qëllimin e tij...*

Ndërsa i intervistuari I-6, lidhur me njohjen e qëllimit të maturës nga komuniteti i gjerë arsimor shprehet: *Mendoj se nuk janë të njohura qëllimet e maturës nga komuniteti i gjerë arsimor, sepse kanë munguar debatet, është punuar në mënyrë të mbyllur për ligjin dhe çështjet tjera që lidhen me provimin e maturës.*

Një aspekt tjetër i hulumtimit përmes intervistimit të zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit, ishte përfshirja e Universitetit në procesin e provimit të maturës. Nga intervistat e zhvilluara, mësojmë se universiteti nuk ka qenë i përfshirë aktivisht në procesin e zbatimit të maturës në Kosovë. Me formimin e KQSHM, ka një përfshirje më të madhe, por jo në shkallën e duhur. Të intervistuarit, lidhur me përfshirjen e universitetit në procesin e maturës, shprehen kështu:

I intervistuari I-1: *Sa unë jam në dijeni, në kohën kur ka filluar zbatimi i testit të maturës, nuk janë bërë konsultime me universitetin dhe fakultetet. Më vonë janë zhvilluar disa biseda rreth mundësisë së përfshirjes së fakulteteve përkatëse në hartimin dhe monitorimin e testeve, me qëllim që këto teste të shfrytëzohen për hyrje drejtpërsëdrejti në universitete duke i eliminuar provimet pranuese në fakultetet përkatëse. Mirëpo, unë mendoj se, nuk janë zhvilluar konsultime të mjaftueshme dhe se profesorët e universitetit dhe fakulteteve përkatëse nuk janë të përfshirë në hartimin e pyetjeve. Profesorët marrin pjesë vetëm si monitorues gjatë mbajtjes së testit.*

I intervistuari I-2: *Nuk e di saktë se a ka pasur konsultime për qëllimin dhe fillimin e maturës me personat e nivelit universitar, por unë mendoj se edhe nëse ka pasur ndonjë formë të konsultimeve ajo*

nuk ka qenë e mjaftueshme, sepse ato konsultime nuk janë reflektuar në efektin e testit të maturës.

I intervistuari I-3: *Nuk besoj se ka pasur konsultime intensive të kësaj natyre... pa paragjykuar se ky lloj provimi do të rridhte shumë më ndryshe po të kishte më shumë konsultime të tilla.*

I intervistuari I-4: *Po në fillimet e vitit 2006 ka qenë i organizuar debati mbi Maturën Shtetërore në të cilën kanë marrë pjesë përfaqësues nga MASHT, DVSM, Universiteti, Rektori i Universitetit e të tjerë në të cilën u vendosën kriteret, forma dhe formati i maturës.*

I intervistuari I-5: *Po, gjatë takimeve në MASHT.*

I intervistuari I-6: *Me informatat që unë i kam, mund të them se përfshirja në konsultimet me universitetet për provimin e maturës kanë qenë dhe janë vetëm sipërfaqësore.*

Publikimi i rezultateve të provimit të maturës. Përkitazi me publikimin e rezultateve në provimin e maturës ekzistojnë pikëpamje të ndryshme. Ka mendime se rezultatet e maturës duhet të publikohen, madje shumë të specifikuara, për nxënës, për lëndë mësimore, për shkollë, për komunë. Në anën tjetër, nga një grup tjetër kjo qasje nuk preferohet, kërkohet të mbrohet identiteti i nxënësve, shkollave dhe komunave. Kjo sidomos është e përhapur në vendet të cilat e kanë të shtrirë rrjetin e internetit në të gjitha shkollat, ku bëhet publikimi i përgjithshëm i rezultateve dhe publikimet specifike mbrohen në forma të ndryshme, ku rezultatet mund t'i shikojnë vetëm institucionet dhe individët e autorizuar.

Rezultatet e provimit të maturës në Kosovë publikohen në mënyra të ndryshme. Fillimisht publikimin zyrtar e bën MASHT, ku prezantohet shkalla e arritshmërisë dhe kalueshmërisë së maturantëve në shkallë vendi. Pastaj rezultatet publikohen në shkolla, ku nxënësit kanë mbaruar mësimet dhe në njësitë akademike, ku bëhet pranimi i studentëve të rinj. Në dy vitet e fundit të maturës në Kosovë, në ueb faqen e MASHT-it janë publikuar rezultatet individuale të nxënësve

në provimin e maturës, me emër dhe mbiemër të nxënësve dhe me kodin e shkollave dhe komunave. Sipas zyrtarëve të MASHT-it, kjo mënyrë e publikimit bëhet për transparencë më të madhe lidhur me rezultatet e nxënësve, kur kemi parasysh vlerën e tyre për regjistrim në universitet dhe për të parandaluar keqpërdorimet e mundshme. Aktualisht publikimin e të dhënave për maturë në ueb faqe të MASHT-it e bën Zyra e Informimit në MASHT.

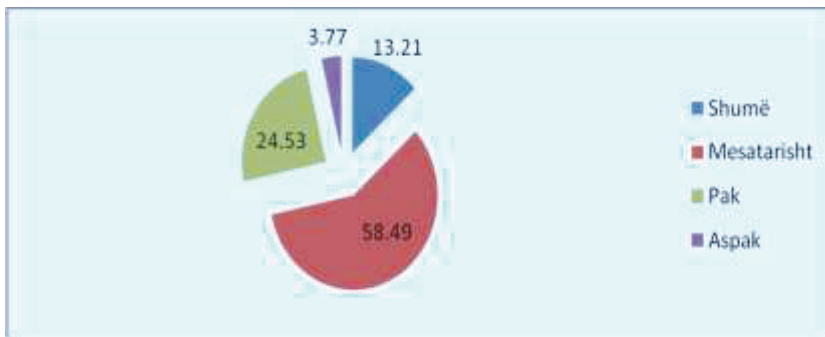
Analiza e rezultateve të provimit të maturës nga vetë shkollat është mundësi e mirë për të reflektuar në punën e tyre, cilësinë e mësimdhënies, nxënies, aspektet organizative të shkollës etj. Për të parë se a bëhet kjo nga shkollat tona, në pyetësonin për mësimdhënës dhe drejtorë/zv.drejtorë të shkollave kemi bërë pyetjen: *A keni marrë pjesë në analizën e rezultateve të maturës 2008/2009 në shkollën tuaj?* Nga 53 mësimdhënës, drejtorë/zv.drejtorë të shkollave të përfshirë në hulumtim, 27 ose 50.94% e tyre janë përgjigjur me PO, 20 ose 37.74% janë përgjigjur me JO, kurse 6 ose 11.32% nuk kanë dhënë fare përgjigje. Rezultatet e hulumtimit tregojnë se ende në shkollat tona nuk është bërë kulturë e punës analiza e rezultateve, e cila është një nga rrugët dhe mundësitë e përmirësimit dhe avancimit të punës së shkollës. Përkundrejt insistimit tonë, që të marrim ndonjë informacion se si e bëjnë analizën e rezultateve të nxënësve të shkollës, nuk kemi arritur të sigurojmë ndonjë model i cili do të mund të citohej në punim dhe do të mund të shërbente si përvojë për shkollat tjera. Kryesisht nga bisedat me drejtorë, kam marrë përgjigje se analiza bëhet në aktive profesionale dhe detajet gjenden në fletoret e aktiveve profesionale, të cilat mbahen nga udhëheqësit e aktiveve. Do të ishte me interes një hulumtim i veçantë për metodologjinë e analizës së rezultateve të nxënësve që ndjekin aktivitet profesional në shkolla.

Duke ditur se analiza e rezultateve shoqërohet edhe me analizën e kontekstit të shkollës, në pyetësonin për mësimdhënës dhe drejtuesit e shkollave kemi bërë pyetjen: *A jeni të kënaqur me rezultatet e nxënësve të shkollës suaj në testin e maturës? Mësimdhënësit dhe drejtuesit e shkollave kanë dhënë këto përgjigje:*

Tabela 1.3. Përgjigjet e mësimeve dhe drejtuesve të shkollave, sipas numrit dhe përqindjeve

A jeni të kënaqur me rezultatet e nxënësve të shkollës suaj në testin e maturës?	Nr.	%
Shumë	7	13.21
Mesatarisht	31	58.49
Pak	13	24.53
Aspak	2	3.77
Gjithsej	53	100

Grafiku 1.2. Shkalla e kënaqësisë së mësimeve dhe drejtuesve të shkollave me rezultatet e nxënësve të shkollave të tyre në testin e maturës:

Nga kjo pasqyrë, nga të dhënat tabelare (tabela 1.3.) dhe nga të dhënat grafike (grafiku 1.2.), shihet se mesatarisht qëndron shkalla e kënaqësisë së mësimeve dhe drejtuesve të shkollave me rezultatet e nxënësve të shkollave të tyre në testin e maturës. Dallimi statistikor është i rëndësishëm, dallimi është konstatuar përmes X^2 (Hi katrorit), me ç'rast kemi këto rezultate:

$$\begin{aligned}
 p &< 0.01 \\
 \text{sh.l.} &= 3 \\
 \text{v.k.} &= 11.34 \\
 C &= 0.40 \\
 x^2 &= 36.28
 \end{aligned}$$

Pra, dallimi është i njohur dhe me rëndësi statistikore, $P < X^2 = 36.28$ me koeficient të korrelacionit pozitiv të ulët $C = 0.40$.

Në pjesën e fundit të pyetësorit, mësimdhënësit dhe drejtuesit e shkollave, numrin e madh të nxënësve në klasa e kanë veçuar si mjaft ndikues në rezultatet e nxënësve në maturë, kjo në një mënyrë i arsyeton përqindjet për shkallët e kënaqësisë: shumë dhe mesatarisht. Nuk është për t'u nënçmuar edhe përqindja e mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave që janë pak ose aspak të kënaqur me rezultatet e nxënësve të tyre në testin e maturës.

Për të parë se si shkollat i informojnë nxënësit maturantë të vitit vijues me rezultatet paraprake të nxënësve në provimin e maturës, kemi kërkuar prej nxënësve që të përgjigjen në pyetje lidhur me atë se a janë të informuar me rezultatet e shkollës në maturën e fundit, 2008/2009. Nga 125 nxënës të përfshirë në hulumtim, 79 ose 63.20% e nxënësve të përfshirë në hulumtim janë shprehur se janë të informuar me rezultatet e shkollës në maturën e fundit, kurse 46 ose 36.80 % e nxënësve janë shprehur se nuk janë të informuar.

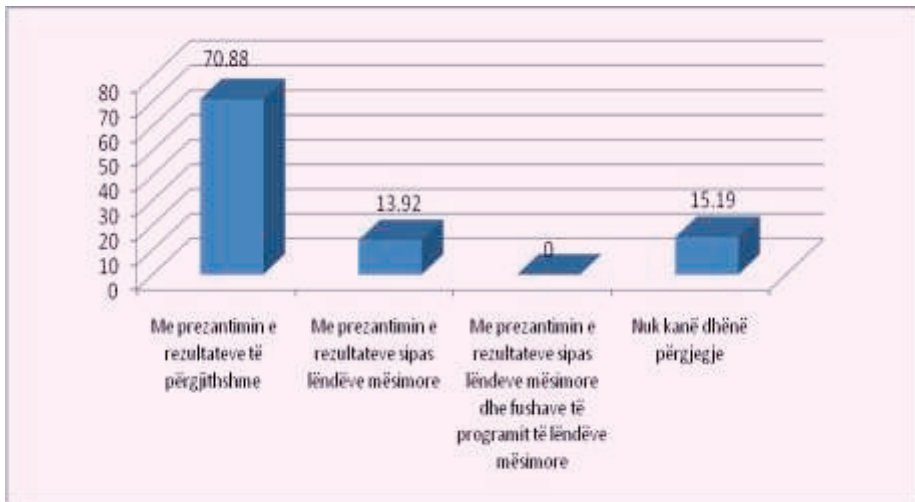
Mënyrën e informimit të nxënësve me rezultatet e shkollës në maturën e fundit, e kemi hulumtuar e realizuar përmes nënpyetjes në pyetësor për përgjigjdhënësit që kanë dhënë përgjigje pozitive: *Nëse PO, si jeni të informuar?* Dhe, nxënësit që kanë dhënë përgjigjen me PO, kanë dhënë këto përgjigje lidhur me atë se si janë informuar me rezultatet e maturës në shkollën e tyre:

Tabela 1.2. Përgjigjet e nxënësve, sipas numrit dhe përqindjeve

<i>Nëse PO, si jeni të informuar?</i>	Nr.⁶⁹	%
Me prezantimin e rezultateve të përgjithshme	56	70.88
Me prezantimin e rezultateve sipas lëndëve mësimore	11	13.92
Me prezantimin e rezultateve sipas lëndëve mësimore dhe fushave të programit	0	0
Nuk kanë dhënë përgjigje	12	15.19
Gjithsej	79	100

⁶⁹ Është i përfshirë vetëm numri i nxënësve që pyetjen kryesore kanë dhënë përgjigjen PO – jemi të informuar. D.m.th. nuk është i përfshirë numri i nxënësve që janë përgjigjur me JO – nuk jemi të informuar.

Grafiku 1.1. Mënyrat se si janë të informuar nxënësit me rezultatet e shkollës në maturën e fundit, 2009:

Nga të dhënat tabelare (tabela 1.2.) dhe paraqitja grafike (grafiku 1.2.), shohim qartë se në shkolla mungon informimi i nxënësve me rezultatet e maturës sipas lëndëve mësimore dhe fushave të programit. Edhe përmes testit të X^2 (Hi katrorit) konstatohet vlera e lartë e informimit të nxënësve vetëm me rezultatet e përgjithshme, si dhe konstatohen edhe dallime të tjera statistikore që janë të rëndësishme, sepse X^2 është i barabartë me 93.20 dhe mund të krahasohet me cilindo nivel të signifikancës me shkallën e lirë 3:

$$p < 0.01$$

$$\text{sh.l.} = 3$$

$$\text{v.k.} = 11.34$$

$$C = 0.54$$

$$x^2 = 93.20$$

Pra, dallimi është i rëndësishëm dhe me një korrelacion të rëndësishëm.

Për prezantimin e rezultateve sipas lëndëve mësimore dhe fushave të programit të lëndëve mësimore, shkollat nuk i kanë informacionet për rezultatet e nxënësve sipas kërkesave/pyetjeve të provimit të maturës, kështu që nuk kanë mundësi të dinë se në cilat fusha të programeve lëndore nxënësit e tyre kanë treguar rezultate më të larta dhe në cilat fusha kanë rezultate më të ulëta. Pra, shkollave u dërgohen vetëm rezultatet e përgjithshme, të dhënat e nxënësve dhe pikët e tyre të arritura në testin e maturës.

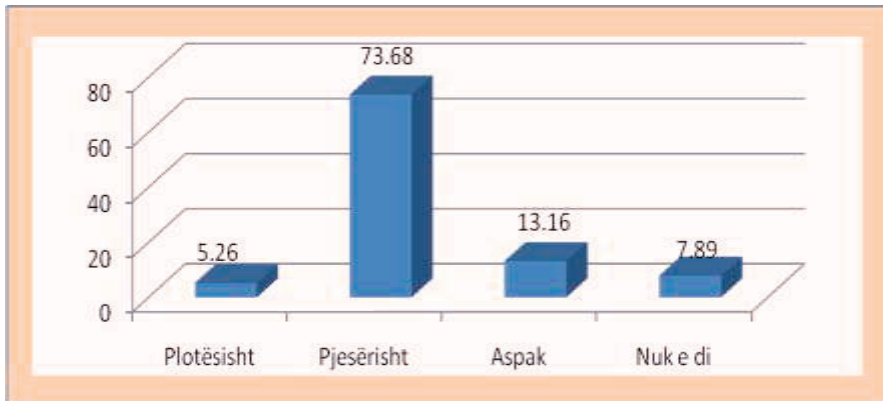
Publikimi i rezultateve të maturës është një çështje mjaft e ndjeshme, por e domosdoshme në mënyrë që të ushtrojë ndikim mbi cilësinë e mësimdhënies dhe mësimnxënies. Publikimin e rezultateve duhet shikuar si një proces të komunikimit në mes të vlerësuesit dhe të vlerësuesve. Prandaj, MASHT-DVSM duhet të përcaktojë format e publikimit të rezultateve të maturës për të gjithë përdoruesit e tyre. Forma e publikimit të tanishëm të rezultateve të maturës nuk i plotëson të gjitha nevojat e përdoruesve të rezultateve, në veçanti atyre në shkollë, mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave, sepse këta të fundit nuk i dinë ngeçjet specifike në lëndë dhe fusha të ngushta të programit mësimor. Praktikrat e publikimit të rezultateve nuk duhet të jenë vetëm mediale, por edhe të dokumentuara me publikime të veçanta duke veçuar diferencat në rezultate nga viti në vit dhe duke bërë përshkrimin e arsyeve bazë të diferencave në rezultate qoftë pozitive apo negative. Kjo mënyrë shërben si mekanizëm për të vlerësuar punën e shkollës dhe gjithë sistemin e arsimit parauniversitar.

Matjet e besueshme, objektive dhe transparente të arritjeve të nxënësve janë një nga qëllimet e provimit të maturës. Matjet objektive dhe të besueshme janë dëshmi relevante që reflektojnë cilësinë e mësimdhënies dhe nxënies. Këtë e kemi hulumtuar e realizuar përmes pyetjes në pyetësorin e zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit: *A mendoni se rezultatet e provimit të maturës a prezantojnë shkallën e cilësisë së arsimit të mesëm të lartë në Kosovë?*

Tabela 1.3. Përgjigjet e zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit, sipas numrit dhe përqindjeve

A mendoni se rezultatet e provimit të maturës prezantojnë shkallën e cilësisë së arsimit të mesëm të lartë në Kosovë?	Nr.	%
Plotësisht	2	5.26
Pjesërisht	28	73.68
Aspak	5	13.16
Nuk e di	3	7.89
Gjithsej	38	100

Grafiku 1.2. Përgjigjet e zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit, sipas numrit dhe përqindjeve

Nga kjo pasqyrë shihet se rezultatet e provimit të maturës pjesërisht e prezantojnë cilësinë e arsimit të mesëm të lartë në Kosovë. Dallimi i lartë i rezultateve vërtetohet edhe përmes testit të X^2 (Hi katrorit), ku vlera e χ^2 për shkallën e lirisë është e lartë, krahasuar me cilindo nivel të signifkancës dhe me një korrelacion mesatar të rëndësishëm:

$$\begin{aligned}
 p &< 0.01 \\
 \text{sh.l.} &= 3 \\
 \text{v.k.} &= 11.34 \\
 C &= 0.56 \\
 \chi^2 &= 48.53
 \end{aligned}$$

Për të arsyetuar përgjigjen e dhënë, nga zyrtarët dhe ekspertët e arsimit kemi kërkuar të japin edhe komentën e tyre lidhur me përgjigjen e dhënë. Janë dhënë shumë komente, por ne po i sjellim disa sish të cilat janë të përsëritura nga shumica e zyrtarëve dhe ekspertëve të përfshirë në hulumtim, me disa ndryshime të vogla në formulime gjuhësore:

- *Pjesërisht, sepse hartimi i testeve, kërkesave të testit nuk është i nivelit të kënaqshëm, profesional, si dhe organizimi teknik i realizimit të testit le shumë mundësi manipulimi dhe kopjimi nga ana e nxënësve.*
- *Pjesërisht, sepse administrimi i testit është i dobët, kopjimi është bërë i zakonshëm, testet jo çdoherë të përshtatshme*
- *Aspak, sepse në tërësi kopjohet. Këtë e bazoj duke u mbështetur në të dhënat gjatë vëzhgimit të nxënësve në klasë.*
- *Pjesërisht, gjendja në shkollat tona lë hapësirë për dilema të tilla*
- *Rezultatet e dala, japin për të kuptuar se prezantohet cilësia, e tillë çfarë është....*
- *Aspak, sepse administrimi jo në nivel nuk mund t'i prezantojë rezultatet reale.*
- *Pjesërisht, sepse nuk mund të merren të gjitha informatat për në pasqyrë të plotë të cilësisë së arsimit të mesëm të lartë me një test çfarë është testi ynë i maturës.*
- *Rezultatet prezantojnë pjesërisht shkallën e cilësisë për shkak të administrimit të dobët.*
- *Pjesërisht, zakonisht ka një lëvizje të rezultateve, se sa një ngritje apo ulje konstante.*
- *Pjesërisht, monitorimi nuk është në nivelin e duhur.*
- *Pjesërisht, ka disproporcion nga vlerësimi i brendshëm.*
- *Aspak, rezultatet nuk janë reale.*
- *Pjesërisht, testi nuk i përcjell disa kritere didaktike e dokimologjike dhe nuk komunikon me gjendjen emocionale të nxënësve.*
- *Nuk e di, ekziston një mospërputhje ndërmjet qëllimeve dhe modalitetit e instrumenteve të realizimit të testit të maturës.*

-
- *Pjesërisht, sepse ndikimi i faktorëve të jashtëm gjatë realizimit të procesit të vlerësimit po e bën të vetën.*
 - *Pjesërisht, mendoj se gjendja është më e keqe se rezultatet ekzistuese të provimit të maturës.*
 - *Pjesërisht, rezultatet nuk reflektojnë saktësisht shkallën e cilësisë së arsimit, sepse ka mangësi në përpilimin dhe organizimin e testit.*
 - *Pjesërisht, sepse gjatë pjesëmarrjes në monitorimin e punës në shkolla kemi vërejtur se shumë arsimtarë nuk janë në nivelin e detyrës. Jo vetëm që lejojnë kopjimin e kandidatëve, por edhe vetë implikohen duke u dhënë përgjigje nxënësve në pyetje të testit.*
 - *Pjesërisht, sepse testi nuk monitorohet në mënyrë efikase nga ana e mësimit nxënësve, nxënësit kopjojnë në mes vete.*

Se sa janë rezultatet e provimit të maturës tregues të cilësisë së sistemit të arsimit parauniversitar në Kosovë dhe sa janë të besueshme, kemi bërë përpjekje që të marrim edhe mendimin e zyrtarëve dhe ekspertëve të intervistuar. Edhe të intervistuarit, ndajnë mendimin se vetëm pjesërisht rezultatet e provimit të maturës janë tregues të cilësisë së arsimit parauniversitar, si dhe besueshmëria e tyre nuk është në shkallën e duhur. Lidhur me këtë, kështu janë shprehur të intervistuarit tanë:

I intervistuari I-1: *Mendoj se deri në një masë të caktuar janë tregues të cilësisë të sistemit arsimor, ngase më herët unë përmenda plan programet jo të përkryera, mungesën e standardeve të matshme, tekste mësimore të “dobëta”. Por gjithashtu janë edhe tregues të vet mësimit nxënësve dhe performancës së mësimit nxënësve.*

Mendoj se nuk janë mjaft të besueshme. Vetëm nëse kemi parasysh krahasimin e rezultateve në mes komunave të ndryshme. Pastaj rezultatet shumë të dallueshme, kur krahasohen me rezultatet e nxënësve të arritura në shkollën e tyre, si dhe numri i madh i ankesave të nxënësve dhe prindërve japin për të kuptuar që nuk janë mjaft të besueshme.

I intervistuari I-2: *Mendoj se rezultatet e provimit të maturës, edhe pse i hartuar në formë jo shumë të përshtatshme, në njëfarë mënyre megjithatë janë tregues të cilësisë së sistemit të arsimit. P.sh. nga ajo se çka pyetet nxënësi në provim të maturës, mund të konstatohet lehtë se ende vlerësohen faktet dhe mësimi përmendësh dhe jo kompetencat kryesore që i ndihmojnë njeriut për jetë. Kjo reflekton edhe cilësinë e sistemit të arsimit. Sa i përket besueshmërisë së rezultateve, kam mendimin se ende nuk ka ndonjë administrim serioz të provimit, përkundër përgatitjeve të shumta që bëhen nga niveli qendror dhe lokal i arsimit, gjë që sjell në dyshim rezultatin individual të nxënësit.*

I intervistuari I-3: *Vetëm pjesërisht...*

I intervistuari I-4: *Matura e llojit të tillë vlerëson mjaft, i nxjerr në shesh shumë faktorë që ndikojnë në rezultat, diferencon mjaft dhe mat mjaftueshëm shumë segmente të njohurive të nxënësve.*

I intervistuari I-5: *Pjesërisht....*

I intervistuari I-6: *Unë mendoj se gjendja në arsim është më e keqe se sa rezultatet e maturës që e prezantojnë. Rezultatet janë jashtëzakonisht zhgënjyese. Procesi i administrimit është shumë i brishtë dhe i papërshtatshëm dhe kjo bën që rezultatet e provimit të maturës të mos pasqyrojnë gjendjen reale në arsim. Rezultatet e provimit të maturës nuk janë të besueshme, sepse po të verifikohen edhe një herë me një proces të ri, me kushte dhe administrim shumë më të mirë, rezultatet nuk do të ishin as të përafërta.*

5.2. Përgatitjet për provimin e maturës

Provimi i maturës shtetërore kërkohen përgatitje të veçanta nga të gjithë faktorët e bashkëpunimit, sepse vetëm përgatitjet e mirëfillta sigurojnë cilësi dhe rezultate të larta. Përgatitjet janë të natyrave të ndryshme, të niveleve të ndryshme dhe kërkojnë angazhim maksimal në mënyrë që të përmbushen objektivat për përgatitje më të mirë për provimin e maturës.

Në pjesën: *Si realizohet provimi i maturës shtetërore në Kosovë?*
Kemi dhënë një pasqyrë të specifikuar për fazat e realizimit të maturës në Kosovë dhe kemi sqaruar se për të gjitha fazat e përshkruara të realizimit të maturës, përgatitjet bëhen nga MASHT, përkatësisht DVSM, sepse MASHT – DVSM është bartës i Provimit të Maturës Shtetërore në Kosovë. Andaj, në këtë pjesë të rezultateve dhe interpretimit të tyre, në fokus të prezantimit të hulumtimit të përgatitjeve për provimin e maturës do të jenë aktivitetet të cilat kanë ndodhur në shkolla për përgatitjen më të mirë të nxënësve për provimin e maturës, duke përfshirë:

- informimin e nxënësve me rezultate e pritura në fund të shkollës së mesme të lartë,
- informimin me lëndët e fushat programore që do të përfshihen në provimin e maturës,
- përgatitje shtesë në lëndë mësimore,
- përgatitjet e nxënësve për të kuptuar format dhe nivelet e vështirësive të kërkesave/pyetjeve të vlerësimit me teste të standardizuara dhe
- përgatitjet e nxënësve për punë të pavarur në testin e maturës.

Si i kemi hulumtuar dhe realizuar përgatitjet e shkollave për provimin e maturës? Në pyetësorët për nxënës, mësimdhënës dhe drejtues të shkollave kemi kërkuar që të përshkruajnë shkurtimisht nga tre shembuj ilustrues të cilët kanë ndodhur gjatë këtij viti (2009/2010) në shkolla dhe që dëshmojnë se nxënësit, janë në rrugë të mirë për t'u përgatitur në shkallë të lartë për Provimin e Maturës Shtetërore; pastaj në pyetjen tjetër kemi kërkuar që të tregojnë nëse shkolla ka përgjegjësi për përgatitje për provimin e maturës, si dhe kemi kërkuar që të shënojnë së paku tri veprime konkrete që janë ndërmarrë apo duhet ndërmarrë në mënyrë që të kemi një shkallë të lartë të edukimit të nxënësve për punë të pavarur dhe për të eliminuar mundësitë e kopjimit të nxënësve në testin e maturës.

Maturës Shtetërore në Kosovë i mungon Korniza e Maturës, në të cilët do të mund të përfshiheshin standardet e përmbajtjes dhe arritjes për lëndë të obligueshme në maturë dhe për lëndë zgjedhore, si dhe të

dhëna të tjera që duhet të përfshihen në kornizë të maturës. Në mungesë të kornizës së maturës, shkollave dhe mësimdhënësve u mbetet që nxënësit t'i informojnë me rezultate e pritura në fund të shkollës së mesme të lartë. Në parim, mësimdhënësit informimin e nxënësve dhe prindërve me rezultate të pritura duhet ta bëjnë në fillim të çdo viti shkollor⁷⁰. Mirëpo, nga përgjigjet që kemi marrë prej nxënësve, në asnjë rast të vetëm nuk kemi pasur shembuj të ilustruar për informimin e tyre me rezultate të pritura. Ndërsa mësimdhënësit, një numër modest i atyre që janë përfshirë në hulumtim, shprehen se i informojnë nxënësit, si: ku duhet të mësojnë, çfarë duhet të mësojnë etj., mirëpo nuk i përmendin, si janë të shënuara në programe “*rezultate të pritura*”. Përgjithësisht nxënësit janë shprehur se në shkollat e tyre mungojnë përgatitjet për provimin e maturës. Disa janë shprehur se nuk është bërë asgjë, disa të tjerë nuk kanë dhënë përgjigje fare, që nënkupton se kanë munguar aktivitetet e shkollave për përgatitje më intensive të nxënësve për provimin e maturës, disa të tjerë janë përgjigjur duke thënë se kemi filluar të ushtrojmë në bazë të testeve të vitit/viteve të kaluara dhe po presim që të organizohet mësimi plotësues sikur vitin e kaluar. Ndërsa një pjesë tjetër e nxënësve janë shprehur se vetë dhe me familje kanë filluar të përgatiten.

Edhe mësimdhënësit kanë dhënë përgjigje të ndryshme. Mësimdhënësit, shembullin më ilustrues për përgatitje të nxënësve për maturë e kanë përshkruar kështu: *Mbajtja e mësimin të rregullt dhe realizimi i programit mësimor*. Disa mësimdhënës janë shprehur

⁷⁰ Deri më tani nuk është bërë ndonjë hulumtim i veçantë për të vërtetuar se a i njoftojnë nxënësit me rezultatet e pritura në fund të një klase të caktuar dhe në fund të nivelit të shkollimit. Në disa aktivitete, trajnime për planifikimin mësimor dhe vlerësimin e nxënësve, në të cilat ka marrë pjesë edhe autori i këtij punimi, është vënë re se pjesa më e madhe e mësimdhënësve, gjatë punës së tyre, nuk mbështeten në planet dhe programet mësimore për ta bërë planifikimin mësimor dhe vlerësimin e nxënësve. Kjo nënkupton se mësimdhënësia nuk mbështetet në rezultate të pritura. Më gjerësisht, shih raportin e organizimit të punës me mësimdhënës, me temën: Ngritja e Cilësisë në Arsim, Instituti Pedagogjik i Kosovës, Prishtinë, 2009.

se e bëjnë informimin e nxënësve për maturë, praktikojnë teste të vlerësimit duke u bazuar në modelet e testeve të maturës, analizojmë pyetjet me nxënës të modeleve të testeve paraprake etj. Disa mësimdhënës të tjerë janë shprehur se nuk është bërë asgjë në përgatitjen e nxënësve për provimin e maturës. Kurse rreth 45% e mësimdhënësve nuk kanë dhënë asnjë shembull ilustrues që është bërë me nxënës për përgatitjen e tyre për provimin e maturës.

Arsyet se pse mungojnë përgatitjet e duhura për provimin e maturës në shkolla, duket se lidhen me përgjegjësit në shkolla që duhet ta organizojnë këtë proces brenda një viti të caktuar shkollor. Në pyetjen drejtuar nxënësve, mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave: *A ka shkolla përgjegjës për t'u dhënë nxënësve përgjigje më detaje për provimin shtetëror të maturës?* Kemi dhënë tri alternativa për përgjigje: Po, Jo, Nuk e di.

Tabela 4.1. *Përgjigjet për përgjegjësit e maturës shtetërore në shkolla*

Alternativat për përgjigje	Nxënësit		Mësimdhënësit		Drejtuesit e shkollave	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Po	21	16.8	16	39.03	10	83.33
Jo	101	80.8	21	51.22	2	16.67
Nuk e di	3	2.4	4	9.75	0	0
Gjithsej	125	100	41	100	12	100

Nga të dhënat tabelare (tabela 4.1.), vërehet se nxënësit kanë mohuar të këtë përgjegjës për maturën në shkolla, ndërsa një përqindje apo 39% e mësimdhënësve kanë pohuar se ka përgjegjës për maturë në shkolla, kurse drejtuesit e shkollave në përqindjen më të lartë 83.33% kanë pohuar se ka përgjegjës në shkolla për provimin e maturës.

Edhe përmes testit të X^2 (Hi katrorit) konstatohen vlera të dallimeve statistikore të rëndësishme. Për këtë gjetjen e dallimeve statistikore në këtë pyetje, e kemi zbatuar formulën për gjetjen e shumës së frekuencave të radhës dhe frekuencave të kolonës, përmes së cilës

është përcaktuar vlera e χ^2 (Hi katrorit) që është e barabartë me 35.38, kjo nënkupton se dallimi statistikor është i rëndësishëm dhe mund të krahasohet me cilindo nivel të signifkancës me shkallën tre të lirisë, por me një korrelacion pozitiv të ulët:

$$\begin{aligned} p &< 0.01 \\ \text{sh.l.} &= 2 \\ \text{v.k.} &= 9.21 \\ C &= 0.17 \\ \chi^2 &= 35.38 \end{aligned}$$

Atyre që kanë dhënë përgjigje PO, u kemi kërkuar të tregojnë se kush është përgjegjës për maturën në shkolla. Shumica që kanë dhënë përgjigje PO, kanë theksuar se përgjegjës është drejtori i shkollës, një pjesë kanë thënë se janë përgjegjës mësimdhënësit e lëndëve të maturës, kujdestarët e klasave etj. Por në fakt, në shkolla nuk ka përgjegjës të autorizuar apo të miratuar nga ndonjë organ (qeverisës apo profesional) që e kryen detyrën e përgjegjësit për maturë dhe shkollat nuk kanë përshkrim të detyrave se çfarë duhet të bëjë përgjegjësi nga shkolla për maturën. Duhet thënë edhe këtë, Ligji për maturën nuk e parasheh caktimin e përgjegjësve të shkollave për maturën të cilët do të ndihmonin në informimin e nxënësve, përgatitjet për maturë, bashkëpunimin me komisionet e maturës etj. Ligji për maturën, parasheh vetëm Këshillin e Provimeve të Shkollës për Provimin Përfundimtar⁷¹.

Aspekti tjetër i përgatitjeve të nxënësve për maturë, që është hulumtuar dhe realizuar është: *përgatitja e nxënësve për të kuptuar format dhe nivelet e vështirësive të kërkesave/pyetjeve të vlerësimit me teste të standardizuara*. E kemi bërë këtë, sepse rezultatet e maturës tregojnë se nxënësit nuk i kushtojnë vëmendje përpunimit të trungut të kërkesave/pyetjeve dhe aq më pak niveleve të vështirësive. Praktika po tregon se një pjesë e madhe e nxënësve janë duke u

⁷¹ Provimi Përfundimtar organizohet nga shkollat profesionale, para provimit të maturës. Nxënësi që nuk e kalon Provimin Përfundimtar të organizuar nga shkolla, nuk ka të drejtë të marrë pjesë në Provimin e Maturës Shtetërore. Më gjerësisht shih Ligjin për Maturën nr. 03/L-018.

kufizuar në përgatitjen mekanike të testeve paraprake, me mendimin se do të jenë të njëjta edhe në këtë vit shkollor. Gjatë intervistës me njërin nga zyrtarët e zyrës së vlerësimit, është cituar një shembull se si në njërin nga pyetjet e testit (gjuhë shqipe) që është përdorur për dy vite radhazi në testin e maturës, rezultatet e pyetjes në vitin e dytë kanë qenë shumë më të ulëta se në vitin e parë. Pyetja ka qenë e njëjtë vetëm se alternativës së saktë i është ndërruar vendi në radhitje, nxënësit e kanë bartur përgjigjen në alternativën që kanë qenë në vitin paraprak. Kjo deri diku reflektohet edhe në format ekuivalente të testit të maturës.

Këtë në një mënyrë e kanë thënë edhe disa nxënës në kërkesën tonë, citoi njërin prej tyre: *po përgatitemi për provimin e maturës duke bërë kopjimin e modeleve të viteve të kaluara me mendimin se testi i maturës së vitit 2009/2010 është i ngjashëm*. Në këto përgjigje të hapura kryesisht kanë dominuar përgjigjet se jemi duke u përgatitur me ushtrime të testeve të kaluara. Por, në asnjë rast nga mësimdhënësit nuk është thënë se: njëri nga qëllimet e ushtrimeve të testeve të kaluara është përgatitja e nxënësve për të kuptuar format dhe nivelet e vështirësive të kërkesave/pyetjeve të vlerësimit me teste të standardizuara. Kjo nënkupton se përgatitjet e nxënësve në këtë drejtim janë të mangëta dhe nuk sigurojnë shkallë të lartë të përgatitjes së nxënësve për punë të pavarur në testin e maturës.

Përgatitjet e nxënësve për punë të pavarur në testin e maturës i kemi hulumtuar dhe realizuar përmes anketimit të nxënësve, mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave. Si e kemi realizuar këtë? Përmes pyetjes në pyetësor për veprimet që janë marrë dhe veprimet që duhet të ndërmerren në mënyrë që të kemi një shkallë të lartë të edukimit të nxënësve për punë të pavarur dhe për të eliminuar mundësitë e kopjimit të nxënësve në testin e maturës. Si nxënësit ashtu edhe mësimdhënësit, si veprim të ndërmarrë për përgatitjen e nxënësve për punë të pavarur në testin e maturës kanë veçuar informimin për maturën, por nuk kanë specifikuar informimin për rëndësinë dhe perspektivën e nxënësve që punojnë në mënyrë të pavarur dhe që reflektojnë dijen reale të tyre të fituar gjatë shkollimit.

Nxënësit propozojnë këto veprime për të parandaluar kopjimet e nxënësve në testin e maturës:

- *Klasifikimi i nxënësve në salla të testimit sipas suksesit, sepse nxënësit e dobët po kopjojnë prej nxënësve të mirë;*
- *Organizimi i debateve me nxënës;*
- *Menaxhimi më i mirë i mësimdhënësve nga ana e drejtorisë së shkollës;*
- *Administratorët të jenë më të përgjegjshëm;*
- *Aktivitetet me nxënës për t'i vetëdijesuar se kopjimi është i dëmshëm për vetë nxënësit;*
- *Vendosja e kamerave në salla të testimit;*
- *Ndalimi i përdorimit të telefonave nga nxënësit, por edhe nga administruesit;*
- *Hapësira adekuate në ditën e testimit zvogëlon mundësitë e kopjimit.*
- *Nxënësve t'u jepen njohuri më të mëdha në mënyrë që të mos ndjejnë nevojë për kopjim.*

Veprimi i fundit që duhet ndërmarrë, i cituar nga nxënësit, është mjaft domethënës. Duket se nxënësve në përgjithësi u mungon vetëbesimi për nivelin e njohurive që i zotërojnë dhe për pasojë ata ndiejnë nevojë për kopjim në mes vete dhe në forma të tjera. Përmirësimi i cilësisë së mësimdhënies dhe nxënies do të ndihmojë ngritjen e vetëbesimit të nxënësve për të shprehur në mënyrë të pavarur arritjet e tyre dhe për të tejkaluar ndjenjën e nevojës për kopjim në teste dhe forma të tjera të vlerësimit.

Ndërsa propozimet e mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave për të nxitur nxënësit të punojnë në mënyrë të pavarur dhe për të parandaluar kopjimet në testin e maturës janë veçuar si më poshtë:

- *Hapësira adekuate;*
- *Testimi elektronik dhe vlerësimi elektronik;*
- *Motivimi i nxënësve;*
- *Të mos zbritet kriteri nga MASHT;*
- *Administruesit dhe vëzhguesit në klasë të jenë objektivë dhe realë;*
- *Ndalimi i përdorimit të telefonit në klasë si për nxënës ashtu edhe për mësimdhënës – administrues;*

-
- *Respektimi me përgjegjësi i rregullores së maturës;*
 - *Organizimi i debateve me nxënës për testin e maturës;*
 - *Zvogëlimi i numrit të nxënësve në klasa, sepse me numrin e madh që kemi në klasa po ndikohet keq në edukimin e fëmijëve në shumë fusha të shkollës dhe jetës, pra edhe në çështjen e kopjimit të dijeve pa meritë; etj.*

Veprimet e propozuara nga nxënësit, mësimdhënësit dhe drejtuesit e shkollave, meritojnë një analizë nga bartësit e provimit të maturës në Kosovë. Disa prej tyre janë në mundësinë e vet shkollave, sepse edukimi është një proces, po ashtu edhe përgatitjet e nxënësve për punë të pavarur, kërkojnë kohë dhe ngritje të vetëdijes së nxënësve. Shkolla dhe mësimdhënësit me punën dhe angazhimin serioz të tyre mund të reflektojnë pozitivisht tek nxënësit dhe kjo mandej mund të bartet nga nxënësi në nxënës, nga gjenerata në gjeneratë etj. Vetëm me mobilizimin e të gjithë faktorëve të bashkëpunimit mund të parandalohet dhe luftohet dukuria e kopjimit të nxënësve në provimin e maturës dhe mund të ngritet serioziteti i saj.

5.3. Rezultatet e provimit të maturës në Kosovë 2006-2009

Në pjesën në vijim do të pasqyrojmë rezultatet e maturës sipas viteve, lëndëve mësimore të përfshira në maturë, sipas drejtimeve të gjimnazit dhe arsimit profesional, si dhe disa krahasime në raport me shkallën e kalueshmërisë dhe shkallën e arritshmërisë së nxënësve. Të dhënat për rezultatet e maturës janë siguruar nga publikimet zyrtare që janë bërë menjëherë pas përfundimit të maturës në afatet gjegjëse, nga publikimet në internet të rezultateve të maturantëve në 2008 dhe 2009, si dhe nga raportet teknike për maturën të hartuara nga DVSM dhe KQSHM.

*Rezultatet e maturës në vitin 2006*⁷². Provimi i maturës në vitin shkollor 2005-2006 është realizuar vetëm në drejtimet gjimnazit: gjuhësor, shoqëror, natyror dhe matematikë – informatikë. Në këtë vit

⁷² Rezultatet e maturës në vitin 2006, më gjerësisht pasqyrohen në shtojcën: Statistikat krahasuese të arritjeve të nxënësve në provimin e maturës.

drejtimi natyror ka qenë i shtrirë në të gjitha komunat e përfshira në provimin e maturës, drejtimi shoqëror nuk ka qenë i shtrirë vetëm në komunën e Kastriotit, ndërsa drejtimet matematikë-informatikë dhe gjuhësor kanë qenë të shtrira vetëm në qendrat rajonale: Prishtinë, Prizren, Gjakovë, Pejë, Mitrovicë, Gjilan dhe Ferizaj. Rezultatet e maturës në këtë vit shkollor kanë shënuar dallime të mëdha në mes të komunave, në mes të tipave të gjimnazit dhe në mes të kalueshmërisë dhe arritshmërisë.

Në afatin e qershorit, prej 26 komunave, 9 komuna nuk e kanë arritur shkallën minimale të kalueshmërisë prej 40% në total të testit të maturës. Ndërsa 14 komuna shkallën mesatare të arritshmërisë e kanë në 40%. Nxënësit e komunës së Prishtinës kanë arritur shkallën më të lartë të kalueshmërisë 93%, ndërsa arritshmërisë mesatare 54.10 %. Shkallën më të ulët të kalueshmërisë e kanë komunat: Sharr, Kastriot, Lipjan dhe Shtërpçë.

Duke krahasuar rezultatet e afatit të qershorit me drejtime të gjimnazeve shohim se nxënësit e gjimnazit matematikë – informatikë kanë shkallë më të lartë të kalueshmërisë dhe arritshmërisë. Kalueshmëria më e ulët në këtë drejtim të gjimnazit është 77.60%. Nxënësit e këtij drejtimi nga Prizreni kanë shkallën më të lartë të kalueshmërisë 96.20%, arritshmërisë mesatare 56.50%. për dallim prej tyre nxënësit e Prishtinës në këtë drejtim kanë kalueshmërinë prej 94.30%, ndërsa arritshmërisë 57.60%, pra arritshmëria mesatare është më e lartë se në komunën e Prizrenit.

Në drejtimin gjuhësor, nxënësit e të gjitha komunave që e kanë këtë drejtim kanë kalueshmëri mbi 64%. Kalueshmëria më e lartë është në komunën e Prishtinës 96.70%, kurse arritshmëria mesatare është 54.10%. Në drejtimin natyror, nxënësit e pesë komunave nuk e kanë arritur kriterin e kalimit (40%), kalueshmëria më e lartë është në komunën e Istogut 95.20%, kurse arritshmëria mesatare është 54.10%, për 0.70% më e ulët se në komunën e Prishtinës që ka kalueshmëri më të ulët për 2.30% se komuna e Istogut. Në drejtimin shoqëror, nxënësit e 13 komunave nuk e kanë arritur kriterin e kalimit

prej 40%, ndërsa kalueshmërinë dhe arritshmërisë mesatare më të lartë e kanë nxënësit e Prishtinës 88% përkatësisht 50.30%.

Rezultatet e maturës në vitin 2006/2007. Ashtu si në vitin 2006, testi i maturës në vitin 2007 është organizuar në dy afate: qershor dhe gusht. Në afatin e qershorit provimit të maturës i janë nënshtruar 18490 nxënës⁷³, prej tyre kriterin e kalimit e kanë arritur 12278 nxënës ose 66.40%, ndërsa kriterin e kalimit nuk e kanë arritur 6212 nxënës ose 33.60%. Në afatin e gushtit, provimit të maturës i janë nënshtruar 7243 nxënës⁷⁴, prej tyre kriterin e kalimit e kanë arritur 6158 nxënës ose 85%, ndërsa kriterin e kalimit nuk e kanë arritur 1085 nxënës ose 15%. Rezultati përfundimtar i kalueshmërisë në afatin e qershorit dhe gushtit arrin në 94.40%, ndërsa 5.60% e nxënësve mbesin që t'i nënshtrohen provimit të maturës në afatin e parë apo të dytë në vitin vijues. Tabela në vijim pasqyron rezultatet e arritshmërisë në shkallë vendi.

Tabela 5.1. Mesatarja e arritshmërisë së nxënësve në shkallë vendi në provimin e maturës 2006/2007 - sipas lëndëve mësimore dhe drejtimeve të shkollave të mesme të larta

Drejtimet						
Lëndët mësimore	A ⁷⁵	B ⁷⁶	C ⁷⁷	D ⁷⁸	E ⁷⁹	AP ⁸⁰
Gjuhë shqipe	57.2	48.9	59.6	67.6	62.2	45.9
Gjuhë turke	/	32.2	50	/	25.4	52.4
Gjuhë boshnjake	/	38.5	50.5	/	64.1	58.8
Gjuhë angleze	52.2	38.3	51.8	61.7	55	34.4
Matematikë	32.9	32.7	45.9	61.2	48.4	31

⁷³ Më gjerësisht shih raportin teknik: Vlerësimi i maturës, MASHT, Prishtinë, 2007.

⁷⁴ Rritja e numrit të nxënësve që iu kanë nënshtruar provimit të maturës në afatin e gushtit, në raport me numrin e nxënësve që nuk e kanë kaluar provimin në qershor është si rezultat i përfshirjes së nxënësve që në afatin e qershorit nuk kishin arritur t'i kalonin me sukses pozitiv riprovimet në lëndët e mbetura.

⁷⁵ Gjinnazi gjuhësor

⁷⁶ Gjinnazi shoqëror

⁷⁷ Gjinnazi natyror

⁷⁸ Gjinnazi matematikë - informatikë

⁷⁹ Gjinnazi i përgjithshëm

⁸⁰ Arsimi profesional

Informatikë	/	/	/	65.6	/	52.7
Histori	43.4	46.1	/	/	/	/
Gjeografi	53.2	47.7	/	/	/	/
Shkenca soc.	51.6	50.9	/	/	/	/
Shkencat nat.	/	/	/	49.6	/	/
Fizikë	/	/	41.3	/	/	/
Kimi	/	/	50.1	/	/	/
Biologji	/	/	55	/	/	/
Totali	51.5	44.7	51.3	61.6	56	40.5

Rezultatet e provimit të maturës 2007/2008⁸¹. Në afatin e qershorit të vitit 2008, provimit të maturës iu kanë nënshtruar 20516 nxënës, prej tyre 12235 nxënës ose në përqindje 59.63%, e kanë arritur kriterin e kalueshmërisë 50%. Numri i nxënësve që në fatin e qershorit nuk e kanë arritur kriterin e kalueshmërisë është 8281 nxënës ose 40.36%, ndërsa në afatin e gushtit 8815 nxënës⁸² i janë nënshtruar provimit të maturës, prej tyre 2830 nxënës ose 31.97%, e kanë arritur kriterin e kalueshmërisë, kurse 5985 nxënës ose 68.03%, nuk e kanë arritur kriterin e kalueshmërisë. Në të dy afatet e maturës në këtë vit, kriterin e kalueshmërisë e kanë arritur 71.23% e nxënësve. Kjo përqindje është rritur pas nxjerrjes së vendimit nga MASHT për ta zbritur kriterin e kalueshmërisë në 45%, nga 50% sa është me Ligjin për maturën. Tabela në vijim pasqyron rezultatet e arritshmërisë në shkallë vendi.

⁸¹ Të dhënat për rezultatet e maturës 2008 mbështeten në raportin teknik: Provimi i maturës 2008, në informatat e zyrës për informim dhe marrëdhënie me publikun. Dhe, në të dhënat e rezultateve të maturës të publikuara në ueb faqen e MASHT-it për maturën.

⁸² Numri i nxënësve që i janë nënshtruar testit të maturës në afatin e gushtit në raport me numrin e nxënësve që nuk e kanë dhënë testin e maturës në qershor është 534 nxënës. Ky numër i nxënësve është rritur prej nxënësve që nuk kanë arritur t'i kalojnë riprovimet në nivel të shkollës dhe për arsye të tjera të mos jenë pjesëmarrjes në afatin e qershorit.

Tabela 5.2. Mesatarja e arritshmërisë së nxënësve në shkallë vendi në provincën e maturës 2007/2008 - sipas lëndëve mësimore dhe drejtimeve të shkollave të mesme të larta

Drejtimet⁸³						
Lëndët mësimore	A	B	C	D	E	AP
Gjuhë shqipe	58.04	56.79	63.42	65.34	63.97	52.08
Gjuhë turke	/	50.22	56.60	/	/	50
Gjuhë bosh.	/	47.78	37.20	/	69.03	52.25
Gjuhë angleze	48.22	42.48	50.56	59.60	51.31	36.26
Matematikë	34.65	33.93	46.02	60.27	43.78	33.59
Informatikë	/	/	/	65.43	/	50.57
Histori	36.23	48.30	/	/	/	/
Gjeografi	37.37	40.25	/	/	/	/
Shkenca soc.	37.87	42.40	/	/	/	/
Shkencat nat.	/	/	/	49.26	/	/
Fizikë	/	/	40.62	/	/	/
Kimi	/	/	53.04	/	/	/
Biologji	/	/	49.70	/	/	/
Ekonomi	/	/	/	/	/	49
Totali	47.52	45.97	51.69	60.30	53.36	44.89

Rezultatet sipas pikëve të arritura dhe numrit të nxënësve në maturën e vitit 2008. Për dallim nga analiza e rezultateve të maturës në vitin 2007, rezultatet e vitit 2008 i kemi përpunuar edhe sipas pikëve të nxënësve në totalin e testit të maturës. Ndarjen e kemi bërë sipas kriterit të kalimit të maturës dhe sipas shndërrimit të pikëve në nota, bazuar në Udhëzimin Administrativ për vlerësimin e shkallës së arritshmërisë së nxënësve, MASHT [I] 50/04.

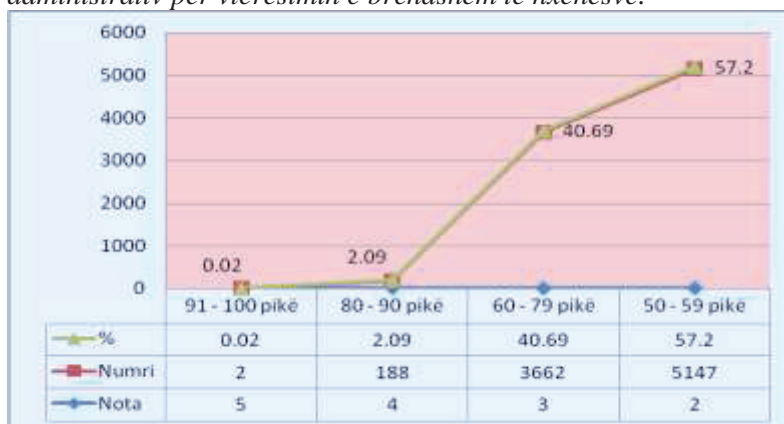
Rezultatet e vitit 2008 kanë shënuar disa dallime. Janë dy nxënës që kanë arritur 100 përkatësisht 99 pikë (Therandë dhe Malishevë), nuk ka asnjë nxënës që ka arritur në mes të pikëve 90 dhe 99 pikëve, ndërsa 188 nxënës në nivel të Kosovës i kanë arritur nga 80 pikë deri

⁸³ Renditja e drejtimeve të gjimnazeve është bërë sipas tabelës paraprake.

në 90 pikë , prej tyre 96 ose mbi 51% e tyre janë nxënës nga shkollat e Prishtinës.

Figura në vijim paraqet pikët e arritura – të mbledhura sipas vlerësimit me notë bazuar në pikët e mbledhura, numrin e nxënësve që i kanë arritur pikët minimale dhe maksimale për notën gjegjëse dhe shndërrimin e numrit të nxënësve në përqindje. Koordinata vertikale prezanton frekuencën e nxënësve, ndërsa ajo horizontale prezanton rezultatet.

Figura 5.1. Krahasimi i rezultateve sipas numrit të nxënësve, përqindjes së tyre dhe notës që do të mund të merrnin nëse respektohet udhëzimi administrativ për vlerësimin e brendshëm të nxënësve.

Nga figura shihet se lakorja e rezultateve kryesisht është koncentruar tek grupi i nxënësve që kanë pikë në total të testit të maturës, në mes 50 pikë dhe 59 pikë.

*Rezultatet e provimit të maturës 2009*⁸⁴. Në afatin e qershorit e kanë paraqitur provimin e maturës 25980 maturantë, prej tyre 25764 maturantë i janë nënshtruar Testit të Maturës në afatin e qershorit. Nga numri i përgjithshëm i maturantëve që kanë në provimin e maturës, 11656 ose 45.66% e maturantëve kanë arritur sukses pozitiv, 13937 ose 54.1% e maturantëve nuk kanë arritur sukses

⁸⁴ Deri në kohën kur unë e kam bërë grumbullimin e të dhënave të rezultateve të maturës (shkurt 2010), raporti teknik i provimit të maturës 2009 nuk ka qenë i gatshëm për publikim.

pozitiv. Për shkak të parregullsive në ditën e testit të maturës pezullohet publikimi i rezultatit për të gjithë maturantët që i janë nënshtruar testimit në Lipjan, në Qendrën nr. 2 (SHMP “Adem Gllavica”)⁸⁵.

Tabela 5.3. Mesatarja e arritshmërisë së nxënësve në shkallë vendi në provincën e maturës 2007/2008 - sipas lëndëve mësimore, drejtimeve të gjimnazeve dhe arsimit profesional

Nr.	Lëndët mësimore	Drejtimet e gjimnazit					Arsimi profesional		
		A ⁸⁶	B ⁸⁷	C ⁸⁸	D ⁸⁹	E ⁹⁰	F ⁹¹	G ⁹²	H ⁹³
1	Gjuhë shqipe	62.4	59.2	65.0	66.9	68.0	57.1	52.0	55.6
2	Gjuhë angleze	53.9	45.7	57.8	61.4	55.8	42.2	38.9	41.5
3	Matematikë	34.8	37.1	48.6	58.3	43.9	39.3	32.9	34.4
4	Informatikë	58.7	55.5	61.3	71.8	59.6	53.9	52.8	52.5
5	Histori	47.5	45.9	/	/	/	/	/	/
6	Gjeografi	52.0	43.1	/	/	/	/	/	/
7	Shkenca soc.	/	/	/	/	/	/	/	/
8	Shkenca nat.	/	/	/	/	/	/	/	/
9	Fizikë	/	/	50.0	47.4	43.9	/	39.5	/
10	Kimi	/	/	48.9	40.9	37.4	41.7	/	/
11	Biologji	/	/	58.8	56.1	50.0	52.0	/	/
12	Ekonomi	/	/	/	/	/	48.8	49.5	48.7
13	Edukatë qytetare	/	/	/	/	/	/	/	51.9
Shkalla mesatare e arritshmërisë		51.1	48.8	56.0	59.3	52.3	47.3	42.2	46.6
Kalueshmëria		63.1	46.3	68.5	75.0	55.8	41.6	21.8	37.5

⁸⁵ Më gjerësisht për rezultatet e provimit të maturës në afatin e qershorit 2009, shih raportin e publikimit të rezultateve, Matura 2009. Informata është publikuar nga Zyra për informim dhe marrëdhënie me publikun në MASHT, datë 13.6.2009.

⁸⁶ Gjinnazi gjuhësor

⁸⁷ Gjinnazi shoqëror

⁸⁸ Gjinnazi natyror

⁸⁹ Gjinnazi matematikë - informatikë

⁹⁰ Gjinnazi i përgjithshëm

⁹¹ Në testin e maturës Arsimi Profesional I, janë përfshirë profilet: Shëndetësi, Bujqësi, Hortikulturë, Teknologji ushqimore dhe Kimi teknologji.

⁹² Në testin e maturës Arsimi Profesional II, janë përfshirë profilet: Drejtimet teknike: Elektroteknikë, Telekomunikacion, Makineri.

⁹³ Në testin e maturës Arsimi Profesional III, janë përfshirë profilet: Ekonomi, Administratë, Juridik.

Edhe rezultatet e testit të maturës së vitit 2009 i kemi përpunuar sipas pikëve të nxënësve që kanë arritur shkallën e kalueshmërisë së testit të maturës. Ndarjen e kemi bërë sipas kriterit të kalimit të maturës dhe sipas shndërrimit të pikëve në nota, bazuar në udhëzimin administrativ për vlerësimin e shkallës së arritshmërisë së nxënësve. Janë vetëm dy nxënës që kanë arritur maksimum nga 90 pikë në testin e maturës (Prishtinë dhe Istog), nga gjithsej 161 maturantë që në shkallë vendi kanë arritur në mes 80 – 90 pikë.

Figura në vijim paraqet pikët e arritura, vlerësimin me notë sipas pikëve, numrin e nxënësve që i kanë arritur pikët minimale dhe maksimale për notën gje gjëse dhe shndërrimin e numrit të nxënësve në përqindje. Koordinata vertikale prezanton numrin e nxënësve, ndërsa ajo horizontale prezanton numrin e pikëve.

Figura 5.2. Krahasimi i rezultateve sipas numrit të nxënësve, përqindjes së tyre dhe notës që do të mund të merrnin nëse respektohet udhëzimi administrativ për vlerësimin e brendshëm të nxënësve.

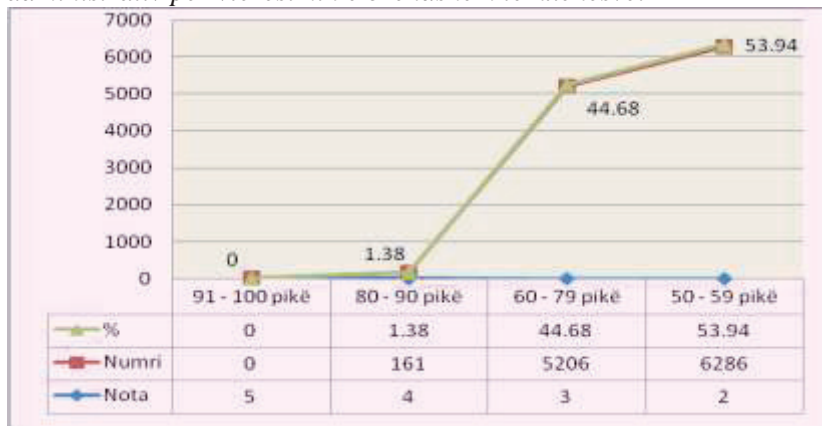

Figura tregon se lakorja e rezultateve kryesisht është koncentruar tek grupi i nxënësve që kanë pikë në total të testit të maturës, në mes 50 - 59 pikë, 53.94 % e të gjithë nxënësve që e kanë kaluar provimin e maturës.

Krahasimi i arritjeve të nxënësve në testin e arritshmërisë 2005/2006 dhe provimin e maturës 2008/2009

Analizës së rezultateve të maturës 2009 ua kemi shtuar edhe një aspekt, analizën e rezultateve në nivel të Rajonit të Prishtinës. Këtë e kemi bërë, sepse autori i këtij hulumtimi, në vitin 2006 së bashku me Vjollca Ymerhalili - eksperte për standarde dhe vlerësime në Zyrën Rajonale të Arsimit, ka bërë një analizë të rezultateve të testit të arritshmërisë së klasës së nëntë për lëndë mësimore në nivel të Rajonit të Prishtinës. Gjenerata e maturanëve të këtij viti është gjenerata e cila në vitin 2005/2006 ka përfunduar klasën e nëntë.

Nga analiza dhe krahasimi i rezultateve, mësojmë se në shumicën e lëndëve të përfshira në provimin e maturës ka pasur ngritje të ndjeshme të shkallës mesatare të arritshmërisë. Vetëm në lëndët matematikë, histori dhe kimi, kemi pasur ngritje më të ulët të shkallës mesatare të arritshmërisë, ngritja më e ulët ka qenë në lëndën e matematikës. Pra, në këto tri lëndë mësimore nuk është arritur pragu i arritshmërisë në 50%.

Tabela 5.5. pasqyron shkallën mesatare të arritshmërisë sipas lëndëve mësimore të testit të arritshmërisë dhe provimit të maturës⁹⁴ në Rajonin e Prishtinës.

Nr.	Lëndët mësimore	Testi i arritshmërisë	Matura 2009 (Rajoni i Prishtinës)				
		2005/2006	TOTALI	A ⁹⁵	B ⁹⁶	C ⁹⁷	D ⁹⁸
1	Gjuhë shqipe	52.8	67	67.1	65	64.9	70.9
2	Gjuhë angleze	48	59.4	55.9	56.5	57.7	67.3
3	Matematikë	40.6	45.9	35.6	42	41.7	64.3
4	Informatikë	50.7	70.6	60.4	63.4	81.5	77

⁹⁴ Analiza krahasuese është bërë vetëm për katër drejtime të gjimnazit, për faktin se nxënësit e klasës së 13, përkatësisht nxënësit e gjimnazit të përgjithshëm dhe arsimit profesional nuk i takojnë së njëjtës gjeneratë. Kjo edhe mund të mos e pasqyrojë trendin e ngritjes në mënyrë reale, duke pasur parasysh se nxënësit e arsimit profesional përbëjnë rreth 50% të numrit të përgjithshëm të nxënësve në arsimin e mesëm të lartë.

⁹⁵ Gjinnazi gjuhësor

⁹⁶ Gjinnazi shoqëror

⁹⁷ Gjinnazi natyror

⁹⁸ Gjinnazi matematikë - informatikë

5	Histori	38.7	46.9	45.4	48.4	/	/
6	Gjeografi	43.8	52.7	54.5	50.9	/	/
7	Fizikë	40.2	51.7	/	/	48.5	54.9
8	Kimi	41.3	41.7	/	/	41.8	41.6
9	Biologji	49.2	58.5	/	/	53.3	63.6
<i>Shkalla mesatare e arritshmërisë</i>		45	57.1	54.5	55.5	53	65.3

Nga analiza që u kemi bërë rezultateve të provimit të maturës 2009, në komunat e Rajonit të Prishtinës, po edhe në gjithë Kosovën, nuk kemi asnjë nxënës që ka arritur mbi 90 pikë. Kemi vetëm dy nxënës që kanë arritur 90 pikë, njëri prej tyre është nxënës nga gjimnazi “Xhevdet Doda” në Prishtinë, ndërsa 80 pikë deri në 89 pikë i kanë arritur 49 nxënës të Rajonit të Prishtinës, apo rreth 1/3 e nxënësve më këtë shkallë të pikëve në nivel të Kosovës. Vetëm 4 nxënës nga komuna e Podujevës nga 49 nxënës të Rajonit të Prishtinës që kanë arritur 80 – 90 pikë, kanë prej 80 pikë deri në 83 pikë, ndërsa në komunat tjera si Drenas, Fushë Kosovë dhe Obiliq, nuk kemi asnjë nxënës që ka arritur deri në 80 pikë testin e maturës, pra nxënësit e këtyre tri komunave kanë nën 80 pikë në testin e maturës.

Edhe në testin e arritshmërisë së vitit 2006 asnjë nxënës i Rajonit të Prishtinës, nuk kishte arritur mbi 90 pikë në asnjërin nga dy testet e arritshmërisë, testin e gjuhëve dhe shkencave shoqërore dhe testin e matematikës dhe shkencat e natyrës. Vetëm 5 nxënës nga testi i shkencave shoqërore kishin arritur 80 – 90 pikë, kurse 13 nxënës nga testi matematikë dhe shkencat natyrore kishin arritur 80-90 pikë. Mbi 50% e nxënësve në këto teste kishin arritur vetëm pragun minimal të kalueshmërisë, përkatësisht vlerësimin me notë 2, sipas kriterëve të vlerësimit. Shpërndarja e pikëve të arritura nga nxënësit në testin e arritshmërisë është e përafërt me shpërndarjen e pikëve të arritura nga nxënësit në testin e maturës⁹⁹.

⁹⁹ Më gjerësisht shih raportin e analizës së rezultateve të testit të arritshmërisë së klasës së nëntë 2005/2006 në Rajonin e Prishtinës, Zyra Rajonale e Arsimit – MASHT, Prishtinë, Tetor – 2006.

Statistikat krahasuese të arritjeve të nxënësve në testin e arritshmërisë dhe në provimin e maturës, tregojnë se për të arritur shkallë më të lartë të arritshmërisë mesatare në provimin e maturës, vëmendje të veçantë duhet kushtuar arsimit bazik 1-9, kritereve të pranimit të nxënësve në gjimnaze dhe shkolla profesionale dhe kritereve të nxënësve të shkollave profesionale që dëshirojnë të ndjekin klasën përfundimtare që siguron rrugën për hyrje në universitet.

5.4. Provimi i maturës në Kosovë shikuar nga këndi i vlerësimit të subjekteve të përfshirë në hulumtim

Mendimi vlerësues i faktorëve relevantë, që lidhen me procesin e provimit të maturës është i rëndësishëm, i vlefshëm dhe i besueshëm, sepse *ata janë vlerësuesit më të paanshëm të gjendjes, problemeve dhe progresit që është bërë në provimin e maturës*. Vlerësimin për përparësitë dhe mangësitë e maturës, aspektet ndikuese në rezultatet jo të kënaqshme në provimin e maturës, shkallën e pajtimit dhe mospajtimit me disa aspekte të provimit të maturës, si dhe rekomandimet për përmirësimin e cilësisë së maturës, i kemi hulumtuar dhe realizuar përmes anketimit dhe intervistave të subjekteve të përfshirë në hulumtimin tonë.

a) Përparësitë e provimit të maturës

Duke pasur parasysh përvojën e fituar me provimin e maturës në Kosovë, ishim të bindur se pavarësisht sfidave dhe vështirësive në fillimin e zbatimit të maturës dhe në procesin e saj, ekzistojnë përparësi të provimit të maturës, të cilat në këto katër vite të maturës kanë ndikuar tek hartuesit e politikave arsimore, si dhe tek drejtuesit dhe realizuesit e procesit arsimor në Kosovë.

Përparësitë e provimit të maturës, janë parë në shumë aspekte: *në vlerësim më objektiv, në krijimin e një tradite në vlerësim të jashtëm, në ndjekjen e hapave të vlerësimit të jashtëm si në vendet e Evropës, në përcaktimin e shkallës së kalueshmërisë, në mobilizim të nxënësve dhe faktorëve të tjerë për rezultate, në ndikim të ngritjes së cilësisë në mësimdhënie dhe nxënie, në orientim më të saktë në studime, në*

vlerën e rezultatit të maturës për regjistrim në arsimin universitar, në standardizimin e procesit të vlerësimit të maturantëve, në vlerësimin në mënyrë kompjuterike, në pasqyrimin e cilësisë së arsimit, në sensibilizimin e opinionit të gjerë, në vlerësim të nivelit të caktuar të arsimit, etj¹⁰⁰.

Nga vlerësimin e zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit për përparësitë e provimit të maturës, konstatohet se në tërësi kuptohen përparësitë e provimit të maturës, mirëpo analiza paraprake e rezultateve dhe analiza e mëvonshme reflekton se disa nga përparësitë e provimit të maturës nuk shfrytëzohen në praktikë. Pra, këtë më se miri e kanë pasqyruar rezultatet e provimit të maturës, por e pasqyrojnë edhe pjesa në vijim për mangësitë e provimit të maturës.

b) Mangësitë e provimit të maturës

Disa nga mangësitë e provimit të maturës janë prekur në pjesën e parë kur kemi folur për organizimin dhe realizimin e provimit të maturës, në pjesën për informimin me procesin e maturës dhe rezultatet e arritura, si dhe në pjesën për rezultatet e provimit të maturës në Kosovë 2006 – 2009. Në veçanti rezultatet pasqyrojnë disa mangësi të prekshme të provimit të maturës. Mirëpo, mangësitë e provimit të maturës i kemi hulumtuar dhe realizuar edhe përmes anketimit dhe intervistave me ekspertë dhe zyrtarë të arsimit të përfshirë në hulumtimin tonë.

Ashtu si përparësitë e provimit të maturës, edhe mangësitë janë parë në shumë aspekte, varësisht se si e kanë perceptuar individët procesin e maturës nga viti i parë i fillimit të maturës e këndeje dhe se si janë ballafaquar në terren. Mangësitë e evidentuara lidhen me:

organizimin, menaxhimin dhe administrimin e provimit të maturës, modelin e provimit të maturës që mban shumë lëndë mësimore dhe shumë kërkesa për testin njëditor (tri orë në bllok), cilësinë e ulët të mësimdhënies dhe organizimit të shkollave, tendencat në rritje për të kopjuar dhe manipuluar rezultatet, numrin e madh të nxënësve në klasa gjatë mësimin të rregullt dhe salla e testit të maturës të

¹⁰⁰ Më gjerësisht për përparësitë e provimit të maturës në Kosovë, që janë evidentuar nga zyrtarë dhe ekspertë të arsimit, shih shtojcën 3.

papërshtatshme, qëllimet jo të qarta të provimit të maturës, shkallën së ulët të vetëdijes për rëndësinë e provimit të maturës, rezultatet jo reale të testit, mungesën e transparencës, debateve dhe konferencave, mospërfilljen e rekomandimeve për përmirësimin e procesit të maturës, mungesë të standardeve të arritjes, tendenca të ndryshme për ta politizuar provimin e maturës, etj.¹⁰¹

c) Aspektet ndikuese në rezultatet jo të kënaqshme në provimin e maturës

Niveli i kënaqësisë me rezultatet në arsim, gjithmonë shihet si diçka që nuk duhet pranuar me automatizëm, me një kohë të shkurtër, sepse gjithnjë synohen rezultate më të larta dhe më konkurruese. Rezultatet e provimit të maturës shtetërore, janë temë diskutimi (më shumë ad-hok) në mes të komunitetit arsimor kudo në Kosovë. Përgjithësisht ekziston opinioni se rezultatet e provimit të maturës janë të ulëta dhe në raste të veçanta edhe joreale. Gjithsesi mangësitë e evidentuara për provimin e maturës, janë aspekte ndikuese në rezultatet e ulëta të provimit të maturës. Sigurisht që ndonjëra prej mangësive ka ndikim më të madh në rezultatet e maturës, prandaj aspektet më ndikuese në rezultate të ulëta i kemi hulumtuar dhe realizuar edhe përmes anketimit të nxënësve, mësimitdhënësve dhe drejtuesve të shkollave. *Si e kemi realizuar këtë?*

Në pyetëtorin e nxënësve, mësimitdhënësve dhe drejtuesve të shkollave kemi vendosur tetë mangësi të evidentuara për provimin e maturës në Kosovë¹⁰². Dhe, prej tyre kemi kërkuar që aspektet e prezantuara në pyetësor t'i rendisin sipas shkallës së ndikimit në rezultatet e maturës, po ashtu është lënë hapësira për shtimin nga vetë nxënësit dhe mësimitdhënësit edhe të dy aspekteve të tjera të cilat janë vlerësuar se janë me ndikim në rezultatet e maturës.

¹⁰¹ Më gjerësisht për mangësitë e evidentuara nga ekspertët e arsimit dhe zyrtarët arsimorë, shih shtojcën nr. 3.

¹⁰² Mangësitë e evidentuara për provimin e maturës, janë pjesë e hulumtimit të shpejtë për projektin: Menaxhimi cilësor i provimit të maturës, të bërë në semestrin e tretë të Programit të Studimeve Master – Menaxhimi i Arsimit, në kursin: Plani Zhvillimor i Shkollës. Më gjerësisht shih: Menaxhimi cilësor i provimit të maturës – projektpropozim i studenteve të programit master - Menaxhimi i Arsimit, Fakulteti Filozofik - UP, Prishtinë, 2009.

Subjektet e përfshirë në hulumtim janë udhëzuar që renditjen mund ta bëjnë duke vënë numrin në katrorin e lënë pranë aspektit të shënuar, me numrin 1 është vlerësuar shkalla shumë e lartë e ndikimit, me numrin 2 shkalla e lartë e ndikimit, e kështu me radhë, deri te numri 10 – shkalla më e ulët e ndikimit. Aspektet ndikuese në rezultatet e provimit të maturës të paraqitura në pyetësorin e nxënësve dhe mësimdhënësve:

- *Angazhimi jo i duhur i nxënësve në mësim*
- *Mosrealizimi i planit dhe programit mësimor*
- *Menaxhimi jo i mirë i shkollës*
- *Modeli aktual i testit të maturës*
- *Vlerësimi i brendshëm i nxënësve pa kritere*
- *Cilësia e ulët e mësimdhënies dhe nxënies*
- *Menaxhimi i dobët i provimit të maturës*
- *Informimi i pamjaftueshëm i nxënësve për provimin e maturës*

Sipas vlerësimit të nxënësve, janë pesë aspekte me shkallë më të lartë të ndikimit në rezultatet e ulëta të provimit të maturës:

Nr.	Aspektet ndikuese	Nr.	%
1	Angazhimi i jo i duhur i nxënësve në mësim	114	91.20
2	Vlerësimi i brendshëm i nxënësve pa kritere	83	66.40
3	Cilësia e ulët e mësimdhënies dhe nxënies	81	64.80
4	Mosrealizimi i planit dhe programit mësimor	74	59.20
5	Modeli aktual i testit të maturës	72	57.60

Ndërsa, sipas vlerësimit të mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave janë këto pesë aspekte me shkallë më të lartë të ndikimit në rezultatet e ulëta të provimit të maturës:

Nr.	Aspektet ndikuese	Nr.	%
1	Angazhimi i jo i duhur i nxënësve në mësim	39	73.59
2	Modeli aktual i testit të maturës	22	41.51
2	Menaxhimi i dobët i provimit të maturës	22	41.51
3	Informimi i pamjaftueshëm i nxënësve për provimin e maturës	17	32.08
4	Cilësia e ulët e mësimdhënies dhe nxënies	16	30.19
5	Vlerësimi i brendshëm i nxënësve pa kritere	15	28.30

Rezultatet e prezantuara tregojnë se nxënësit kanë qenë mjaft kritikë ndaj angazhimit jo të duhur të tyre në mësim dhe po ashtu kanë vlerësuar në shkallë të lartë të ndikimit në rezultatet e ulëta të maturës, vlerësimin e brendshëm të nxënësve, cilësinë e ulët të mësimdhënies dhe mosrealizimin e programit mësimor, të cilat lidhen drejtpërdrejt me punën e mësimdhënësve në shkollë dhe me organizimin e procesit mësimor nga shkollat. Nxënësit e kanë parë si ndikues në rezultate edhe modelin aktual të maturës, madje disa nxënës në rekomandimet e tyre për përmirësimin e cilësisë së maturës dhe pyetjen shtesë për komentet apo sugjerimet e tyre në lidhje me temën e hulumtimit kanë bërë disa kërkesa në adresë të ndërrimit të modelit të maturës:

- *Pse provimi i maturës duhet të përfshijë aq shumë lëndë mësimore? Nuk ka shpjegim, nuk ka arsytim, mendojmë se është shumë jo e logjikshme dhe duhet të ristrukturohet modeli i provimit të maturës.*
- *Pyetjet të jenë edhe me plotësime, ese, etj., e jo vetëm me alternativa të shumfishta siç është tani.*
- *Ndryshimi i testit të maturës – pyetje të hapura, etj.*

Për dallim nga nxënësit, mësimdhënësit dhe drejtuesit e shkollave kanë qenë më të përmbajtur në vlerësimin e aspekteve ndikuese në rezultatet e maturës që lidhen punën e tyre. Ata aspektin më ndikues e kanë vlerësuar angazhimin jo të duhur të nxënësve në mësim, pastaj modelin aktual i maturës dhe menaxhimin e dobët të provimit të maturës i kanë parë si aspekte mjaft ndikuese. Informimi i pamjaftueshëm i nxënësve për provimin e maturës, cilësia e ulët e mësimdhënies dhe vlerësimi i brendshëm i nxënësve pa kritere, janë parë si aspekte më pak ndikuese. Një nga kërkesat që ka qenë më e shprehur në rekomandimet e mësimdhënësve për përmirësimin e cilësisë së maturës është: *Të zvogëlohet numri i lëndëve në testin e maturës dhe të rritet numri i pyetjeve për lëndë.*

Përveç aspekteve ndikuese në rezultatet e maturës të ngritura drejtpërdrejt nga nxënësit dhe mësimdhënësit, dalin në sipërfaqe edhe aspekte të tjera të cilat në mënyrë indirekte ndikojnë në rezultatet e provimit të maturës. Në veçanti mund të veçojmë keqpërdorimin e testeve të maturës së viteve paraprake, përkundrejt përparësisë që kanë për të kuptuar metodologjinë e punës me teste të maturës. Disa nga testet e maturës së viteve të kaluara janë në ueb faqen e MASHT-it, të cilat është synuar të shërbejnë si modele të cilat mund të shfrytëzohen nga nxënësit me udhëzimet e mësimdhënësve dhe prindërve, mirëpo me teste të maturës kanë filluar të merren edhe qendrat e fotokopjimit. Nga to shpërndahen teste pa udhëzime profesionale se si mund të përdoren, sa mund të jenë relevante për vitin e radhës së maturës etj¹⁰³.

d) Shkalla e pajtimit ose e mospajtimit me disa aspekte të provimit të maturës

Provimi i Maturës Shtetërore në Kosovë, përfshin një gamë të gjerë të aspekteve që gjithnjë meritojnë vëmendje në mënyrë që të përmirësohet cilësia e maturës, arritjet dhe kalueshmëria e nxënësve në provimin e maturës. Shkallën e pajtueshmërisë së ekspertëve dhe zyrtarëve të arsimit me disa aspekte të provimit të maturës e kemi hulumtuar dhe realizuar përmes 14 konstatimeve specifike për maturën të vendosura në pyetësor, ku kemi kërkuar nga ekspertët dhe zyrtarët e arsimit që të analizojnë konstatimet e formuluar dhe të përgjigjen për njërën nga alternativat për secilën fjali/konstatim. Alternativat për përgjigje kanë qenë: *pajtohem plotësisht, pajtohem, nuk pajtohem, nuk pajtohem fare dhe nuk e di*.

Në faqen në vijim pasqyrohen konstatimet specifike për maturën, përmes së cilave kemi kërkuar nga subjektet e përfshirë në hulumtim që të tregojnë se në ç' masë jeni dakord me fjalitë e mëposhtme:

¹⁰³ Shih një shembull në shtojcën nr. 2 të shpërndarjes së modeleve të testeve nga kompanitë e fotokopjimit të materialeve administrative dhe didaktike.

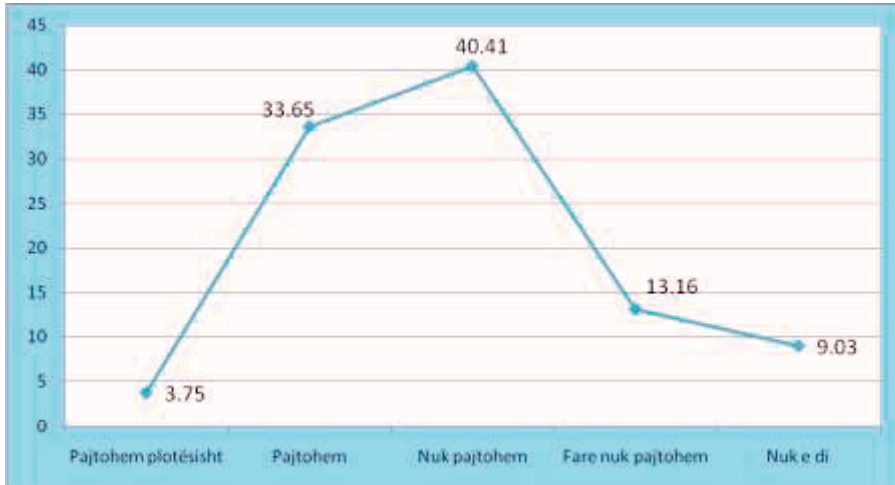
Nr. Konstatimet e përfshira në hulumtim

- 1 *Modeli aktual dhe struktura e provimit të maturës është i përshtatshëm.*
- 2 *Numri i pyetjeve/kërkesave për lëndë mësimore në testin e maturës, është i mjaftueshëm për të vlerësuar arritjet e nxënësve në çdo lëndë mësimore.*
- 3 *Qendrat dhe sallat e organizimit të provimit të maturës janë të përshtatshme për testin e maturës.*
- 4 *Akomodimet e nxënësve në provimin e maturës janë të barabarta.*
- 5 *Në provimin e maturës, merren për bazë çështjet specifike të nxënësve me nevoja të veçanta.*
- 6 *Detyrat dhe përgjegjësitë e nivelit qendror dhe lokal në menaxhimin e provimit të maturës janë të qarta.*
- 7 *Administrimi, monitorimi dhe vlerësimi i procesit të maturës është në nivel.*
- 8 *Informimi i nxënësve me procesin e maturës është në nivel të lartë.*
- 9 *Rezultatet e provimit të maturës janë të besueshme.*
- 10 *Rezultatet e provimit të maturës kanë nxitur në analizën e cilësisë së programeve mësimore, teksteve shkollore, punën e mësimdhënësve dhe angazhimin e nxënësve.*
- 11 *Plani dhe programi mësimor në shkollat e mesme të larta realizohet në shkallë të duhur.*
- 12 *Cilësia e mësimdhënies dhe nxënies në shkollat e mesme të larta është e kënaqshme.*
- 13 *Rekomandimet për ngritjen e cilësisë së maturës përkrahen nga organet përgjegjëse.*
- 14 *Përvoja me maturën në Kosovë, ka ndihmuar në ngritjen e kapaciteteve për menaxhimin e maturës.*

Tabela 5.6. Tregon shkallën se në ç'masë janë dakord zyrtarët dhe ekspertët e arsimit me aspektet/konstatimet e veçanta që lidhen me provimin e maturës.

Nr.	Pajtohem plotësisht		Pajtohem		Nuk pajtohem		Fare nuk pajtohem		Nuk e di	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
1	0	0	16	42.11	20	52.63	0	0	2	5.26
2	0	0	21	55.26	13	34.21	3	7.9	1	2.63
3	2	5.26	4	10.53	21	55.26	9	23.68	2	5.26
4	1	2.63	12	31.58	19	50	4	10.53	2	5.26
5	1	2.63	7	18.42	11	28.95	10	26.32	9	23.68
6	2	5.26	23	60.53	9	23.68	2	5.26	2	5.26
7	0	0	6	15.79	24	63.16	7	18.42	1	2.63
8	2	5.26	12	31.58	12	31.58	7	18.42	5	13.16
9	4	10.53	11	28.95	13	34.21	5	13.16	5	13.16
10	6	15.79	19	50	8	21.05	4	10.53	1	2.63
11	0	0	7	18.42	22	57.9	4	10.53	5	13.16
12	0	0	7	18.42	22	57.9	7	18.42	2	5.26
13	0	0	16	42.11	10	26.32	7	18.42	5	13.16
14	2	5.26	18	47.37	11	28.95	1	2.63	6	15.79
Gj.	20	3.75	179	33.65	215	40.41	70	13.16	48	9.03

Grafiku 5.3. Tregon në tërësi shkallën se në ç'masë janë dakord zyrtarët dhe ekspertët e arsimit më provimin e maturës në Kosovë.

Nga të dhënat tabelare (tabela 5.6.) dhe paraqitja grafike (grafiku 5.3.), vërehet se ekspertët dhe zyrtarët e arsimit në përgjithësi nuk kanë pajtueshmëri me aspektet e maturës të prezantuara në tabelë. Edhe përmes testit të X^2 (Hi katrorit) konstatohet vlera e lartë e mospajtimit me aspektet e veçanta të provimit të maturës, po ashtu konstatohen edhe dallime të tjera statistikore që janë të rëndësishme, sepse vlera e X^2 është e lartë dhe e krahasueshme me çdo nivel të signififikancës, por me një korrelacion pozitiv të ulët:

$$p < 0.01$$

$$\text{sh.l.} = 4$$

$$\text{v.k.} = 13.28$$

$$C = 0.34$$

$$x^2 = 275.05$$

Në veçanti, zyrtarët dhe ekspertët e arsimit ata nuk pajtohen me këto konstatime:

- *Administrimi, monitorimi dhe vlerësimi i procesit të maturës është në nivel (81.57% nuk pajtohen përkatësisht fare nuk pajtohen);*
- *Qendrat dhe sallat e organizimit të provimit të maturës janë të përshtatshme për testin e maturës (78.94% nuk pajtohen përkatësisht fare nuk pajtohen);*
- *Cilësia mësimdhënies dhe nxënies në shkollat e mesme të larta është e kënaqshme 76.32% nuk pajtohen përkatësisht fare nuk pajtohen);*
- *Plani dhe programi mësimor në shkollat e mesme të larta realizohet në shkallë të duhur (68.43% nuk pajtohen përkatësisht fare nuk pajtohen);*
- *Modeli aktual dhe struktura e provimit të maturës janë të përshtatshme (52.63% nuk pajtohen përkatësisht fare nuk pajtohen);*

Po nga të dhënat tabelare (tabela 5.6.), vërehen katër aspekte të maturës që kanë shkallë të lartë të pajtueshmërisë nga ekspertët dhe zyrtarët e arsimit:

- *Rezultatet e provimit të maturës kanë nxitur në analizën e cilësisë së programeve mësimore, teksteve shkollore, punën e mësimdhënësve dhe angazhimin e nxënësve (65.79% pajtohem plotësisht, përkatësisht pajtohem);*
- *Detyrat dhe përgjegjësitë e nivelit qendror dhe lokal në menaxhimin e provimit të maturës janë të qarta (65.79% pajtohem plotësisht, përkatësisht pajtohem);*
- *Numri i pyetjeve/kërkesave për lëndë mësimore në testin e maturës, është i mjaftueshëm për të vlerësuar arritjet e nxënësve në çdo lëndë mësimore (55.26% pajtohem); dhe*
- *Përvoja me maturën në Kosovë, ka ndihmuar në ngritjen e kapaciteteve për menaxhimin e maturës në këtë vit dhe në të ardhmen (52.63% pajtohem plotësisht, përkatësisht pajtohem).*

Në konstatimin e vendosur në pyetësor: *Në provimin e maturës, merren për bazë çështjet specifike të nxënësve me nevoja të veçanta. Kemi shkallën më të lartë të përgjigjes “ Nuk e di”, 23.68% e ekspertëve dhe zyrtarëve të arsimit të përfshirë në hulumtim. Po ashtu edhe për konstatimin: *Përvoja me maturën në Kosovë, ka ndihmuar në ngritjen e kapaciteteve për menaxhimin e maturës në këtë vit dhe në të ardhmen; kemi një shkallë të lartë të përgjigjeve me “ Nuk e di”, 15.79% përgjigjet në këto dy konstatime, por edhe në konstatimet tjera na tregojnë se ekziston një shkallë e lartë e mungesës së informatave për procesin e maturës dhe për ndikimet e saj në arsim.**

Përgjithësisht nga pasqyra e përgjigjeve, mund të konstatojmë se mbi 53.56% e ekspertëve dhe zyrtarëve të arsimit nuk pajtohen, përkatësisht fare nuk pajtohen me qasjen aktuale të provimit të maturës në Kosovë, kurse rreth 37.4 % e tyre tregojnë shkallë të pajtueshmërisë, përkatësisht të pajtueshmërisë së lartë me qasjen aktuale të provimit të maturës në Kosovë, pjesa tjetër e ekspertëve dhe zyrtarëve të arsimit të përfshirë në hulumtim, mbi 9% tregojnë se kanë dilema me maturën në Kosovë. Pavarësisht prej përqindjeve, rezultatet tregojnë se kërkohet një filozofi e re e zhvillimit të maturës që i mobilizon të gjithë faktorët e bashkëpunimit për të siguruar cilësi, rezultate reale dhe të besueshme në provimin e maturës.

Edhe në intervistat me zyrtarë dhe ekspertë të arsimit, kemi provuar të marrim më shumë vlerësimin e tyre për modelin aktual të maturës në Kosovë dhe për arsyet pse është zgjedhur ky model. Këto janë vlerësimet e të intervistuarve:

I intervistuari I-1: *Mendoj që modeli aktual është ende larg modeleve të krahasueshme të vendeve të zhvilluara. Është model i bazuar në “memorizim”, pra mbajtjen në mend të fakteve dhe nuk jep mundësi të testimin në aspektin e mendimit kritik apo edhe të treguarit e shkathtësive krijuese të nxënësit. Vetë forma e testit me përgjigje alternative është një model i kufizuar më tepër në fakte dhe memorizim.*

Unë mendoj që në Kosovë mungojnë ende kapacitete profesionale për të zhvilluar ndonjë model më të avancuar, apo edhe nuk shfrytëzohen sa duhet kapacitetet ekzistuese. Sipas mendimit tim Kosovës i mungojnë metodicientë, ekspertë të fushës së testimit. Arsye tjetër mendoj është edhe mekanizmi për vlerësimin e testit – forma e vlerësimit përmes lexuesit optik.

I intervistuari I-2: Modeli aktual është i bazuar në përmbajtje dhe jo në kompetencat që duhet një nxënës t'i arrijë në fund të shkollimit parauniversitar. Më tepër është i përshtatur për nxënësit e gjimnazeve dhe më pak për ata të shkollave profesionale, të cilët përfshijnë 60% të nxënësve të shkollave të mesme. Kjo gjë shihet më së miri te rezultati shumë i ulët i provimit të maturës për nxënësit e shkollave profesionale.

I intervistuari I-3: S'është për t'u sharë. Madje - relativisht i mirë për rrethanat dhe kohën për të cilën është zhvilluar. Edhe në Kosovë, në fillim të kësaj decenie, është filluar me provimin e maturës e cila në njëfarë mase ka ngjashmëri me atë lloj provimi që në Francë quhet baccalauréat (shkurt: le bac), dhe të cilit i shtrohen nxënësit në fund të gjimnazit apo shkollimit të mesëm por pa përjashtuar ngjashmëritë me provimin (kryesisht) anglez të Nivelit A (Nivel i Avancuar), me variantet e veta amerikane dhe atij gjerman të quajtur Abitur. Te ne, momentalisht ky provim nuk ka kuptim të veçantë të kualifikimit akademik edhe pse shërben në një mënyrë edhe si i tillë.

Nuk di të them saktësisht pse është zbatuar ky model i maturës në Kosovë, por edhe si i tillë del se është i nevojshëm dhe e kryen një funksion.

I intervistuari I-4: Për kushtet kosovare, është forma më e pranueshme. Pra, arsyet se pse është zbatuar ky model i maturës në Kosovë janë: kushtet e administrimit, ndërgjegjësimi i të gjithë subjekteve që marrin pjesë në këtë proces, vetëdijësimi i kandidatëve se vlerësimi është personal, më pak i kushtueshëm, më lehtë i kontrollueshëm dhe më shumë i besueshëm.

I intervistuari I-5: *Është një model që vetëm pjesërisht i mbulon matjet për këtë nivel. Është më praktik dhe si i tillë praktikohet edhe në vende të tjera të botës që e mbajnë këtë lloj vlerësimi.*

I intervistuari I-6: *Modeli aktual i maturës është jo i përshtatshëm dhe jofunksional. Testi përbëhet vetëm me pyetje me alternativa, me anën e të cilit verifikohen vetëm njohuritë deklarative – memorizuese, e nuk mund të verifikohen njohuritë procedurale dhe ato që kërkojnë arsyetime. Modeli nuk është i specifikuar si duhet për arsimin e përgjithshëm dhe atë profesional. Nuk ka shpjegime pse ky model, nuk ka transparencë dhe dialog të mirëfilltë për përmirësimin dhe avancimin e tij. Modeli i maturës duhet të precizohet në Kornizën e Kurrikulit, në të duhet të qartësohet koncepti i maturës.*

Edhe vlerësimet e të intervistuarve për ndryshimet që kanë sjellë rezultat e maturës, janë të përafërta me vlerësimet e zyrtarëve dhe ekspertëve të tjerë që janë bërë përmes shkallës së pajtueshmërisë me aspektet e ndryshme të maturës. Këto janë vlerësimet e të intervistuarve:

I intervistuari I-1: *Kanë arritur një vetëdijësim të masës deri diku që nxënësi duhet të punojë, jo vetëm për të arritur sukses në shkollë, por të fitojë njohuri dhe shkathtësi të qëndrueshme. Mirëpo ende nuk është arritur shkalla e mjaftueshme e vetëdijes, sidomos te një masë kritike e nxënësve por edhe prindërve të tyre. Do të duhet që testi i maturës të ndikojë edhe në orientimin e nxënësve në zgjedhjen e profesioneve të tyre duke u bazuar në shkathtësitë dhe njohuritë e fituara por edhe në afinitetin që ka vetë nxënësi për një fushë të caktuar. Mendoj që kjo ende nuk është arritur.*

I intervistuari I-2: *Ndryshimi më i madh është te ndikimi i rezultatit të maturës në regjistrim të kandidatëve në fakultete, e mandej edhe te përqendrimi i mësimit në lëndë dhe tema të caktuara në vitet e fundit të shkollave të mesme.*

I intervistuari I-3: *Me gjithë të metat, provimi i maturës ka ekzaminuar në vija të trasha defektet e arsimit të mesëm (po edhe atij*

fillor), të filozofisë arsimore në Kosovë, të planeve dhe programeve, mësimdhënies e mësimnxënies; ka ndihmuar selektimin pozitiv të nxënësve që synojnë studimet universitare etj.

I intervistuari I-4: *Realisht është caktuar niveli i arritjes së nxënësve me mbarimin e shkollës së mesme të lartë si vlerësim i jashtëm për herë të parë. Ka sensibilizim më serioz dhe për çdo vit sukcesi në universitet është më i mirë.*

I intervistuari I-5: *Një mobilizim më të lartë për procesin mësimor.*

I intervistuari I-6: *Ka impakt pozitiv, ka një mobilizim dhe vetëdije më të lartë, mirëpo është larg asaj që është e dëshirueshme.*

5.5. Përmirësimi i cilësisë së maturës

Pothuajse të gjitha vendet që e kanë vendosur në sistem të arsimit maturën shtetërore kanë probleme të natyrave të ndryshme. Disa vende kanë filluar seriozisht të merren me procesin e përmirësimit të cilësisë, duke u marrë me çdo pengesë të paraqitur dhe të evidentuar nga ekspertë të arsimit, mësimdhënës, nxënës, prindër dhe përfaqësues të universiteteve, si dhe duke rishikuar modelin e zbatimit të maturës drejt gjetjes së modeleve më funksionale, në raport me qëllimet e provimit shtetëror të maturës. Edhe provimi i maturës në Kosovë nuk është duke kaluar pa vështirësi të dukshme, fillimi i procesit të përmirësimit të cilësisë së maturës është një proces i pashmangshëm, për arritjen e standardeve të krahasueshme me ato ndërkombëtare.

Më lart kemi evidentuar një numër të caktuar të mangësive të evidentuara nga pjesëmarrësit e përfshirë në hulumtim, gjithsesi përmirësimi i mangësive do të shpie drejt cilësisë së maturës. Mirëpo, jo çdoherë marrja e drejtpërdrejtë me mangësi siguron cilësinë, sepse ekzistojnë edhe faktorë të tjerë që nuk shihen në mesin e mangësive por që kanë ndikim të madh në procesin e përmirësimit të cilësisë së maturës. Andaj, hulumtimin dhe realizimin e nxjerrjes së rekomandimeve për përmirësimin e cilësisë së maturës e kemi bërë

përmes anketimit të nxënësve, mësimitdhënësve, drejtuesve të shkollave, zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit, si dhe përmes intervistave.

Fillimisht nga grupi i intervistuar, kemi kërkuar përgjigje se si e mendojnë ndryshimin e modelit të maturës në Kosovë. Të intervistuarit kanë dhënë ide të ndryshme, nga ato që duhet ruajtur elementet pozitive të modelit aktual, deri te idetë se duhet vendosur një model krejt ndryshe nga ky që momentalisht është në sistem. Kështu duken idetë e grupit të të intervistuarve për ndryshimin e modelit të maturës:

I intervistuari I-1: *Mendoj se do të duhej të ndryshojë vetë koncepti i zhvillimit të testit, sidomos mënyra e administrimit, sepse administrimi është ajo hallka më e dobët tash për tash e maturës. Do të duhej që vetë kosovarët ta bëjnë modelin e maturës, duke angazhuar njerëzit mbi bazën e ekspertizës, dijes dhe vullnetit për të ndryshuar.... Kuptohet ka nevojë për konsulencë nga jashtë por jo të merren modele që nuk përshtaten me realitetin tonë.*

Mendoj se aktualisht një pjesë shumë e vogël e mësimitdhënësve nga universiteti merren me arsimin parauniversitar në kuptimin e njohjes më të mirë të zhvillimeve dhe mbështetjen e këtij segmenti. Vetë universiteti do të duhej të obligojë aspektin e hulumtimit në fakultete dhe atë duke zhvilluar hulumtime në fushën e arsimit parauniversitar me rastin e studimeve Master apo Doktoratë, jo vetëm në përshkrime teorike por në hulumtime dhe analiza të ndryshme. Po qe se MASHT merr vendim për shuarjen e plotë të provimeve pranuese në fakultete, atëherë mësimitdhënësit nga universiteti patjetër do të përfshihen aktivisht në procesin e maturës.

I intervistuari I-2: *Provimi i maturës duhet t'i ketë dy qëllime:*

- *të vlerësojë sistemin e arsimit parauniversitar;*
- *të shfrytëzohet si çelës për vazhdim të shkollimit në nivelin universitar.*

Modeli i provimit të maturës duhet të bazohet në Kornizën e Kurrikulumit për Arsim Parauniversitar, i cili filozofinë e të mësuarit e bazon në 6 kompetenca kryesore që duhet të arrihen gjatë tërë shkollimit, deri në fund të klasës 12. Duhet të hyjnë edhe forma të tjera të testit, siç janë shkrimi i esesë, etj. Por sigurisht që kjo do të kërkojë kohë për t'u përgatitur dhe për t'u aftësuar mësimdhënësit se si duhet t'i mësojnë nxënësit e tyre në këtë drejtim. Me ndryshimin e modelit të maturës duhet të merret Sektori për Vlerësim dhe Standarde, apo Agjencioni për Kurrikula dhe Vlerësim, i cili është propozuar me ligj të themelohet.

I intervistuari I-3: Përgjithësisht, them se modeli i maturës në Kosovë duhet të zhvillohet e fisnikërohet mbi bazën që ka; gjithnjë me më shumë investime në cilësinë e matjes së mësimnxënies dhe të administrimit me rastin e procesit testues.

Modeli i maturës (ky që është, natyrisht, me përmirësime) mund të vazhdojë të administrohet nga departamenti për Teste e Standarde në Ministrinë e Arsimit dhe nga Instituti Pedagogjik i Kosovës. Përderisa universitetet në Kosovë nuk kanë qendra hulumtuese-studimore ato nuk mund të marrin përsipër projekte të tilla. Nga ana tjetër, profesionistë universitarë duhet të jenë gjithsesi të pranishëm në procesin e hartimit dhe mbikëqyrjes së provimit të maturës si dhe në fazën e pasprovimit, për të bërë analizat e këtij provimi dhe për të dhënë sugjerimet e nevojshme për hera të tjera. Përgjithësisht, modeli i maturës duhet përmirësuar sipas hetimit të përvjeçshëm të të metave. Nuk ka organikë të përhershme stabile të një provimi të maturës; pra s'ka standarde absolute. Variablat e një testi të mirë janë të lëvizshme, gjithashtu; përkundër vijave të qëndrueshme bazike. Mbase, modeli ynë i maturës mund të ndryshojë në atë drejtim sa të bëhet i obligueshëm vetëm për nxënësit që synojnë studimet universitare, ngjashëm modelit francez; dhe nxënësit që nuk kanë synime të tilla të mund të diplomojnë si më parë, eventualisht me ndonjë ese/temë diplome profesionale/vokacionale.

I intervistuari I-4: *Të organizohet për dy ditë, të ketë , përveç lëndëve të përgjithshme edhe një listë me lëndë zgjedhore në cilën kandidati do të ketë mundësi të përzgjedh lëndët që i ndihmojnë për regjistrim në universitet.*

I intervistuari I-5: *Duhet një studim që kërkon njohje të mirë profesionale për tërë procesin dhe pastaj të mundë të flasim për ndryshimin e modelit të maturës në Kosovë.*

I intervistuari I-6: *Mendoj se së pari duhet të zhvillohen debatet për atë se çfarë është modeli aktual, çfarë duhet ruajtur dhe çfarë duhet ndryshuar. Pastaj duhet të studiohen modelet e vendeve që kanë sistem të avancuar të provimit të maturës. Rezultatet aktuale të provimit të maturës nuk e justifikojnë mbajtjen e modelit aktual.*

Nga sa u pa më lart, të intervistuarit fuqizojnë modelin e maturës që i përshtatet kontekstit të arsimit në Kosovë, që ndërtohet mbi bazën e ekspertizës së brendshme dhe me ndihmën e konsulencës ndërkombëtare, që përfshin aktivisht universitetin, që përmban dy qëllime bazë, atë që mat cilësinë e mësimnxënies dhe që shërben për regjistrim në arsimin universitar, që ndahet në organizim (veç për lëndët e përgjithshme dhe veç për lëndët me zgjedhje), që përmban disa lloje të provimeve të maturës dhe që është fleksibile për shkollat e përgjithshme dhe ato profesionale, për nxënësit të cilët nuk dëshirojnë të shkojnë në universitet – d.m.th. jo i obligueshëm për këtë grup të nxënësve.

Për të siguruar ide gjithëpërfshirëse, nga të gjithë faktorët e përfshirë në hulumtim, kemi kërkuar nga subjektet e përfshirë në anketim që të reflektojnë dhe të japin së paku nga tri rekomandime për përmirësimin e cilësisë së maturës. Nga secili grup i interesit janë dhënë rekomandime të shumta, në disa raste edhe afërsisht të njëjta. Pas një analize që u kemi bërë, kemi vendosur që në këtë pjesë të paraqesim nga pesë rekomandime¹⁰⁴ prej secilit faktor të përfshirë në

¹⁰⁴ Rekomandimet nga grupi i zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit, në numër do të jenë në dhjetë, sepse përfshijnë rekomandimet e zyrtarëve dhe

hulumtimin tonë, ndërsa në shtojcën e punimit do t'i pasqyrojmë të gjitha rekomandimet, ashtu si janë formuluar nga përgjigdhënesit.

Nxënësit kanë provuar që të ofrojnë rekomandime për përmirësimin e cilësisë së maturës, duke u nisur nga çështjet që për ta janë me interes, frytet e të cilave mund t'i shijojnë më shpejt, si:

- *Informimi me detajet e testit të maturës, për të gjithë nxënësit;*
- *Ngritja e cilësisë së mësimdhënies dhe kriterit të vlerësimit të brendshëm;*
- *Pyetjet të jenë edhe me plotësim, ese, etj., e jo vetëm me alternative si është tani;*
- *Zvogëlimi i numrit të nxënësve në klasat ku mbahet testi maturës, por dhe në klasat e mësimit;*
- *Monitorim të mirë gjatë gjithë kohës së testimit*

Rekomandimet e mësimdhënësve lidhen kryesisht me lëndët e përfshira në provimin e maturës, përfshirjen më të madhe të mësimdhënësve të shkollave të mesme në procesin e maturës, në veçanti në hartimin e kërkesave/pyetjeve të testit. Si përmbledhje të rekomandimeve të mësimdhënësve që më së shumti janë përsëritur prej tyre janë:

- *Të përfshihen më shumë mësimdhënësit e shkollave të mesme në hartimin e pyetjeve;*
- *Të bëhet përzjerja e nxënësve në salla të testimit në mënyrë që ta largojmë solidarizimin midis nxënësve për t'i treguar rezultatet njëri – tjetrit;*
- *Të zvogëlohet numri i lëndëve të testit të maturës dhe të rritet numri i pyetjeve për lëndë;*
- *Të ketë më shumë forma të testit, në mënyrë që të evitohen kopjimet;*
- *Të ketë angazhim institucional, që nxënësve t'u sigurohet një mësimdhënie më kualitative.*

ekspertëve të intervistuar dhe ato të zyrtarëve dhe ekspertëve të përfshirë në anketim përmes pyetësorit të përgatitur për ta.

Rekomandimet e zyrtarëve dhe ekspertëve lidhen me gjithë procesin e maturës, duke përfshirë edhe analizën e programeve mësimore, rishikimin e modelit të maturës, përfshirjen më të madhe të universitetit në procesin e maturës, largimin e politikës nga shkolla, përmirësimin e procesit të informimit dhe menaxhimit të maturës etj. Si përmbledhje të rekomandimeve të zyrtarëve dhe ekspertëve, që më së shumti janë përsëritur, mund të veçojmë:

- *Analiza e cilësisë së programeve mësimore;*
- *Të studiohen përvojat e vendeve tjera për maturën;*
- *Fakultetet e universiteteve tona duhet të përgatisin lëndët prioritare për regjistrim dhe nxënësit pastaj të kenë lëndët zgjedhore për t'iu nënshtruar në testin e maturës;*
- *Informim më cilësor për procesin e maturës dhe monitorim me përgjegjësi;*
- *Marrja e masave ndaj personave që nuk u përmbahen rregullave;*
- *Përzgjedhja e hartuesve të pyetjeve duke u bazuar në merita, dije, ekspertizë dhe vullnet për të bërë diçka më të mirë dhe mbi bazën e njohjeve personale;*
- *Matja e kompetencave kryesore dhe jo përmbajtja;*
- *Përfshirja më e madhe e aktorëve në arsim (mësimdhënësve, nxënësve, prindërve, universiteteve) për hartimin dhe për diskutimin e modelit të provimit të maturës para aprovimit të versionit final;*
- *Theksim i dimensionit logjik/kreativ të testit, profilizim i testit të maturës (të paktën dy tipe provimesh të maturës: shkenca natyrore dhe humane), lexim më i mirë i programeve mbi të cilat bëhet testi/provimi dhe, gjithsesi, administrim më i mirë i provimit. Shtim i cilësisë së mësimdhënies! Kjo bën provimin e maturës më serioz dhe më prestigjioz.*

Rekomandimet e lartcekura, ofrojnë ide për një koncept të ri të maturës, për një filozofi të re të maturës. Ato janë një bazë e mirë për të nxjerrë propozimin për kornizën e maturës në Kosovë.

Konkludim. Të gjitha të dhënat nga hulumtimi, verifikojnë hipotezën kryesore (kujto: *Provimi i Maturës Shtetërore në Kosovë në masë të konsiderueshme ka ndihmuar në përmirësimin e cilësisë së menaxhimit të maturës dhe në ngritjen e shkallës së arritshmërisë së nxënësve*) dhe dy hipotezat ndihmëse (kujto: *Aspektet e informimit dhe përgatitjes së nxënësve dhe mësimdhënësve për provimin e maturës janë ende të mangëta dhe joefikase; Përmirësimi i cilësisë së maturës vlerësohet si mundësi për ngritjen e cilësisë së arsimit të mesëm të lartë.*) Kjo do të thotë se për t'u arritur qëllimet dhe objektivat e provimit të maturës, duhet të reflektojnë të gjithë faktorët e bashkëpunimit të shkollës për menaxhimin dhe rezultatet e provimit të maturës, duke i shfrytëzuar përvojat për përmirësimin e procesit të maturës dhe për ngritjen e shkallës së arritshmërisë së nxënësve përmes informimit dhe përgatitjeve më efikase të nxënësve dhe mësimdhënësve, si dhe të faktorëve të tjerë për provimin e maturës.

VI. PËRFUNDIME DHE REKOMANDIME

Provimi i maturës është pjesë integrale e procesit të vlerësimit. Ai është një proces integruar i të gjithë faktorëve të bashkëpunimit në shkollë, edhe për mua. Hulumtimi për provimin e maturës rezultoi të jetë mjaft i rëndësishëm, aktual, sfidues dhe njëkohësisht interesant për mua dhe të gjithë subjektet e përfshirë në hulumtim.

Hulumtimi është orientuar në pasqyrimin e përvojave në provimin e maturës në Kosovë dhe në vende të rajonit e më gjerë, në pasqyrimin e perceptimeve të subjekteve të përfshirë në hulumtim për provimin e maturës në Kosovë, si dhe në dhënien e rekomandimeve për përmirësimin e cilësisë së provimit të maturës, me fokus të veçantë për aspektet e informimit me procesin dhe rezultatet e arritura/pritura; dhe për aspektet e përgatitjes (parapërgatitjes) për provimin e maturës, të cilat do të ndihmojnë në menaxhimin më të mirë të provimit të maturës dhe në shkallë më të lartë të arritshmërisë së maturanëve. Të dhënat janë mbështetur në literaturën profesionale të fushës së vlerësimit, në ligjet e rregulloret e maturës shtetërore të cilat praktikohen në praktikat e maturës shtetërore dhe në përvojat e viteve të fundit.

Për të arritur qëllimin dhe objektivat e hulumtit, kam mbledhur të dhëna nga disa drejtime: nga përvoja ime me provimin e maturës në Kosovë 2006/2009, nga anketimi dhe intervistimi i subjekteve të përfshirë në hulumtim, nga analizat teorike e përvojave të ndryshme me provimin e maturës. Përpunimi statistikor i të dhënave të mbledhura është bërë në forma të ndryshme të cilat më kanë siguruar të dhëna kualitative dhe kuantitative. Nga rezultatet e fituara prej analizës së përvojave të maturës në Kosovë, anketimit dhe

intervistimit të subjekteve të përfshirë në hulumtim, kemi nxjerrë këto **përfundime**:

1. Provimi i maturës në Kosovë është element i reformës arsimore, i mbështetur në Kornizën e Kurrikulit të Kosovës 2001, mbi të cilën është bërë struktura e re e arsimit parauniversitar në Kosovë, në Ligjin për Maturën dhe me organe mbështetëse administrative dhe profesionale. Ligji për Provimin e Maturës në Kosovë përbën një bazë të mirë për procesin e zhvillimit të maturës. Mirëpo, mungesa e qëllimeve të maturës në Ligjin për maturën, mungesa e debateve për zhvillimin dhe përmirësimin e cilësisë së maturës, centralizimi i tepruar i sistemit të maturës, mungesa e autonomisë së nxënësve për të zgjedhur lëndët zgjedhore të provimit të maturës, mungesa koeficienteve për lëndët mësimore të përfshira në provimin e maturës, mospërfshirja aktive e universitetit në procesin e maturës dhe menaxhimi jocilësor i procesit të maturës, kanë krijuar një praktikë jo të mirë të sistemit të maturës në Kosovë, që po ballafaqohet me probleme të shumta dhe vazhdimisht po vë në pikëpyetje besueshmërinë e rezultateve të provimit të maturës.
2. Provimi i maturës në Kosovë, është i mbështetur në përvojat e disa vendeve të Evropës, veçanërisht modelit të Sllovenisë, por me dallime në strukturë, menaxhim dhe organizim. Përgjithësisht mungojnë raportet për modelin e projektuar të Maturës Shtetërore në Kosovë. I tërë procesi i provimit të maturës është zhvilluar brenda një viti, duke e shfuqizuar sistemin e vjetër të provimit të maturës shkollore, pa pilotim dhe pa një marrëveshje etike, e cila do të shërbente në përgatitjen më të mirë të gjeneratës së parë të nxënësve të përfshirë në provimin e maturës shtetërore dhe mësimdhënësve e drejtuesve të shkollave dhe arsimit në nivel lokal. Nuk ekzistojnë raporte të kontestimit apo pranimit në fillimin e maturës shtetërore, që nënkupton se kanë munguar debatet e mirëfillta për të projektuar modelin dhe strukturën e

maturës, po ashtu nuk ekzistojnë raporte për mbështetje dhe ekspertizë profesionale nga institucionet ndërkombëtare që kanë mbështetur arsimin në Kosovë, si Banka Botërore, UNICEF etj. Në kohën kur filloi implementimi i maturës shtetërore në Kosovë, në shumë vende të Evropës organizoheshin debate, seminare dhe konferenca për përmirësimin e cilësisë së maturës dhe zhvillimin e arsimit.

3. Provimit të maturës në Kosovë i mungon Korniza e Maturës, në të cilën mund të përfshihen vizioni i qartë për maturën, dizajni i maturës, zhvillimi dhe zbatimi i instrumenteve të vlerësimit, standardet e përmbajtjes dhe arritjes për lëndët e obligueshme të përfshira në provimin e maturës, dizajni i administrimit, raportimit dhe informimit publik.

Rezultatet e hulumtimit verifikuan hipotezën kryesore (kujto: *Provimi i Maturës Shtetërore në Kosovë në masë të konsiderueshme ka ndihmuar në përmirësimin e cilësisë së të nxënësve dhe në ngritjen e shkallës së arritshmërisë së nxënësve.*) dhe dy hipotezat ndihmëse (kujto: *Aspektet e informimit dhe përgatitjes së nxënësve dhe mësimdhënësve për provimin e maturës janë ende të mangëta dhe jo efikase; dhe Përmirësimi i cilësisë së maturës vlerësohet si mundësi për ngritjen e cilësisë së arsimit të mesëm të lartë.*) Kjo nënkupton se nuk është shënuar përmirësim i dukshëm në menaxhimin e maturës, në shfrytëzimin e rezultateve të provimit të maturës për përmirësimin e cilësisë së arsimit të mesëm të lartë dhe rrjedhimisht në ngritjen e rezultateve të nxënësve në provimin e maturës. Po ashtu rezultatet e hulumtimit tregojnë se:

- Informimi me procesin e maturës dhe me rezultate të arritura nuk është efikas dhe i koordinuar. Rezultatet treguan se nxënësit janë më pak të informuar me provimin e maturës, mësimdhënësit janë mesatarisht të informuar, kurse zyrtarët dhe ekspertët e arsimit janë në shkallë më të lartë të informimit. Në veçanti mungojnë informacionet për qëllimet e maturës, pritjet e rezultateve, përgatitjet paraprake të nxënësve

dhe mësimdhënësve për metodologjinë e punës me teste objektive etj.

- U vërtetua se rezultatet e provimit të maturës publikohen në shkolla vetëm në bazë të listave të nxënësve, pa specifika për ngecjet në lëndë dhe fusha të ngushta të programit mësimor të lëndëve të përfshira në provimin e maturës. Rezultatet tregojnë se mësimdhënësit drejtuesit e shkollave, zyrtarët dhe ekspertët e arsimit janë mesatarisht të kënaqur me rezultatet e nxënësve në provimin e maturës, por nuk është për t'u nënçmuar edhe përqindja e atyre që janë pak ose aspak të kënaqur me rezultatet e nxënësve në testin e maturës. Po ashtu, rezultatet e hulumtimit tregojnë se ekziston një besueshmëri e ulët për rezultatet e provimit të maturës në Kosovë dhe se rezultatet e provimit të maturës vetëm në masë të konsiderueshme shërbejnë për përmirësimin e cilësisë së arsimit të mesëm të lartë, për plotësime dhe ndryshime në planet dhe programet mësimore, për ndryshime në qasjet e metodologjisë së mësimdhënies dhe vlerësimit, të hartimit të teksteve shkollore, të organizimit dhe menaxhimit të provimit të maturës, etj.
- Nga hulumtimi u evidentuan disa përparësi të provimit të maturës, si: vlerësim më objektiv, përvojë e re në vlerësim të jashtëm, ndjekje e hapave të vlerësimit të jashtëm si në vendet e Evropës, përcaktim i shkallës së kalueshmërisë, mobilizim i nxënësve dhe faktorëve të tjerë për rezultate, ndikim të ngritjes së cilësisë në mësimdhënie dhe nxënie, orientim më i saktë në studime, standardizimin e procesit të vlerësimit të maturanëve, vlerësimin në mënyrë kompjuterike, pasqyrimin e cilësisë së arsimit, sensibilizimin i opinionit të gjerë, etj.
- Nga hulumtimi u evidentuan disa mangësi të provimit të maturës, si: organizimi, menaxhimi dhe administrimi i provimit të maturës jo në nivel, modeli i provimit të maturës që mban shumë lëndë mësimore dhe shumë kërkesa për testin

njëditor (tri orë në bllok), cilësia e ulët e mësimdhënies dhe organizimit të shkollave, tendencat në rritje për të kopjuar dhe manipuluar rezultatet, numri i madh i nxënësve në klasa gjatë mësimit të rregullt dhe salla e testit të maturës të papërshtatshme, qëllimet jo të qarta të provimit të maturës, shkalla e ulët e vetëdijes për rëndësinë e provimit të maturës, rezultatet joreale të testit, mungesa e transparencës, debateve dhe konferencave, mospërfillje e rekomandimeve për përmirësimin e procesit të maturës, mungesa e standardeve të arritjes, tendenca të ndryshme për ta politizuar provimin e maturës, etj.

- Rezultatet e hulumtimit tregojnë se ka dallime ndërmjet nxënësve dhe mësimdhënësve e drejtuesve të shkollave në përcaktimin e aspekteve kryesore që ndikojnë në rezultatet e ulëta të provimit të maturës. Nxënësit kanë vlerësuar se angazhimi jo i duhur i nxënësve në mësim, vlerësimi i brendshëm i nxënësve pa kriter, cilësia e ulët e mësimdhënies dhe nxënies, mosrealizimi i programit mësimor dhe modeli aktual i maturës, janë aspektet më ndikuese në rezultate të ulëta të nxënësve në provimin e maturës. Mësimdhënësit dhe drejtuesit e shkollave kanë vlerësuar se angazhimi jo i duhur i nxënësve në mësim, modeli aktual i testit të maturës, menaxhimi i dobët i provimit të maturës, janë aspektet më ndikuese në rezultate të ulëta të nxënësve në provimin e maturës. Rezultatet tregojnë së nxënësit kanë qenë mjaft kritikë ndaj angazhimit jo të duhur të tyre në mësim, kurse mësimdhënësit dhe drejtuesit e shkollave kanë qenë më kritikë ndaj nxënësve dhe bartësve të provimit të maturës.
- Pasqyra e përgjigjeve të ekspertëve dhe zyrtarëve të arsimit me disa aspekte të provimit të maturës tregon se mbi 53% e ekspertëve dhe zyrtarëve të arsimit nuk pajtohen, përkatësisht fare nuk pajtohen me qasjen aktuale të provimit të maturës në Kosovë, kurse rreth 38% e tyre tregojnë shkallë të pajtueshmërisë, përkatësisht të pajtueshmërisë së lartë me

qasjen aktuale të provimit të maturës në Kosovë, pjesa tjetër e ekspertëve dhe zyrtarëve të arsimit të përfshirë në hulumtim, mbi 9% tregojnë se kanë dilema me maturën në Kosovë. Pavarësisht prej përqindjeve, rezultatet tregojnë se kërkohet një filozofi e re e zhvillimit të maturës që i mobilizon të gjithë faktorët e bashkëpunimit për të siguruar cilësi, rezultate reale dhe të besueshme në provimin e maturës.

- Rezultatet e hulumtimit tregojnë se përgatitjet shitesë në lëndë mësimore, përgatitjet e nxënësve për të kuptuar format dhe nivelet e vështirësive të kërkesave/pyetjeve të vlerësimit me teste të standardizuara dhe përgatitjet e nxënësve për punë të pavarur në testin e maturës janë ende të mangëta dhe jo efikase. Rezultatet e hulumtimit tregojnë se nxënësve u mungon vetëbesimi për nivelin e njohurive që i zotërojnë dhe për pasojë ata ndiejnë nevojë për kopjim në mes vete dhe në forma të tjera.
- Në mungesë të botimeve të veçanta të testeve të standardizuara nga bartësit e maturës, me testet e maturës kanë filluar të merren edhe qendrat e fotokopjimit. Nga to shpërndahen teste pa udhëzime profesionale se si mund të përdoren, sa mund të jenë relevante për vitin e radhës së maturës dhe për pasojë një numër i caktuar i nxënësve i mësojnë testet paraprake në mënyrë mekanike, mënyrë e cila ka ndikuar në masë të madhe në uljen e rezultateve të nxënësve dhe në nxitjen e formave të ndryshme të kopjimit.
- Ligji për maturën nuk parasheh emërimin e përgjegjësve/bartësve të provimit të maturës dhe pasojë janë paraqitur dilema se a ka apo nuk ka përgjegjës të maturës në shkolla dhe kush duhet të jetë. Po ashtu janë evidentuar mangësi në informim, organizim dhe përgatitje të shkollave për provimin e maturës.

-
- Nga subjektet e përfshirë në hulumtim u evidentuan disa rekomandime për përmirësimin e cilësisë së maturës. Nxënësit kanë provuar që të ofrojnë rekomandime për përmirësimin e cilësisë së maturës, duke u nisur nga çështjet që për ta janë me interes, frytet e të cilave mund t'i shijojnë më shpejt. Rekomandimet e mësimeve dhe drejtuesve të shkollave lidhen kryesisht me lëndët e përfshira në provimin e maturës, përfshirjen më të madhe të mësimeve të shkollave të mesme në procesin e maturës, në veçanti në hartimin e kërkesave/pyetjeve të testit. Rekomandimet e zyrtarëve dhe ekspertëve lidhen me gjithë procesin e maturës, duke përfshirë edhe analizën e programeve mësimore, rishikimin e modelit të maturës, përfshirjen më të madhe të universitetit në procesin e maturës, largimin e politikës nga shkolla, përmirësimin e procesit të informimit dhe menaxhimit të maturës etj. Përgjithësisht, rekomandimet e evidentuara ofrojnë ide për një koncept të ri të maturës, për një filozofi të re të maturës.

Përfundimet e prezantuara dëshmojnë për sfidat dhe perspektivat e zhvillimit të provimit të maturës në Kosovë. Duke marrë parasysh rezultatet e dala nga hulumtimi, **rekomandimi kryesor është rishikimi i konceptit dhe qëllimeve të maturës**, duke përfshirë sugjerimet e dhëna me synimin kryesor përmirësimin e cilësisë së tij. Rekomandimi kryesor mbështetet edhe me disa **rekomandime shitesë:**

1. Të rishikohet modeli aktual i provimit të maturës dhe procesi i zhvillimit të maturës. Rishikimi të përfshijë një swot analizë të detajuar të provimit të maturës me pjesëmarrje të gjerë të subjekteve, me prezantime të analizave të rezultateve dhe opinioneve për provimin e maturës në Kosovë, duke përfshirë edhe pasqyrimet që janë bërë në këtë hulumtim. Po ashtu rishikimi i modelit aktual të maturës duhet të karakterizohet edhe me studime më të thella të përvojave të vendeve të tjera që paraprakisht kanë kaluar procesin e rishikimit dhe ndryshimit të maturës shtetërore.

2. Të hartohet Korniza e Maturës. Hartimi i saj duhet të përfshijë në radhë të parë qartësimin e konceptit të maturës, strukturës, funksionit e qëllimeve të saj, zhvillimin e standardeve të përmbajtjes dhe arritjes për lëndët e obligueshme të provimit të maturës, sqarime e shpjegime për nivelet e kërkesave/pyetjeve në provimet e maturës, si dhe modele të testeve të standardizuara.
3. Të organizohet një propagandë e fuqishme pedagogjike e vetëdijesimit për rolin dhe rëndësinë që ka provimi i maturës, informimin dhe përgatitjet efikase. Zhvillimi i propagandës pedagogjike përmirëson transparencën për maturën, nxit debatet, krijon klimë për përgatitje efikase për provimin e maturës, motivon nxënësit dhe mësimmshënësit për përmirësimin e cilësisë së të nxënimit dhe mënjanton kontestimet e deritashme, tendencat për kopjime dhe forma të tjera të pengimit e të politizimit të provimit të maturës. Propaganda pedagogjike për provimin e maturës duhet të shoqërohet edhe me botime të veçanta për provimin e maturës, si raporte të maturës, analiza dhe hulumtime të procesit të maturës, modele të testeve të standardizuara dhe udhëzues për përdorimin/mësimin e përdorimit të tyre.
4. Të hartohet një program funksional dhe koherent për përgatitjen e mësimmshënësve në fushën e vlerësimit të nxënësve me teste të standardizuara. Zhvillimi i këtij programi motivon mësimmshënësit në zhvillimin e kulturës së tyre profesionale në fushën e vlerësimit dhe eviton keqpërdorimin e testeve të maturës që aktualisht emitohen në shkollat tona në mënyra të ndryshme.
5. Të përfshihen aktivisht institucionet e arsimit të lartë në procesin e provimit të maturës. Përfshirja aktive duhet të reflektojë modernizim dhe racionalizim të aktiviteteve që lidhen me provimin e maturës, tani në prag të ndryshimit/heqjes së provimeve pranuese në universitet. Po ashtu në bashkëpunim me institucionet e arsimit të lartë duhet të caktohen koeficientet e lëndëve mësimore të përfshira në provimin e maturës, duke marrë për bazë programin mësimor në vite dhe kriteret e arsimit të lartë.

-
6. Të hartohet strategjia për përmirësimin e sistemit të menaxhimit të provimit të maturës. Strategjia duhet të përfshijë masat adekuate, bartësit dhe kohën e përmbushjes së masave. Për të përfshirë masa adekuate për përmirësimin e sistemit të menaxhimit të provimit të maturës, kërkohet gjithëpërfshirje të palëve të interesit në këtë proces.

Në fund, e shoh të nevojshme të theksoj se përfundimet dhe rekomandimet e sipërshtënuara janë një bazë modeste për të ndërmarrë hapa konkretë në përmirësimin e cilësisë së maturës. Me përmirësimin e saj, sigurojmë rezultate objektive dhe të besueshme, të cilat pastaj ndikojnë në krijimin e politikave arsimore dhe futjen e ndryshimeve për përparimin e sistemit arsimor.

Për studim më të thelluar të provimit të maturës shtetërore në Kosovë, është e nevojshme të studiohen dhe analizohen në mënyrë të veçantë çështjet e shtruara në vijim:

- Sa realizohen rezultatet e pritura në programet mësimore të lëndëve të përfshira në provimin e maturës?
- Sa dhe si kuptohen nga nxënësit dhe mësime të mësimdhënësit kërkesat/pyetjet e provimit të maturës dhe shkalla e vështirësisë së tyre?
- A kanë ndikim programet orientuese për provimin e maturës në përmirësimin në ngritjen e rezultateve të nxënësve në maturë dhe në orientimin e mësime të mësimdhënësve për punë me nxënës?
- Pse në provimet e maturës është numri minimal i nxënësve që arrijnë më shumë se 90% të pikëve të testit të maturës?
- Cilat janë rezultatet në vitin e parë të studimeve të nxënësve që kanë arritur mbi 80% të pikëve në testin e maturës? Etj.

Në të gjitha këto pyetje mund të jepen përgjigje hipotetike, mirëpo në fakt janë sfida që po e përcjellin provimin e maturës, prandaj për përmirësimin cilësor të provimit të maturës çdoherë ka nevojë për studime dhe analiza të ngjashme me studimin tonë.

Për mua, përfundimi me sukses i këtij punimi, ka një rëndësi të veçantë, ngase më ngarkon edhe me një përgjegjësi profesionale për këtë fushë mjaft të ndjeshme dhe komplekse. Shpresoj që punimi im të jetë një kontribut modest për zhvillimin dhe avancimin e procesit të maturës në veçanti dhe menaxhimit të arsimit në përgjithësi.

VII. R E Z Y M E

Provimi i Maturës në Kosovë është një sfidë e veçantë për të gjithë ata që drejtpërdrejt apo tërthorazi lidhen me procesin e Provimit të Maturës Shtetërore. Studimi ynë është i orientuar të ndihmojë në mënyrë modeste në përmirësimin e cilësisë së maturës përmes përcaktimit të kornizës orientuese/rekomandimeve për rishikimin, ndryshimin dhe përmirësimin cilësor të provimit të maturës, si segment mjaft i rëndësishëm që ndihmon në ngritjen e shkallës së arritshmërisë së maurantëve dhe në përmirësimin e cilësisë së arsimit parauniversitar në Kosovë.

Studimi është mbështetur në disa fusha të provimit të maturës, të cilat janë analizuar në mënyrë të kujdesshme. Studimi ka përfshirë këto fusha:

- *Së pari* është bërë një analizë përmbledhëse e reformës së arsimit parauniversitar, duke u ndërlidhur me temën e hulumtimit,
- *Së dyti* është bërë një studim i veçantë për aspektet terminologjike të provimit të maturës,
- *Së treti* është bërë një vështrim i përgjithshëm i provimit të maturës në Kosovë dhe pastaj është bërë një studim krahasues i provimit të maturës në Kosovë me përvojat ndërkombëtare, dhe
- *Së katërti* është bërë hulumtimi në terren për të përmbushur qëllimin dhe objektivat e hulumtimit. Në fokus të hulumtimit janë vënë: *Informimi me procesin e maturës shtetërore dhe me rezultatet e arritura; Përgatitjet për provimin e maturës; Rezultatet e provimit të maturës në Kosovë 2006-2009; Provimi i maturës në Kosovë shikuar nga këndi i vlerësimit të subjekteve të përfshirë në hulumtim; dhe Përmirësimi i cilësisë së maturës.*

Me kujdes të veçantë, përmes metodologjisë hulumtuese kuantitative dhe kualitative i kam përpunuar, analizuar dhe interpretuar të dhënat e mbledhura. Të dhënat e hulumtimit janë mbledhur përmes analizës së dokumenteve zyrtare dhe procesit të zbatimit të provimit të maturës në Kosovë, analizës së raporteve teknike të maturës, anketimit të 125 nxënësve, 53 mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave, 38 zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit, si dhe intervistimit të 6 zyrtarëve dhe ekspertëve të arsimit.

Përpunimi statistikor i të dhënave është bërë përmes programeve kompjuterike *Microsoft Office 2007 Word dhe Microsoft Office Exsel 2007 dhe SPSS 11.0 – Statistika për Windows*. Dallimet e rëndësishme u konstatuan përmes procedurave statistikore: Hi katrorit (χ^2) dhe mesit aritmetik (\bar{X}). Hi katrori (χ^2) është përdorur për analizën e të dhënave kuantitative të realizuara përmes anketimit, ndërsa mesi aritmetik (\bar{X}) është përdorur për të analizuar rezultatet e maturës dhe për të nxjerrë shkallën mesatare të kalueshmërisë dhe arritshmërisë së nxënësve në provimin e maturës.

Ecuria metodologjike e ndjekur bëri të mundur që të vërtetohet hipoteza kryesore dhe hipotezat ndihmëse. Hipoteza kryesore: *Provimi i Maturës Shtetërore në Kosovë në masë të konsiderueshme ka ndihmuar në përmirësimin e cilësisë së të nxënësve dhe në ngritjen e shkallës së arritshmërisë së nxënësve*. Hipotezat ndihmëse: *Aspektet e informimit dhe përgatitjes së nxënësve dhe mësimdhënësve për provimin e maturës janë ende të mangëta dhe joefikase; dhe Përmirësimi i cilësisë së maturës vlerësohet si mundësi për ngritjen e cilësisë së arsimit të mesëm të lartë*.

Hulumtimi tregoi se provimi i maturës në Kosovë, përkundër mbështetjes me ligj dhe përkundëjt traditës katërvjeçare, po ballafaqohet me probleme të shumta dhe vazhdimisht po vë në pikëpyetje besueshmërinë e rezultateve të provimit të maturës. Po ashtu, rezultatet e hulumtimit treguan se *informimi me procesin e maturës dhe rezultatet e arritura, përgatitjet për provimin e maturës,*

analiza e rezultateve të maturës dhe shfrytëzimi i tyre për ndryshime në qasje ndaj mësimdhënies dhe vlerësimit, si dhe analiza e vlerësimeve të bartësve dhe përfituesve të provimit të maturës, ndihmojnë në përmirësimin e cilësisë së maturës dhe në arritjen e qëllimeve dhe objektivave të saj, andaj konsiderojmë se janë aspekte të cilave duhet kushtuar kujdes i veçantë nga bartësit e provimit të maturës në nivel qendror dhe lokal.

Gjetjet nga studimi, përfundimet dhe rekomandimet janë një mundësi e mirë për t'iu referuar gjendjes së cilësisë së provimit të maturës. Do të mbetet çështje e bartësve të provimit të maturës - Ministrisë së Arsimit, dhe faktorëve të tjerë që lidhen me procesin e provimit të maturës, që rekomandimet e dala nga ky hulumtim t'i analizojnë dhe t'i jetësojnë në praktikë duke caktuar me kohë bartësit dhe kohën e përmbushjes së tyre. Unë jam i gatshëm që të mbështes dhe të ofroj ekspertizën e time në këtë proces.

S U M M A R Y

The Matura Exam in Kosovo presents a special challenge for all those that directly or indirectly are involved in the process of State Matura Exam. The purpose of our research is to provide a modest assistance in improving the quality of Matura by setting out the orientation framework/recommendations for review, amendments and qualitative improvement of Matura Exam, as a very significant aspect that would help in promoting the scale of achievement of Matura students and in improving the quality of pre-university education in Kosovo.

The research was based on several fields of Matura Exam, which were carefully analyzed. The research covered the following fields:

- *Firstly*, a comprehensive analyses of the reforms in pre-university education was conducted that relates to the topic of research;
- *Secondly*, a special study was done on the terminology aspects of Matura Exam;
- *Thirdly*, an overall retrospective overview of the Matura exam in Kosovo was given and afterwards a comparative study of Matura exam in Kosovo was made with international practice, and
- *Fourthly*, a field research was conducted to achieve the goals and objectives of the research. The research was focused on: *Awareness with the process of the State Matura Exam and with the achieved results; Preparations for Matura Exam; The results of Matura Exam in Kosovo 2006-2009; The Matura Exam in Kosovo viewed from the perspective of the stakeholders involved in research; and the Quality Improvement of Matura.*

I have elaborated, analyzed and interpreted the gathered data, with a special attention, through quantitative and qualitative research

methods. The research data were gathered following upon the examination of the official documentation and the implementation process of Matura exam in Kosovo, the analyses of technical reports of Matura, the survey of 125 students, 53 teachers and school leaders, 38 education officials and experts, as well as the interview of 6 education officials and experts.

The statistical elaboration of the data was made through the use of computer programmes *Microsoft Office 2007 Word and Microsoft Office Excel 2007 and SPSS 11.0 – Statistics for Windows*. Significant differences were established through statistical procedures: Chi-square (χ^2) and the arithmetical average (\bar{X}). Chi-square (χ^2) were used to analyse the quantitative data gathered through the survey, whereas the arithmetical average (\bar{X}) was used to analyze the results of Matura and to obtain the average pass and achievement rates of students in Matura Exam.

The applied methodology process made it possible to prove the main and the support hypotheses. The main Hypotheses: *The Matura State Exam in Kosovo has considerably facilitated the improvement of learning quality and increased the achievement rate of the students*. The Support Hypotheses: *The aspects of awareness and preparation of students and teachers for Matura Exam are still insufficient and ineffective; and the Quality Improvement of Matura is considered to be an opportunity to improve the quality of the upper secondary education*.

The research shows that Matura Exam in Kosovo, despite the support it has in law and despite its four – year tradition, is facing many problems and the credibility of the results of Matura Exam is continuously questioned. Further, the results of the research show that the *awareness with the Matura Exam and the achieved results, preparations for Matura Exam, analyses of Matura results and their use for the benefit of further changes in the teaching and evaluation approaches, as well as the analyses of the views of the stakeholders*

and the beneficiaries of Matura Exam, help to improve the quality of Matura and to achieve its goals and the objectives. Therefore, we consider that these are issues of special concern by the stakeholders in the Matura Exam at the central and local level.

The research findings, conclusions and recommendations are a good opportunity to address the quality state of Matura Exam. Whether the recommendations resulting from this research are capable of application in practice by the stakeholders in the Matura Exam – i.e. the Ministry of Education and other factors involved in the process of Matura Exam – is a matter for those stakeholders, to assign on time the holders and the completion deadline accordingly. I wish to express my readiness to support and offer my expertise in this process.

Burimet dhe literatura

American Psychological Association (2002): Publication of Manual of the American Psychological Association, Washington, D.C.

Boce, Elona (2004): *Si të shkruajmë një punim kërkimor*, Qendra për Arsim Demokratik, Tiranë.

Demi, Zeqir (2005): *Zhvillimi i sistemit edukativ dhe arsimor në Kosovë mbi bazat e legjislacionit arsimor 1945-1990*, Libri Shkollor, Prishtinë.

Dërvodeli, Dr. Januz (2010): *Dallimet në suksesin e nxënësve të shkollës fillore të regjistruar para kohe, me kohë dhe pas kohe*. Prishtinë.

Fullan, Majkëll (2002): *Forcat e ndryshimit (Depërtim në thellësitë e reformës arsimore)*, Fondacioni i Kosovës për Shoqëri të Hapur, Prishtinë.

Grgin, Tomislav (1986): *Školska dokimologija*, Školska Knjiga – Zagreb.

Grillo, prof. dr. Kozma (2002): *Fjalor Edukimi* (Psikologji – Sociologji – Pedagogji), “Drita 2000”, Prishtinë.

Grup autorësh (2002): *Disa aspekte të efikasitetit në arsimin e Kosovës*, Qendra për Arsim e Kosovës (KEC), Prishtinë.

Grup autorësh (2002): *Si të hartojmë një test?* Doracak për trajnime, Tiranë.

Grup autorësh (2005): *Përmirësimi i performancës së organizatës*, ADEA, Prishtinë.

Grup autorësh (2006): *Arsimi Cilësor përshpejton zhvillimin e Kosovës*, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë së Kosovës (Strategjia e Arsimit Parauniversitar 2007-2017), Prishtinë.

Grup autorësh (2008): *Treguesit dhe të dhënat statistikore në arsim 2004/05, 05/06, 06/07*, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe e Teknologjisë, Prishtinë.

Grup autorësh (2009): *Menaxhimi cilësor i provimit të maturës – projekt propozim i studenteve të programit master - Menaxhimi i Arsimit*, Fakulteti Filozofik - UP , Prishtinë.

Instituti i Kurrikulës dhe Trajnimit (2009): *Mësuesit dhe cilësia e arsimit – sfidë globale e shekullit XXI*, Tiranë.

Instituti i Kurrikulës dhe Trajnimit (2008): *Standardet e nxënies për gjimnazin*, Tiranë.

Instituti i Studimeve Pedagogjike (2003): *Vlerësimi i Arsimit 3*, Tiranë.

Instituti i Studimeve Pedagogjike (2002): *Vlerësimi i Arsimit 2*, Tiranë.

Ismaili, Fehmi (2006): *Vlerësimi i parë objektiv i maturës*, MASHT – Botimi i veçantë për Procesin e hartimit të Strategjisë së Arsimit Parauniversitar, Prishtinë.

Ismaili, Xhafer (2006): *Në kërkim të njohjes dhe përballimit të stresit*, Libri Shkollor, Prishtinë.

Kocani, Prof. As. Dr. Aleksandër (2006): *Metodat e kërkimit sociologjik –cikël leksionesh*,

Koliqi, Hajrullah (2003): *Tendencat bashkëkohore në arsim* (Maket), Universiteti i Prishtinës – Fakulteti i Edukimit, Prishtinë.

Koliqi, Hajrullah (2004): *Sistemi i arsimit në Kosovë*, Libri Shkollor, Prishtinë.

Kraja, Prof. Dr. Musa (2008): *Pedagogji e zbatuar*, GEER, Tiranë.

Lleshi, Flutura (2006): *Matura shtetërore 2005-2006*. Revista Pedagogjike, nr.4, Instituti i Kurrikulave dhe i Standardeve, Tiranë.

Miele, Augustino (2007): *Testi i maturës në Itali*. Ligjëratë e mbajtur për hulumtuesit e Institutit Pedagogjik të Kosovës në Milano – Itali.

Mita, Dr. Nikoleta – redaktor shkencor (2009): *Vlerësimi i nxënësit-Manual për mësuesin* , Instituti i Kurrikulës dhe i Trajnimit, Tiranë.

Mita, Dr. Nikoleta (2003): *Vlerësimi në bazë shkolle*, Qendra për Arsim e Kosovës, Prishtinë.

Musai, dr. Bardhyl (2003): *Metodologji e mësimdhënies*, Qendra për Arsim Demokratik, Tiranë.

Ndreca, Mikel (1986): *Fjalor fjalësh e shprehjesh të huaja*, Rilindja, Prishtinë.

Petrela, Dr. Shpresa (2006): *Provimi i Maturës Shtetërore në Shqipëri, Prezantim në seminarin ERI SEE: Assessment and Evaluation – Important Tools for Promoting Quality in Education*, Zagreb, Croatia 3-4 November 2006 (Version elektronik 15.02.2010).

Petrela, Dr. Shpresa (2001): *Manual në ndihmë të hartuesve të testeve objektive*, ERIK, Tiranë.

Roman Dolata, Elzbieta Putkiewicz & Anna Wilkomirska (2004): *The Reformo f the Matura Exam – Evaluations and Recommendations*, Instytut Spraw Publicznych, Warsaw University, Poland. (Version elektronik 15.3.2010). <http://www.isp.org.pl/files/4193050760737287001117523865.pdf>

Salihu, Arbër (2008): *Zhvillimet në arsimin fillor dhe të mesëm në Kosovë gjatë viteve 2000-2006*. Temë e magistraturës, Fakulteti Filozofik, nr. 1294/1 , datë 11.9.2008, Prishtinë.

Sergij Gabrøoek & George Bethell (1996): *Matura Examinations in Slovenia Case Study of the Introduction of an External Examinations System for Schools*, National Examinations Centre, Ljubljana, Slovenia (Version elektronik 10.03.2010). www.cpz-int.si/Assets/pdf/Matura.pdf

Shamiq, Mid'hat (2006): *Si shkruhet vepra shkencore*, LAGOS-A, Prishtinë.

Shatri, Bajram (2006): *Arsimi fillor në Kosovë në shekullin XX, sfida, dëshmi, fakte / Vëllimi I – II*, Libri Shkollor, Prishtinë.

Sholla, Eglantina (2008): *Vlerësimi nëpërmjet testit*, Agjencia Qendrore e Vlerësimit të arritjeve të nxënësve, Tiranë.

Gashi, Shqipe (1997): *Shkollat e mesme të Prishtinës 1990/91-1996/97*, Prishtinë.

Suziç, prof. dr. Nenad & Alia Ibrakoviç (2009): *Sekundarna analiza TIMSS 2007 u Bosni i Hercegovini*, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, Sarajevo (Version elektronik 12.5.2010). www.erisee.org/.../2/bh/TIMSS%20sec.%20anlysis%202009%20BH.pdf

Tamo, Adem (1995): *Testimi i diturisë - teoria dhe praktika*, Libri Universitar, Tiranë.

Xhezo, Lumturi (2003): *Vlerësimi i shkollës*. Vlerësimi i arsimit, nr.3, Instituti i Studimeve Pedagogjike, Tiranë.

Zabeli, Dr. Naser (2008): *Strategjitë psiko-pedagogjike për reduktimin e sjelljes së papërshtatshme në klasë*, Libri Shkollor, Prishtinë.

Zato, Vasillaq (2003): *Efektshmëria dhe përmirësimi i shkollës*. Vlerësimi i arsimit, nr. 3, Instituti i Studimeve Pedagogjike, Tiranë.

Zeneli, Isuf (2003): *Bazat e standardizimit dhe vlerësimit në arsim*, Libri shkollor, Prishtinë.

Raporte, dokumente ligje dhe udhëzime administrative të konsultuara:

Agjencia Qendrore e Vlerësimit të Arritjeve të Nxënësve (2008): Raporte – Matura Shtetërore 2007, Tiranë

Agjencia Qendrore e Vlerësimit të Arritjeve të Nxënësve (2009): Raporte – Matura Shtetërore 2008, Tiranë

Divizioni për Vlerësim Standarde dhe Monitorim në bashkëpunim me Komisionin Qendror Shtetëror të Maturës (2008): Raport teknik - Provimi i maturës/ matura 2008, MASHT, Prishtinë.

Državna matura, Republika Hrvatska Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Zagreb, 2009.

Framework Matura in Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, November 2005.

Korniza e Kurrikulit të Ri të Kosovës, libri i bardhë për diskutim, Departamenti i Arsimit dhe Shkencës, Prishtinë, 2001.

Institute of Education, University of London (2005): Planet dhe programet kombëtare në Kosovë – Vlerësim i hapave të parë, Londër.

Ligji nr. 03/L-018 për Provimin Përfundimtar dhe Provimin e Maturës Shtetërore, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Prishtinë, 2008.

Matura 2007 – teste, Agjencia Qendrore e Vlerësimit të arritjeve të nxënësve, Tiranë, 2007.

Njësia për Standarde dhe Vlerësim – MASHT (2007): Raport - Vlerësimi i Maturës 2007, MASHT, Prishtinë.

Plani dhe programi mësimor 10 – 12/13, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Prishtinë, 2003 - 2006.

Programet orientuese për provimin e maturës Shtetërore – Matura 2009, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Prishtinë.

Rregullore për zhvillimin e provimeve të maturës shtetërore në Republikën e Shqipërisë, Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Tiranë 2009.

Rregullorja për zhvillimin e provimeve të maturës shtetërore në Republikën e Shqipërisë, nr. 729 Prot., Tiranë, më 1.2.2008.

Standardet e vlerësimit të nxënësve në shkollën fillore, Skicë, USAID dhe Qendra Maqedonase për Arsimin Qytetar (MCGO),

Strategjia për Zhvillimin e Arsimit Parauniversitar, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Prishtinë, 2007.

Teste të standardizuara, Agjencia Qendrore e Vlerësimit të arritjeve të nxënësve, Tiranë, 2007.

Udhëzimi Administrativ nr. MASHT 1/2006, Datë: 31.1.2006. Për organizimin dhe vlerësimin e provimit të maturës në shkollën e mesme të lartë, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Prishtinë, 2006.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Republika Hrvatska Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, VIII.Vanjsko vrednovanje i samovrednovanje školskih ustanova, *Članak 88.4*. Zagreb, 2008.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Republika Hrvatska Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Zagreb, 2008.

Kumtari i Arsimit 1, Prishtinë, 1994.

Faqe të internetit të konsultuara për dokumente zyrtare të institucioneve të lidhura me vlerësimin e nxënësve në përgjithësi dhe provimin e maturës në veçanti:

<http://www.masht-gov.net>

<http://www.mash.gov.al/matura>

<http://www.invalsi.it/snv0910/documenti/direttiva>

http://www.s-gng.ng.edus.si/gimnazija/matura/dic_uvod.htm

<http://www.drzavnamatura.skole.hr>

http://www.pubblica.istruzione.it/normativa/2009/cm86_09.html

www.pisa.oecd.org

<http://www.ikt.edu.al>

<http://www.matura.gov.mk>

SHTOJCAT

Shtojca 1. Disa vendime të MASHT-it lidhur me maturën

- a) Njoftimi i Universitetit të Prishtinës për llogaritjen e pikëve të maturës në provimin pranues të studentëve të rinj në vitin akademik 2007/2008
- b) Vendimi për uljen e kriterit kalueshmërisë së provimit të maturës 2009 nga 50% në 45%

Shtojca 2.

- a) Llogaritja e Hi katrorit (χ^2)
- b) Pasqyra C – vlera kritike (kufitare) për Hi katrorin (χ^2)

Shtojca 3. Disa përparësi, mangësi dhe rekomandime për provimin e maturës që janë evidentuar nga subjektet e përfshirë në hulumtim

- a) Disa përparësi të provimit të maturës në Kosovë, që janë evidentuar nga zyrtarë dhe ekspertë të arsimit;
- b) Disa mangësi të provimit të maturës në Kosovë, që janë evidentuar nga zyrtarë dhe ekspertë të arsimit;
- c) Disa rekomandime për përmirësimin e cilësisë së maturës, që janë evidentuar nga subjektet e përfshirë në hulumtim;

Shtojca 4. Statistikat krahasuese të arritjeve të nxënësve në provimin e maturës 2006, 2007, 2008 dhe 2009

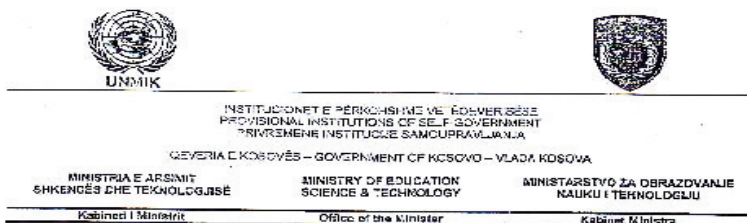
- a) Pasqyra tabelare e kalueshmërisë së nxënësve dhe shkallës mesatare të arritjes në vitin 2006 – sipas komunave dhe drejtimeve të gjimnazit
- b) Rezultatet krahasuese të shkallës mesatare të arritjes së nxënësve në shkollë vendi 2007, 2008 dhe 2009 – sipas tipit të shkollave dhe lëndëve mësimore

Shtojca 5. Disa modele të përgjigjeve të nxënësve dhe mësimdhënësve në pyetësin e hulumtimit

- a) Disa përgjigjeje të nxënësve në pyetësin e hulumtimit
- b) Disa përgjigjeje të mësimdhënësve dhe drejtuesve të shkollave në pyetësin e hulumtimit

Shtojca 1. Disa vendime MASHT-it lidhur me maturën

- a) Njoftimi i Universitetit të Prishtinës për llogaritjen e pikëve të maturës në provimin pranues të studentëve të rinj në vitin akademik 2007/2008

Data: 20.06.2007
Numër: 26.17/Kj-25

Për: Enver Hasani, Rector i Universitetit të Prishtinës

Nga: Agim Vellu, Ministër

Lënda: Llogaritja e pikëve të fituara nga test i maturës, suksesi i përgjithshëm i nxënësve gjatë shkollimit paraprak dhe pikët e fituara në provimin pranues për pranimin e studentëve të rinj në UP në afatin e parë në vitin akademik 2007/2008

I nderuari Rector Hasani,

Këtë vit shkollor kemi gjeneratën e të diplomuarve në shkollat e mesme të larta sipas sistemit arsimor të rinj ku është aplikuar edhe provimi i MATURES. Pra, të gjithë kandidatët që kanë përfunduar shkollimin e mesëm të lartë i janë nënshtruar edhe provimit të maturës. Maksimumi i pikëve në testin e maturës ishte 100, ndërsa pragu i kalueshmërisë ishte 40 pikë ose 40 % e kërkesave pozitive të testit.

Të gjithë ata kandidat që kaluan këtë prag të kalueshmërisë u pajisën me diplomë të shkollës së mesme të lartë e cila ju mundëson kandidatëve për të vazhduar shkollimin në arsimin e lartë –universitar.

Në konkursin e shpallur për praninë të studentëve në Universitetin e Prishtinës janë paraparë edhe kriteret për praninë të studentëve të rinj. Këtë vit për herë parë kriteret e grumbullimit të pikëve do të jenë nga këto kategori:

1. Suksesi i shkollës së mesme me 20 pikë ose 20 %.
2. Suksesi nga provimi i maturës me 20 pikë ose 20%
3. Provimi pranues në njësinë akademike –Fakultet , 60 pikë ose 60%.

Duhet sqaruar mënyrën e llogaritjes së pikëve në mënyrë që të eliminohen dilemat me rastin e llogaritjes së pikëve nga njësitë akademike:

I) Për të gjithë maturantët që kanë përfunduar shkollën e mesme të lartë në Kosovë gjatë vitit shkollor 2005/2006 dhe 2006/2007 me rastin e konkurrimit është obligative të posedojnë edhe diplomën e shkollës së mesme të lartë që ka qenë provim i maturës.

II) Nxënësit të cilët kanë përfunduar arsimin e mesëm të lartë të përgjithshëm përkatësisht, këto drejtime të gjimnazeve:

6 JUN

1. Shkencave natyrore
2. Matematika - informatikë
3. Shkencave shoqërore dhe
4. Gjuhëve

Nxënësit, shkollimi i të cilëve ka zgjetur tri vite, posedojnë tri dëftesa nga shkolla e mesme dhe diplomën.

III) Nxënësit të cilët kanë përfunduar arsimin e mesëm të lartë dhe atë:

1. Gjinnazin e përgjithshëm
2. Të gjitha çrejtimet profesionale

Nxënësit, shkollimi i të cilëve të cilët ka zgjetur katër vite, posedojnë katër dëftesa nga shkolla e mesme dhe diplomën.

IV) Për nxënësit të cilët kanë përfunduar shkollën e mesme para vitit shkollor 2005/2006 kurë nuk ka qenë provimi i maturës andaj për ta nuk kërkohet testi i maturës me rastin e konkurrimit dhe rangimit. Po ashtu ky kriter vlen edhe për nxënësit të cilët kanë përfunduar shkollën e mesme jashtë territorit të Kosovës.

Propozimi për mënyrën e llogaritjes së pikëve:

viti	I	II	III	IV	
Suksesi	5	5	5	5	20
Matura				20	20
Provimi pranues					60
Gjithsej					100

1. Secila dëftesë e shkollës së mesme, në bazë të suksesit maksimal vlerësohet me pesë pikë dhe minimal me dy pikë . Pra nëse suksesi është i shkëlqyeshëm atëherë vlerësohet me 5 pikë ai i mjaftueshëm me 2 pikë.
2. Në këtë mënyrë nxënësi që ka përfunduar shkollën e mesme të lartë trevjeçare – gjinnazet , mund të vlerësohet maksimalisht nga me 15 pikë.
3. Nxënësi që ka mbaruar shkollën e mesme të lartë katërveçare – gjinnazi i përgjithshëm dhe shkollat profesionale, mund të vlerësohet maksimalisht me 20 pikë.
4. Provimi i maturës maksimalisht vlerësohet me 20 pikë. Me që pragu i kalueshmërisë ka qenë 40 % e kërkesave, numri minimal i pikëve për vlerësimin e provimit të maturës duhet të jetë 8 d.m.th numri i pikëve të fituara në testin-provimin e maturës pjesëtohet me 5 dhe arrihen pikët për rangim. Nëse në provimin e maturës ka 55 pikë atëherë në rangim i vendosen 11 pikë, nëse ka 62 pikë atëherë në rangim i vendosen 12.4 pikë.

Do të paraqesim disa tabela me shembuj përkatës për rastet të veçanta:

I) Shkollat e mesme të larta katërçojçare- gjimnazet I përgjithshëm , shkollat profesionale:

viti	I	II	III	IV	
Suksesi	5	4	5	4	18
Matura				82:5=16,4	16,4
Provimi pranues					45
Gjithsej					79,4

II) Shkollat e mesme të larta trevjoçare- gjimnazet përveç gjimnazit të përgjithshëm:

viti	I	II	III	
Suksesi	4	4	5	13
Matura			74:5=14,8	14,8
Provimi pranues			55	55
Gjithsej				82,8

III) Nxënësit që kanë përfunduar shkollën e mesme para vitit shkollor 2005/2006 dhe ata të cilët kanë përfunduar shkollën e mesme jashtë Kosovës.

viti	I	II	III	IV	
Suksesi	5	4	4	4	17
Matura				0	0
Provimi pranues			65		65
Gjithsej					82

Provimi pranues për këta kandidat vlerësohet maksimalisht me 80 pikë ç.m.th përfshin edhe pikët e maturës.

Për çdo paqartësi nga Njësit Akademikë – Fakultetet me rastin e flogaritjeve të pikëve sipas këtij propozimi duhet kërkuar sqarime plotësuese.

Me nderim

Agim Veseli

- b) Vendimi për uljen e kriterit kalueshmërisë së provimit të maturës 2009 nga 50% në 45%

Republika e Kosovës
Republika Kosovo - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

*Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë / Ministarstvo Obrazovanja, Nauke i
Tehnologije / Ministry of Education, Science and Technology*

Kabineti i Ministrat / Kabinet Ministra / Cabinet of the Minister

Nr I referencës: 500 / 04 - C
Data: 10 shtator 2009

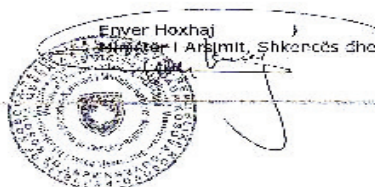
Duke u bazuar në Rregullore nr. 2001/19 mbi Dëgjen e Ekzekutivitet të Institucionëve të Përkohshme të Vetëqeverisjes në Kosovë, nenin 1, pikën 1.3 nën 2, marrë këtë:

VENDIM

Për uljen e kriterit të kalueshmërisë së provimit të maturës 2009 nga 50% në 45%.

Arsyetim

- Duke pas parasysh kërkesat e shumta që janë parashtruar në Ministrinë e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë për Provimin Përfundimtar dhe Provimi i Maturës Shtetërore;
- Duke u mbështetur në strategjinë e Qeverisë së Kosovës për rritjen e pjesëmarrjes së studentëve në arsimin e lartë në Kosovë e cila në krahasim me vendet në regjion dhe Bashkimin Evropian vazhdon të jetë e ulët, u vendos si në diapozitiv të këtij vendimi
- Ky vendim hyn në fuqi me datën nënshkrimit të tij dhe vlen për të dy afatet (qershor dhe gusht 2009).

Vendimi u dërgohet:

1. Sekretariatit të Rëchereshëm të MASHT
2. Rektoratit
3. Drejtorëve Komunal
4. Drejtorëve të Departamenteve në MASHT
5. Komisionit Qendror Shtetëror të Maturës
6. Zyres Ligjore
7. Arkivit

Dardani - Rilokimi III, Rr. Mujeve Kallmeti nr. 11, 10000 Prishtinë, Kosovë

Shtojca 2: Përpunimi statistikor përmes χ^2 (Hi katrorit)

a) Llogaritja e χ^2 (Hi katrorit)

Alternativat për përgjigje	Nxënësit		Mësimdhënësit dhe drejtorët e shkollave		Zyrtarët dhe ekspertët e arsimit		Totali	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
a) Plotësisht	13	10.4	25	47.16	21	52.63	59	27.31
b) Mesatarisht	77	61.6	23	43.4	17	47.37	117	54.17
c) Pak	29	23.2	3	5.66	0	0	32	14.82
d) Aspak	6	4.8	2	3.77	0	0	8	3.70
Gjithsej	125	100	53	100	38	100	216	100

$$f_t = \sqrt{\frac{\sum f_{\text{radhës}} \times \sum f_{\text{kolonës}}}{N}}$$

$$\chi^2 = \sum \frac{(f_e - f_t)^2}{f_t}$$

$$f_t = \frac{125 \times 59}{216} = 34.14$$

$$\chi^2 = \frac{(13 - 34.14)^2}{34.14} = 13.09$$

$$f_t = \frac{53 \times 59}{216} = 14.47$$

$$\chi^2 = \frac{(25 - 14.7)^2}{14.7} = 7.64$$

$$f_t = \frac{38 \times 59}{216} = 10.38$$

$$\chi^2 = \frac{(21 - 10.38)^2}{10.38} = 10.87$$

$$f_t = \frac{125 \times 117}{216} = 67.71$$

$$\chi^2 = \frac{(77 - 67.71)^2}{67.71} = 1.27$$

$$f_t = \frac{53 \times 117}{216} = 28.71$$

$$\chi^2 = \frac{(23 - 28.71)^2}{34.14} = 1.14$$

$$f_t = \frac{38 \times 117}{216} = 20.58$$

$$\chi^2 = \frac{(17 - 20.58)^2}{20.58} = 0.62$$

$$f_t = \frac{125 \times 32}{216} = 18.51$$

$$\chi^2 = \frac{(29 - 18.51)^2}{18.52} = 5.93$$

$$f_t = \frac{53 \times 32}{216} = 7.85$$

$$\chi^2 = \frac{(3 - 7.85)^2}{7.85} = 3$$

$$f_t = \frac{38 \times 32}{216} = 5.63$$

$$\chi^2 = \frac{(0 - 5.63)^2}{5.63} = 5.63$$

$$f_t = \frac{125 \times 8}{216} = 4.63$$

$$\chi^2 = \frac{(6 - 4.63)^2}{4.63} = 0.41$$

$$f_t = \frac{53 \times 8}{216} = 1.96$$

$$\chi^2 = \frac{(2 - 1.96)^2}{1.96} = 0.0008$$

$$f_t = \frac{38 \times 8}{216} = 1.41$$

$$\chi^2 = \frac{(0-1.41)^2}{1.41} = 1.41$$

$$\chi^2 = 51.23$$

$$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{N+\chi^2}} \quad C = \sqrt{\frac{51.23}{216+51.23}} = 0.19$$

Pra, C = 0.19

Koeficienti i kontingjencës prej 0 deri \pm është koeficient i ulët dhe i parëndësishëm.

A ka shkolla përgjegjës për t'u dhënë nxënësve përgjigje në detaje për provimin shtetëror të maturës?

Alternativat	Nxënësit		Mësimdhënësit		Drejtuesit e shkollave		Totali	
	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
Po	21	16.8	16	39.03	10	83.33	47	26.41
Jo	101	80.8	21	51.22	2	16.67	124	69.66
Nuk e di	3	2.4	4	9.75	0	0	7	3.933
<i>Gjithsej</i>	<i>125</i>	<i>100</i>	<i>41</i>	<i>100</i>	<i>12</i>	<i>100</i>	<i>178</i>	<i>100</i>

$$f_t = \sqrt{\frac{\sum f_{\text{radhës}} \times \sum f_{\text{kolonës}}}{N}}$$

$$\chi^2 = \sum \frac{(f_e - f_t)^2}{f_t}$$

$$f_t = \frac{125 \times 47}{178} = 33$$

$$\chi^2 = \frac{(21-33)^2}{33} = 4.36$$

$$f_t = \frac{41 \times 47}{178} = 10.83$$

$$\chi^2 = \frac{(16-10.83)^2}{10.83} = 2.47$$

$$f_t = \frac{12 \times 47}{178} = 3.17$$

$$\chi^2 = \frac{(10-3.17)^2}{3.17} = 14.72$$

$$f_t = \frac{125 \times 124}{178} = 87.08$$

$$\chi^2 = \frac{(101-87.08)^2}{87.08} = 2.22$$

$$f_t = \frac{41 \times 124}{178} = 28.56$$

$$\chi^2 = \frac{(21-28.56)^2}{28.56} = 2$$

$$f_t = \frac{12 \times 124}{178} = 8.36$$

$$\chi^2 = \frac{(2-8.36)^2}{8.36} = 4.84$$

$$f_t = \frac{125 \times 7}{178} = 4.92$$

$$\chi^2 = \frac{(3-4.92)^2}{4.92} = 0.74$$

$$f_t = \frac{41 \times 7}{178} = 1.61$$

$$\chi^2 = \frac{(4-1.61)^2}{1.61} = 3.55$$

$$f_t = \frac{12 \times 7}{178} = 0.47$$

$$\chi^2 = \frac{(0-0.47)^2}{0.47} = 0.47$$

$$\chi^2 = 35.37$$

$$C = \sqrt{\frac{\chi^2}{N+\chi^2}} \quad C = \sqrt{\frac{35.37}{178+35.37}} = 0.17$$

Pra, C = 0.17

b) Pasqyra C – vlera kritike (kufitare) për Hi katrorin (χ^2)¹⁰⁵

Shkalla e lirisë	0.05	0.02	0.01	0.001
1	3.84	5.41	6.64	10.83
2	5.99	7.82	9.21	13.82
3	7.82	9.84	11.34	16.27
4	9.49	11.67	13.28	18.46
5	11.07	13.39	15.09	20.52
6	12.59	15.03	16.81	22.46
7	14.07	16.62	18.48	24.32
8	15.51	18.17	20.09	26.12
9	16.92	19.68	21.67	27.88
10	18.31	21.16	23.21	29.59
11	19.68	22.62	24.72	31.26
12	21.03	24.05	26.22	32.91
13	22.36	25.47	27.69	34.53
14	23.68	26.87	29.14	36.12

¹⁰⁵ Pasqyra tabelare është marrë nga: Zabeli, Dr. Naser (2008): *Strategjitë psiko-pedagogjike për reduktimin e sjelljes së papërshtatshme në klasë, Libri Shkollor, Prishtinë, fq.224.* Cituar nga Hugh Coolican (1999): *Research Methods and Statistics in Psychology*, Hodder & Stoughton, Great Britain, f. 453.

15	25.00	28.26	30.58	37.70
16	26.30	29.63	32.00	39.29
17	27.59	31.00	33.41	40.75
18	28.87	32.35	34.80	42.31
19	30.14	33.69	36.19	43.82
20	31.41	35.02	37.57	45.32
21	32.67	36.34	38.93	46.80
22	33.92	37.66	40.29	48.27
23	35.17	38.97	41.64	49.73
24	36.42	40.27	42.98	51.18
25	37.65	41.57	44.31	52.62
26	38.88	42.86	45.64	54.05
27	40.11	44.14	46.96	55.48
28	41.34	45.42	48.28	56.89
29	42.69	49.69	49.59	58.30
30	43.77	47.96	50.89	59.70
40	55.76	60.44	63.49	73.40
60	79.08	84.58	88.38	99.61

Shtojca 3. Disa përparësi, mangësi dhe rekomandime për provimin e maturës që janë evidentuar nga subjektet e përfshirë në hulumtim

a) Disa përparësi të provimit të maturës në Kosovë, që janë evidentuar nga zyrtarë dhe ekspertë të arsimit:

- Angazhimi i specialistëve për të përpiluar teste të tilla
- Bazohet në Kurrikulin e Ri të Kosovës
- Dëshmi e shkallës së arritjeve të nxënësve
- Diferencon dhe certifikon kandidatët
- Është vlerësim i jashtëm
- Është vlerësim më objektiv
- Është vlerësim pa ndikim të jashtëm
- Formë e vlerësimit si në të gjitha vendet e Evropës
- I mat njohuritë e përgjithshme të nxënësve
- Identifikon nivelin e arritjes në nivel vendi
- Ka filluar një proces i ri
- Ka kritere për hartimin e testeve
- Ka të kufizuar shkallën e kalueshmërisë
- Kërkesat/pyetjet e njëjta për drejtimet përkatëse
- Krijimi i një tradite në vlerësimin e jashtëm
- Llogaritet si instrument objektiv i vlerësimit
- Merren pasqyrë e rezultateve të maturantëve për regjistrim në arsimin e lartë
- Mobilizim i nxënësve dhe faktorëve të tjerë për rezultate
- Mobilizim më i madh i nxënësve dhe mësimeve
- Mundësi e garës së nxënësve - në mes të vetës dhe me të tjerët

-
- Mundësi e përgjigjeve alternative
 - Mundësi e përmirësimit të mësimdhënies
 - Mundësi e stimulimit të nxënësve – hapja e rrugës për shkollim të lartë
 - Mundësi për të vlerësuar gjendjen reale në shkolla
 - Mundësi për t'i vlerësuar mësimdhënësit
 - Mundësia e nxitjes së nxënësve për shkallë më të lartë për mësim
 - Mundësia e reflektimit më global të njohurive të nxënësve
 - Mundëson regjistrimin në arsimin e lartë
 - Ndikim në ngritjen e cilësisë së mësimdhënies
 - Ndikim në ngritjen e kapaciteteve menaxhuese
 - Ndjeshmëri më e lartë për rëndësinë e maturës
 - Nxjerr indikatorët që ndikojnë në cilësinë e arsimit
 - Orientim më i saktë për studime
 - Pasqyrimi në një masë të caktuar i gjendjes aktuale në arsim
 - Pasqyrohet cilësia e arsimit parauniversitar
 - Përfshin lëndët e përgjithshme dhe të veçanta
 - Përfshin një fushë të gjerë të matjeve
 - Përgatitja për gara në nivel të vlerësimeve ndërkombëtare
 - Përvojë e re në Kosovë
 - Puna e pavarur e nxënësve
 - Pyetjet për maturë hartohen nga profesorë të niveleve të ndryshme
 - Realizohet në të njëjtën kohë në tërë Kosovën
 - Seleksionimi i nxënësve për studime
 - Sensibilizon opinionin e gjerë

- Shmangie e abuzimeve me suksesin e nxënësve
- Standardizimi i testit të maturës
- Testet janë logjike
- Testi i standardizuar
- Testimi me shkrim
- Thyerja e vlerësimit tradicional
- Vërtetësia e vazhdueshme e shkallës së cilësisë në arsim
- Vërtetim i përfundimit të shkollës së mesme të lartë
- Vetëdijesimi i nxënësve për mësim
- Vetëdijesimi për një vlerësim të jashtëm
- Vlerësim në kohë dhe mënyrë të njëjtë për të gjithë nxënësit
- Vlerësimi i jashtëm domosdoshmëri e kohës
- Vlerësimi i kurrikulit
- Vlerësimi i punës së nxënësve dhe mësimdhënësve
- Vlerësimi nivelit të caktuar
- Vlerësimi real – në mënyrë kompjuterike

b) Disa mangësi të provimit të maturës në Kosovë, që janë evidentuar nga zyrtarë dhe ekspertë të arsimit:

- Administrim joefikas, jo korrekt
- Administruesit dhe vëzhguesit - punëtorë të arsimit
- Arsimtarët e komunave të tjera nuk shoqërohen me ndonjë mbikëqyrës dhe shpesh janë të papërgjegjshëm
- Arsimtarët të cilët barten nga shkollat tjera nuk orientohen drejt
- Bashkëpunëtor joadekuat në hartimin e kërkesave
- Bashkëpunimi i DKA-ve me shkolla nuk është në nivel

-
- Cilësia e ulët e mësimdhënies
 - Është obligues për të gjithë nxënësit, edhe për ata që nuk mendojnë të studiojnë
 - Formulimi i disa pyetjeve është konfuz
 - Gabime teknike dhe profesionale në test
 - Improvizim i rezultateve
 - Ka mungesë të vetëdijesimit të vëzhguesve dhe administratorëve për t'u krijuar nxënësve mjedis pozitiv për punë të pavarur
 - Ka numër të madh të pyetjeve për kohën që e kanë nxënësit në dispozicion
 - Ka pyetje nga lëndë të panevojshme (si p.sh. TIK)
 - Koha e shkurtër e dhënies së informative
 - Kopjimi ndër nxënës dhe administrues
 - Kriteret dalluese prej komune në komunë
 - Kushtet dhe logjistika e pamjaftueshme
 - Lëshime në teste
 - Manipulimi me rezultate
 - Matura nuk i përshtatet kërkesave të universitetit
 - Mbajtja e testit në tri orë bllok
 - Mbulimi i nxënësve të dobët me këtë formë të testit
 - Menaxhimi jo i mirë i procesit
 - Mënyra e përgatitjes së pyetjeve për test
 - Mobilizim i dobët i shkollave për ngritje të rezultateve reale
 - Modeli i zbatimit të maturës, jofunksional

- Mosdiskutimi i çështjeve të ndryshme që lidhen me maturën - përgatitjet paraprake, menaxhimi i procesit, administrimi në salla të testimit, rezultatet, rekomandimet etj.
- Mospërfillja e rekomandimeve paraprake të dala nga pjesëmarrësit në proces të maturës
- Mospërputhja e përmbajtjes së testit me planin dhe programin mësimor
- Mosseriozitet i duhur gjatë tërë procesit në të gjitha nivelet: MASHT, DKA, shkolla etj.
- Mosserioziteti i mësimdhënësve për rëndësinë e provimit të maturës
- Mostransparencë dhe monopolizim i tërë procesit nga një grup i caktuar
- Mundësi e madhe për kopjim
- Mungesa e përgatitjeve të nxënësve për test
- Mungesë e iniciativave për të ndërmarrë hapa konkretë në ndryshimin e gjendjes
- Mungesë e kushteve teknike në salla të testimit
- Mungesë e lëndëve zgjedhore që përzgjidhen nga vetë nxënësit
- Mungesë e mbikëqyrjes gjatë testimit
- Mungesë e përgatitjes së mësimdhënësve për arritjen e rezultateve të përcaktuara në programe
- Mungesë e shqiptimit të masave ndëshkuese për ata që e dëmtojnë procesin
- Mungesë e standardeve të arritjes
- Mungesë e testeve për të gjitha profilet profesionale

-
- Mungesë e vetëdijes për rëndësinë e provimit të maturës
 - Mungojnë shumëllojshmëri testesh, për profesione të ndryshme
 - Mungojnë debatet, konferencat
 - Mungojnë kontratat me administrues dhe vëzhgues, ku do të mund të specifikoheshin detyrat, rolet dhe përgjegjësitë
 - Mungon analiza e testit, apo nuk ka informacione
 - Mungon harmonizimi e testeve për gjimnaze dhe shkolla profesionale
 - Mungon informimi me kohë i nxënësve
 - Mungon studimi i pyetjeve nga ekspertët
 - Mungon transparenca mbi bazën e cilit model është bërë provimi i maturës
 - Ndërgjegje e ulët e qytetarëve për interesim ndaj provimit të maturës
 - Ndërhyrjet në uljen e pragut të kalueshmërisë, etj.
 - Në gjimnaze mungon matura e brendshme e cila do të plotësonte maturën e jashtme
 - Ngarkesë psiko-fizike për nxënës
 - NJVS – në kuadër të MASHT
 - Nuk bëhet pilotimi i testit me maturantë
 - Nuk ka agjencion të pavarur dhe të specializuar për përgatitjen e maturës
 - Nuk ka katalog të provimeve të maturës
 - Nuk ka pasur hulumtime paraprake se si të bëhet matura
 - Nuk ka pyetje të hapura, nuk ka ese
 - Numri i madh i nxënësve në klasa

- Numri i madh i lëndëve në test
- Numri i vogël i kërkesave për lëndë
- Numri i pyetjeve në disa lëndë mësimore është në shpërputhje me numrin e orëve të mësimit
- Organizimi dhe administrimi jo i mirë
- Organizimi i dobët i administrimit nga DKA
- Organizimi i dobët i shkollës dhe komunave
- Organizimi i provimit në vetëm një ditë
- Organizimi i testit nëpër klasë
- Pasqyrë e rrejshme e rezultateve
- Përgatitja e dobët profesionale (përmbajtja dhe metodologjia)
- Përgatitje jo e mirë teknike
- Prania e personave të paautorizuar në shkolla gjatë zhvillimit të testit
- Pyetjet nuk përpilohen nga kuadri i dëshmuar në shkollat adekuate
- Qëllim parësor i maturantëve - kopjimi
- Qëllime jo të qarta të provimit të maturës
- Qëndrimi joserioz i disa administruesve në klasa
- Realizohet vetëm në një ditë
- Rezultatet joreale të testit
- Serioziteti i ulët i organeve komunale dhe drejtorëve të shkollave
- Shkalla e pamjaftueshme e informimit
- Shkallë e lartë e kopjimit
- Teste jo të përshtatshme

-
- Testet bëhen vetëm me pyetje më alternative, nuk ka vend për arsyetim në përgjigje
 - Testi nuk organizohet salla me hapësirë të nevojshme
 - Testi vetëm me pyetje të mbyllura, jo kreativ dhe numri i madh i lëndëve
 - Veprime të pamjaftueshme mediale për të informuar nxënësit dhe publikun e gjerë
 - Vetëdije e ulët për rëndësinë e testit
 - E gjithë kjo ngrit pyetjen: Pse organizohet provimi i maturës?

c) Disa rekomandime për përmirësimin e cilësisë së maturës, që janë evidentuar nga subjektet e përfshirë në hulumtim

Nxënësit:

- Zvogëlimi i numrit të nxënësve në klasat ku mbahet testi i maturës, por dhe në klasat e mësimi
- Rritja e kriterit
- Pyetjet të jenë edhe me plotësime, ese, etj, e jo vetëm me alternative si është tani
- Të vendosen kriteret të caktuara dhe të zbatohen
- Një broshurë me pyetje të mundshme
- Të hiqet testi i maturës, ose të informohemi më shumë rreth testit
- Së pari të organizohen më shumë trajnime për profesorë në mënyrë që ata të forcohen profesionalisht
- Test provues
- Monitorim të mirë gjatë gjithë kohës së testimit
- Rritja e kriterit të vlerësimit të brendshëm

- Ngritja e cilësisë së mësimdhënies
- Ndryshimi i testit të maturës – pyetje të hapura
- Botime të testeve
- Ligjërata të mirëfillta njoftimi dhe jo vetëm informata sipërfaqësore
- Drejtimi shoqëror dhe gjuhësor, kërkojnë të kenë më pak fragmente në gjuhë shqipe
- Informimi për detajet e testit, për të gjithë nxënësit
- Ndërprerja e intervenimeve nga jashtë në ditën e testimit, si nga vëzhguesit etj.
- Kontrollimi me kujdes i testeve të nxënësve.

Mësimdhënësit:

- Të përpilohen më shumë pyetje për lëndë mësimore dhe të përmbliohen në një tekst: (nxjerrja e një përmbledhjeje të pyetjeve për testin e maturës)
- Të bëhet monitorimi i testit në mënyrë adekuate
- Pyetjet të jenë më të qarta
- Të përfshihen më shumë mësimdhënësit e shkollave të mesme në hartimin e pyetjeve
- Të ketë angazhim institucional, që nxënësve t'u sigurohet një mësimdhënie më kualitative;
- Të organizohet testi provues;
- Menaxhimi më rigoroz;
- Hartimi i testeve sipas profilit të shkollës;
- Përfshirja e lëndëve në test të lëndëve që mësohen në vitin e fundit të maturës;

-
- Ndërprerja e mundësisë për të kopjuar;
 - Të bëhet përzjerja e nxënësve në salla të testimit në mënyrë që ta largojmë solidarizimin midis nxënësve për t'i treguar rezultatet njëri – tjetrit;
 - Testin ta menaxhojnë mësuesit e shkollës fillore (sa mund të punojnë me nxënës të shkollës së mesme të lartë;
 - Të zvogëlohet numri i lëndëve të testit të maturës dhe të rritet numri i pyetjeve për lëndë
 - Të ketë më shumë forma të testit, në mënyrë që të evitohen kopjimet

Zyrtarë dhe ekspertë të arsimit:

- Akomodimet e nxënësve të jenë në nivelin e duhur
- Analiza e cilësisë së programeve mësimore
- Angazhimi më i madh i mësimitdhënësve
- Baza materiale e mësimitdhënësve –përmirësimi
- Edukimi i qëndrueshëm i mësimitdhënësve dhe subjekteve të tjerë
- Fakultetet e universiteteve tona duhet të përgatisin lëndët prioritare për regjistrim dhe nxënësit pastaj të kenë lëndët zgjedhore për t’iu nënshtruar në testin e maturës
- Informim më cilësor për procesin e maturës
- Informimi e komunitetit të gjerë
- Instalimi i kamerave në salla të testimit
- Ka nevojë për një rishikim serioz të testit të maturës
- Krijimi i kushteve
- Kujdes më të madh në hartimin e pyetjeve për test

- Largimi i ndikimit të politikës nga shkolla
- Largimi i ndikimit të politikës nga tërë procesi i maturës
- Marrja e masave ndaj personave që nuk u përmbahen rregullave
- Marrja parasysh e vërejtjeve dhe rezultateve paraprake
- Mbjajtja e provimit të maturës në salla të mëdha
- Mësimdhënie të bazuar në teori dhe praktika të mësimdhënies kreative
- Monitorimi me përgjegjësi
- Mundësisht ndërrimi e formës së testit
- Ndërgjegjësimi publik
- Ndryshimi i formës së testit – më shumë pyetje të hapura
- Ngritja e agjencionit për standarde dhe vlerësime
- Ngritja e cilësisë së mësimdhënies
- Ngritja e kapaciteteve për menaxhim të testit
- Ngritje e përgjegjësisë dhe llogaridhënies për sukses
- Numri më i vogël i nxënësve në klasa
- Orët e mësimi zgjedhor t'u shtohen lëndëve relevante
- Organizimi më i mirë i testit të maturës
- Pajisja e shkollave me kabinete dhe mjete të tjera të konkretizimit
- Pajisja e shkollave me material të nevojshëm për maturën
- Përgatitje më profesionale e maturës
- Përmirësimi i kushteve didaktike të shkollave
- Përmirësimi i programeve mësimore
- Përpiluesit e testeve të jenë ekspertë të dëshmuar dhe ta njohin kontekstin e shkollës së mesme të lartë

-
- Përpiluesit e testit të jenë sa më të përgatitur profesionalisht
 - Planifikimi dhe organizimi i mirëfilltë i maturës për çdo shkollë
 - Profesionalizmi gjatë procesit
 - Qartësimi i idesë se çka na duhet testi
 - Rigoroziteti në administrim
 - Rishikimi i teksteve mësimore
 - Seriozitet dhe përgjegjësi në organizim
 - Stimuli material adekuat për të gjithë njerëzit që punojnë për maturën
 - Stimulimi e nxënësve të dalluar, stimulimi e arsimtarëve, nxënësit e të cilëve tregojnë rezultate të larta dhe reale
 - Stimulimi më i mirë i administruesve dhe vëzhguesve të testit të maturës
 - Stop intervenimeve
 - Të bëhen përgatitje më të mira dhe menaxhim më i mirë i procesit
 - Të hulumtohen shkaqet e rezultateve të ulëta
 - Të ketë gatishmëri për ndryshime përmbajtjesore
 - Të krijohet një strategji për ngritjen e cilësisë në arsim
 - Të merren masa ndaj mësimdhënësve që nuk tregojnë rezultate
 - Të përfilllet standardi i nxënësve në klasa
 - Të punohet më shumë në informimin e mësimdhënësve dhe nxënësve
 - Të rritet kuota e pikëve nga matura për regjistrim

- Të studiohen përvojat e vendeve tjera për maturën dhe të përgatitet një formë tjetër e maturës
- Të trajnohen mësuesit për vlerësimin e nxënësve bazuar në kritere dhe standarde të arritjes
- Tekste shkollore më të kuptueshme
- Testet të jenë më të përafërta në raport me planet dhe programet mësimore
- Trajnime adekuate për mësues dhe administrues të testit
- Zvogëlim të numrit të lëndëve në test dhe bashkëpunim me vende të tjera

Shtojca 4. Statistikat krahasuese të arritjeve të nxënësve në provimin e maturës 2006, 2007, 2008 dhe 2009

a) Pasqyra tabelare e kalueshmërisë së nxënësve dhe shkallës mesatare të arritjes në vitin 2006 – sipas komunave dhe drejtimeve të gjimnazit

Nr.	Komuna	Gjuhësor		Shoqëror		Natyror		Matematikë – Informatikë		Totali	
		Kalueshmëria (%)	Arritshmëria (%)	Kalueshmëria (%)	Arritshmëria (%)	Kalueshmëria (%)	Arritshmëria (%)	Kalueshmëria (%)	Arritshmëria (%)	Kalueshmëria (%)	Arritshmëria (%)
1	Prishtinë	96.7	54.1	88	50.3	92.9	54.8	94.3	57.6	93	54.1
2	Istog			82	45.7	95.2	54.1			89.3	50.3
3	Pejë	67.5	43.5	51.6	39.5	93.2	56.6	78.5	46	78.8	49.4
4	Mitrovicë	70.6	41.2	75	47	70.3	46.4	77.8	47.8	74	46.6
5	Gjilan	64.6	44.1	65.3	43.4	67.2	43	86.2	51.1	70.9	45.3
6	Therandë	0	0	63	38.1	93.7	52.5			77.9	45.1
7	Ferizaj	89.2	50.6	43.7	39.7	57.9	43.7	77.6	48.8	64.4	45
8	Klinë			62.5	42.7	79.3	44.9			67.7	43.4
9	Vushtrri			51.9	39.9	63.3	46.8			57.3	43.2
10	Gjakovë	66.7	45.1	64.7	40.9	52.1	39.3	90.2	50.8	64.9	42.9
11	Deçan			42.1	40	60.4	45.6			56.3	42.9
12	Prizren	86.6	48.2	28.4	34.3	66	43.5	96.2	56.5	59.5	42.7
13	Shtime			13.1	30.3	88.8	47.5			53.8	39.6
14	Viti			7.8	29.8	74.3	49			42	39.6
15	Rahovec			29.9	35.4	51.5	39.4			43	37.8
16	F. Kosovë			26.7	35.5	70.3	37.6			56.4	36.9
17	Skenderaj			33.9	34.2	46.6	37.8			40.4	36.1
18	Drenas			10.7	31	56.5	39.8			35.7	35.8
19	Dardanë			3.7	31	55.9	40.1			31	35.8
20	Podujevë			44.7	38.3	21	32.8			30.8	35.1
21	Malishevë			15.4	33.5	41.3	36			31.2	35
22	Kaçanik			20.5	34.1	41.8	35.8			30.9	34.9
23	Sharr			6.2	30.3	23.5	35.3			18	33.7
24	Kastriot			0	0	22	32.7			22	32.7
25	Lipjan			11.6	31	26.8	31.8			20	31.4
26	Shtërpçë			0	25	9.5	29.3			5.9	27.6

- b) Rezultatet krahasuese të shkallës mesatare të arritjes së nxënësve në shkallë vendi 2007, 2008 dhe 2009 – sipas tipit të shkollave dhe lëndëve mësimore

Lëndët	Gjinnazi gjuhësor - arritshmëria sipas lëndëve		
	Viti 2007	Viti 2008	Viti 2009
Gjuhë shqipe	57.2	58.04	62.4
Gjuhë angleze	52.2	48.22	53.9
Matematikë	32.9	34.65	34.8
Informatikë	/	/	58.7
Histori	43.4	36.23	45.9
Gjeografi	53.2	37.37	43.10
Shkenca sociale	51.6	37.87	/
Totali	51.5	47.52	51.1

Tabela 1

Lëndët	Gjinnazi shoqëror - arritshmëria sipas lëndëve		
	Viti 2007	Viti 2008	Viti 2009
Gjuhë shqipe	48.9	56,79	59.2
Gjuhë angleze	38.3	42,48	45.7
Matematikë	32.7	33,93	37.1
Informatikë	/	/	55.5
Histori	46.1	48,30	45.9
Gjeografi	47.7	40,25	43.1
Shkenca sociale	50.9	42,40	/
Totali	44.7	45,97	48.8

Tabela 2

Lëndët	Gjimnazi matematikë - informatikë/ arritshmëria sipas lëndëve		
	Viti 2007	Viti 2008	Viti 2009
Gjuhë shqipe	67.6	65,34	66.9
Gjuhë angleze	61.7	59,60	61.4
Matematikë	61.2	60,27	58.3
Informatikë	65.6	65,43	71.8
Shkenca natyrore	49.6	49,26	48.13
Totali	61.6	60,30	59.3

Tabela 3

Lëndet	Gjimnazi i përgjithshëm – arritshmëria sipas lëndëve		
	Viti 2007	Viti 2008	Viti 2009
Gjuhë shqipe	62.2	63,97	68.0
Gjuhë angleze	55	51,31	55.8
Matematikë	48.4	43,78	43.9
Informatikë	/	/	59.6
Fizikë	/	/	43.9
Kimi	/	/	37.4
Biologji	/	/	50.0
Totali	56	53,36	52.3

Tabela 4

Lëndet	Gjimnazi i shkencave natyrore - arritshmëria sipas lëndëve		
	Viti 2007	Viti 2008	Viti 2009
Gjuhë shqipe	59.6	63,42	57.8
Gjuhë angleze	51.8	50,56	48.6
Matematikë	45.9	46,02	61.3
Informatikë	/	/	50.0
Fizikë	41.3	40,62	48.9
Kimi	50.1	53,04	58.8
Biologji	55	49,70	56.0
Totali	51.3	51,69	68.5

Tabela 5

Lëndët	Arsimi profesional - arritshmëria sipas lëndëve		
	Viti 2007	Viti 2008	Viti 2009
Gjuhë shqipe	45.9	52,08	54.9
Gjuhë angleze	34.4	36,26	40.8
Matematikë	31	33,59	35.5
Informatikë	52.7	50,57	53.1
Ekonomi	/	49,00	49
Kimi (profesional 1)	/	/	41.7
Biologji (profesional 1)	/	/	52.0
Fizikë (profesional 2)	/	/	39.5
Ed. qytetare (profesional 3)	/	/	51.9
Totali	40.5	44,89	45.4

Tabela 6

Selim Mehmeti

PROVIMI I MATURËS NË KOSOVË

Botues
Instituti Pedagogjik i Kosovës

Për botuesin
Ismet Potera

U shtyp në shtypshkronjën “Blendi” në Prishtinë

Tirazhi: 500 copë

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

37.09(079)(075.3)(496.51)

Mehmeti, Selim

Provimi i maturës në Kosovë / Selim Mehmeti. – Prishtinë:
Instituti Pedagogjik i Kosoves, 2014. – 180 f. : ilustr. ; 24 cm.

Parathënie: f. 9-10. – Rezyme: f. 139-141. – Summary: f. 142-144.
– Burimet dhe literatura : f. 145-150

ISBN 978-9951-591-18-8